

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA PILI

Kikao cha Pili - Tarehe 27 Januari, 2016

(Kikao kilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Job Y. Ndugai) Alisoma Dua

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Tunaendelea na Kikao cha Pili cha Mkutano wetu wa Pili. Katibu!

NDG. JOHN N. JOEL – NAIBU KATIBU WA BUNGE: Kiapo cha Uaminifu!

KIAPO CHA UAMINIFU

Mheshimiwa Mbunge afuataye aliapa kiapo cha uaminifu.

Mhe. Prof. Joyce Lazaro Ndalichako.

SPIKA: Katibu!

NDG. JOHN N. JOEL – NAIBU KATIBU WA BUNGE: Maswali!

MASWALI NA MAJIBU

SPIKA: Maswali kwa siku ya leo tunaanza na Ofisi ya Mheshimiwa Rais (TAMISEMI) na swali la kwanza ni la Mheshimiwa Kiswaga Boniventura Destery, Mbunge wa Jimbo la Magu.

Na. 16

Uhaba wa Nyumba za Walimu na Mishahara Midogo

MHE. KISWAGA B. DESTERY aliuliza:-

Nyumba za kuishi walimu ni chache katika maeneo yao ya kazi na mishahara yao pia ni midogo kuweza kumudu upangaji wa nyumba mitaani.

Je, Serikali ina mpango gani wa kujenga nyumba za walimu na kuboresha mishahara yao?

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Kiswaga Boniventura Destery, Mbunge wa Magu, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mahitaji ya nyumba za walimu wa Shule za Msingi katika Halmashauri ya Magu ni 1,447, zilizopo ni nyumba 284 na upungufu ni nyumba 1,183. Aidha, Shule za Sekondari zina mahitaji ya nyumba 396, zilizopo ni nyumba 53 na upungufu ni nyumba 343.

Mheshimiwa Spika, kupitia Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari ya Awamu ya Pili (MMES II), Halmashauri imepokea shilingi milioni 326.8 ambazo zitatumika kwa ajili ya kuboresha miundombinu ya nyumba za walimu. Kwa upande wa Shule za Msingi, Serikali katika mwaka wa fedha 2015/2016 imetenga shilingi milioni 100 kutokana na mapato ya ndani kwa ajili ya ujenzi wa nyumba tano na shilingi milioni 127 zimetengwa kupitia ruzuku ya maendeleo (CDG) kwa ajili ya kumaliza ujenzi wa nyumba sita za walimu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kuboresha mishahara ya walimu, Serikali imekuwa ikitoa nyongeza za mishahara kila mwaka kadiri uchumi unavyoruhusu. Kwa mfano, mwaka 2007/2008 hadi mwaka 2015/2016 mishahara wa mwalimu mwenye cheti yaani astashahada, uliongezeka kwa asilimia 156.28 kutoka shilingi 163,490/= hadi shilingi 419,000/= kwa mwezi.

Mshahara wa mwalimu mwenye stashahada uliongezeka kwa asilimia 160.2 kutoka shilingi 203,690/= hadi shilingi 500,030/=; na kwa mwalimu mwenye shahada kwa asilimia 121.05 kutoka shilingi 323,900/= hadi shilingi 716,000/= kwa mwezi. Serikali imekuwa ikiboresha mishahara hiyo kwa kuzingatia umuhimu wa kazi wanayofanya walimu. Hata hivyo, Serikali inaendelea kuboresha mishahara ya walimu na watumishi wengine kwa kadiri hali ya kifedha inavyoruhusu.

SPIKA: Mheshimiwa Kiswaga Boniventura, Mbunge wa Magu!

MHE. KISWAGA B. DESTERY: Mheshimiwa Spika, nakushukuru. Nashukuru kwa majibu ya Serikali, lakini naomba niulize maswali madogo mawili ya nyongeza.

Kwa kuwa Serikali imekiri kuwa kuna upungufu wa nyumba 1,183 za kuishi walimu na sasa tayari wananchi wa Wilaya ya Magu wameshajenga maboma 27 yapo tayari kukamilishwa; je, Serikali inaweza kutusadia fedha za kukamilisha ili walimu waingie kwenye nyumba hizo kupunguza uhaba wa nyumba za walimu?

Swali la pili, kwa kuwa nyumba hazitoshi, je, Serikali inaonaje kuwasaidia walimu ambao wanapanga nje mitaani kuwaongeza mishahara kidogo ili waweze kumudu upangaji wa nyumba mitaani? (*Makofi*)

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Naibu Waziri wa TAMISEMI, Mheshimiwa Selemani Jafo.

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA) Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwanza napenda kumpongeza Mheshimiwa Mbunge kwa juhudi hii kubwa anayoifanya katika Jimbo lake na kwa sababu wamejenga maboma 27, hii inaonyesha ni *commitment*, jinsi gani watu wa Magu wameendelea kujitahidi kuhakikisha kwamba Walimu wanapata fursa ya kuishi katika nyumba bora.

Mheshimiwa Spika, kwa sababu *request* imesema ni jinsi gani Serikali itaweza ku-*top up* hiyo *amount*? Nasema, ni lazima tuangalie, tufanye ile *resource mobilization* kutoka katika pande zote.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshauri Mheshimiwa Mbunge kwamba katika *allocation* ya *own sources* katika Halmashauri zetu, tuangalie ni jinsi gani tutafanya kupitia vyanzo mbalimbali katika Halmashauri; na bahati nzuri sasa hivi tumefanya uboreshaji mkubwa sana katika ukusanyaji wa mapato katika Halmashauri zetu. Nakiri kwamba Halmashauri zimefanya kazi kubwa sana baada ya kuwapa *commitment* wahakikishe wanakusanya *own source* kwa kutumia *electronic devices* na hili wamelifanya.

Mheshimiwa Spika, nina mategemeo makubwa sana kwamba Halmashauri ya Magu hivi sasa, maana yake mapato yake yataongezeka kwa kasi. Naomba nimwambie kwamba Serikali kupitia TAMISEMI, itashirikiana na Halmashauri ya Magu kuona jinsi gani tutayafanya mpaka maboma hayo yaweze kukamlika. Lengo ni kwamba walimu wetu waishi katika mazingira salama na wapate motisha ya kufundisha.

Mheshimiwa Spika, katika sehemu (b) ya swali lake linasema, jinsi gani kama kutakuwa na *topping allowance* ilimradi walimu waweze kupata jinsi gani watakapokuwa mitaani waweze kulipia lile suala la pango.

Mheshimiwa Spika, naomba nikiri kwamba ni kweli tuna wafanyakazi mbalimbali ambao wanaishi katika mazingira magumu; acha walimu, acha sekta ya afya, acha mabwana shamba, wote wapo katika mazingira mbalimbali. Hili Serikali imeliona, ndiyo maana katika jibu langu la msingi mwanzo nilisema kwamba lazima tuhakikishe kwamba mishahara inaboreshwa ili mwisho wa siku hata mwalimu akikaa mtaani aweze kuwa na ile *purchasing power* ya kulipia nyumba. Ahsante.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali linalofuata. Tuko Wizara hiyo hiyo ya TAMISEMI; swali la Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba, Mbunge wa Morogoro Kusini Mashariki.

Na. 17

Kuifanya Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro Vijijini kuwa Wilaya

MHE. OMARY T. MGUMBA aliuliza:-

Wilaya ya Morogoro ina Halmashauri mbili; Makao Makuu ya Wilaya yapo mjini na huduma zote kuu za Kiwilaya kama vile hospitali, polisi, mahakama na kadhalika zinapatikana Morogoro Mjini, hivyo kuwalazimu wananchi wa Morogoro Vijijini kutembea umbali wa zaidi ya kilomita 150 kufuata huduma hizo:-

(a) Je, ni lini Serikali itaifanya Halmashauri ya Morogoro Vijijini kuwa Wilaya kamili na kuhamishia Makao Makuu ya Wilaya katika Kijiji cha Mvuha na kuwaondolea adha wananchi?

(b) Je, Serikali ina mkakati gani wa kuhamasisha taasisi za fedha kama vile benki kufungua matawi na huduma ndani ya Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro Vijijini ili kuweza kuvutia kampuni mbalimbali ya kibiashara na wawekezaji na kuinua maisha ya wananchi hao?

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (TAMISEMI, UTUMISHI NA UTAWALA BORA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais - TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omary Tebweta Mgumba, Mbunge wa Morogoro Kusini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Wilaya ya Morogoro ina Halmashauri mbili. Makao Makuu ya Wilaya yapo Mjini na huduma zote za Kiwilaya kama vile hospitali, polisi, mahakama na kadhalika zinapatikana Morogoro Mjini na kuwalazimu wananchi wa Morogoro Vijijini kutembea umbali wa zaidi ya Kilometa 150 kufuata huduma hizo.

(a) Wilaya ya Morogoro inaundwa na Halmashauri mbili ambazo ni Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro na Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro. Uanzishwaji wa Wilaya unazingatia Sheria ya Uanzishwaji wa Mikoa na Wilaya Sura Na. 397 ya mwaka 2002 ambayo pia imeainisha vigezo na taratibu zinazopaswa kuzingatia.

Mheshimiwa Spika, taratibu zinazopaswa kuzingatiwa ni pamoja na maombi ya kujadiliwa kwenye Serikali za Vijiji ili kupata ridhaa ya wananchi wenyewe, maombi kujadiliwa kwenye Baraza la Madiwani, vikao vya Kamati ya Ushauri vya Wilaya yaani DCC na Kamati ya Ushauri ya Mkoa yaani RCC. Maamuzi ya vikao hivyo huwasilishwa Ofisi ya Rais - TAMISEMI kwa ajili ya uratibu na uhakiki.

Aidha, vigezo vinavyozingatiwa katika kuanzisha Wilaya mpya ni pamoja na ukubwa wa eneo usiopungua kilometa za mraba 5,000. Idadi ya watu wasiopungua kati ya 250,000 hadi 300,000, idadi ya Tarafa zisizopungua tano, idadi ya Kata zisizopungua 15 na idadi ya vijiji visivyopungua 50.

Mheshimiwa Spika, mpaka sasa Ofisi ya Rais (TAMISEMI) haijapokea maombi haya ya kuifanya Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro kuwa Wilaya ya kiutawala. Halmashauri inashauriwa kuwasilisha ombi hili na kujadiliwa katika vikao vilivyopo kwa mujibu wa sheria ili kupata ridhaa.

(b) Mheshimiwa Spika, zipo taasisi za kibenki ambazo zimeonyesha nia ya kufungua matawi katika kijiji cha Mvuha kunapotarajiwa kujengwa Makao Makuu ya Wilaya zikewemo NMB na CRDB kwa lengo la kutoa huduma. Majadiliano yanaendela ikiwa ni pamoja na kuharakisha na kugawa viwanja katika eneo hilo.

SPIKA: Mheshimiwa Omary Mgumba, kumbe hata maombi ya Wilaya hamjaleta! Swali la nyongeza.

MHE. OMARY T. MGUMBA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii kuuliza swali la nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, lakini napata mashaka na majibu yake, kwa sababu hivyo vikao vyote vya ushauri vya DCC na RCC vimeshafanyika na nina uhakika kabisa Serikali hii ina taarifa ya maombi ya watu wa Morogoro Vijijini kuhamia kule Mvuha.

(a) Mheshimiwa Spika, swali langu ni kwamba kwa sababu mchakato huu ulianza tangu mwaka 2009 wakati huo Mbunge akiwa Mheshimiwa Hamza Mwenegoha na Serikali hii imeshaleta shilingi milioni 500 kwa ajili ya maandalizi ya kuhamia Mvuhu; hizo hela zimetumika kwa ajili ya udongo na kupima viwanja. Sasa leo Serikali inapokuja kusema haina taarifa, napata mshangao kidogo.

Mheshimiwa Spika, swali langu, sipendi kuidhalilisha Serikali yangu, namwomba Mheshimiwa Waziri arudi akatafute majibu sahihi ili anilettee kwa ajili ya maendeleo ya watu wa Morogoro Vijijini.

(b) Ni lini Serikali italeta majibu hayo sahihi ili tuweze kuwapelekea watu wa Morogoro Vijijini?

Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

SPIKA: Inaelekea Mheshimiwa huna swali. Waziri wa TAMISEMI, Mheshimiwa George Simbachawene!

MHE. GEORGE B. SIMBACHAWENE - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri yaliyotolewa na Naibu Waziri, Mheshimiwa Jafo, naomba kujibu swali ambalo hakupenda lijibiwe la Mheshimiwa Mgumba, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli wanaweza wakawa wamefanya huo mchakato wote; lakini kama wameufanya na ukawa na dosari kama hizi zilizoelezwa kwa vigezo hivi, haukuweza kupita na kufika katika hatua zilizofuata. Nafahamu walikwama wapi, ndio maana hakijaanza kitu chochote.

Mheshimiwa Spika, nachukua nafasi hii kumwagiza Mkuu wa Mkoa wa Morogoro waanzie pale walipoishia ili watulettee kwa sababu walipokwamia nafahamu siyo mahali pagumu sana. Wakirekebisha yale ya kwao, watulettee sisi tuone ili tuendeleo na hatua zinazofuata. *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na maswali kwa Ofisi ya Rais (Utumishi na Utawala Bora) ambapo swali hilo litaulizwa na Mheshimiwa Hafidh Ali Tahir, Refa wa Kimataifa.

Na.18

**Kukoma kwa Stahiki za Mawaziri Wakuu Wastaafu
Wanaohama Vyama Vyao**

MHE. JAMES F. MBATIA (K.n.y. MHE. ALI HAFIDH TAHIR) aliuliza:-

Kumekuwa na tabia ya baadhi ya wanasiasa hususan Mawaziri Wakuu Wastaafu ambao wameaminiwa na kuchaguliwa na wanachama wa chama fulani lakini baada ya kupata madaraka wakahama vyama hivyo na kwenda kunufaisha vyama vingine:-

Je, Serikali haioni kuwa umefika wakati sasa wa kuifanyia marekebisha sheria husika ili kufuta stahiki za Mawaziri Wakuu Wastaafu wanaohama vyama vyao kwa kuwa stahiki hizo zilitokana na nguvu za chama alichohama, na kwamba kuendelea kumpa stahiki hizo ni sawa na kuwakejeli na kuwadharau wananchi waliomchagua?

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hafidh Ali. Tahir, Mbuge wa Dimani, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Mawaziri Wakuu Wastaafu wanahudumiwa kwa mujibu wa Sheria ya Mafao kwa hitimisho la kazi kwa viongozi, Sheria Na. 3 ya mwaka 1999. Sheria haelezi hatua zinazopaswa kuchukuliwa kwa Waziri Mkuu Mstaafu atakayeamua kuhamia chama kingine cha Siasa tofauti na chama kilichomweka madarakani na kumwezesha kushika wadhifa wa Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Spika, mbali na sheria hiyo kutoweka zuiio lolote kwa Viongozi wa Kifaifa Wastaafu kujiunga na chama kingine cha siasa, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 inalinda haki za msingi za binadamu ikiwemo haki ya uhuru wa mtu kujihusisha na masuala ya Siasa. *(Makofi)*

Kwa mujibu wa Ibara ya 20(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, inatamka kwamba mtu yeyote anayo haki ya kujihusisha na mambo ya kisiasa na kuweza kujiunga na chama chochote. Mawaziri Wakuu Wastaafu kama walivyo watu wengine, wanao uhuru wa kujiunga na chama chochote cha kisiasa wanachopenda ili mradi hawavunji sheria.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa haki ya kujiunga na chama chochote au kujihusisha na masuala ya kisiasa ni haki ya Kikatiba, na kwa kuwa haki hizi

haziwezi kuzuiwa au kuingiliwa, ni wazi kwamba suala la kufanyia marekebisho Sheria ya Mafao kwa Viongozi wa Kitaifa Wastaafu, Sheria Na. 3 ya mwaka 1999 kwa lengo la kuwazuia Mawaziri Wakuu Wastaafu au Viongozi wengine wa Kitaifa Wastaafu kujunga na chama chochote cha kisiasa itakuwa ni kwenda kinyume na Katiba ya nchi. *(Makofi)*

SPIKA: Nimewaona Wabunge mliosimama. Mheshimiwa James Mbatia!

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, majibu ya Serikali ni sahihi yanaendana na lengo la 16 la Malengo Endelevu ya Dunia ya leo. Kwa kuwa Wabunge majukumu yao ni kuwa na uelewa mkubwa na ni sehemu ya viongozi katika jamii, Waziri haoni umuhimu wa kutoa semina kwa Waheshimiwa Wabunge ambapo watapata uelewa wa kutumia muda wao itakiwavyo kwa maslahi ya Taifa? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pili, kwa kuwa Serikali imelitambua hili na inaonekana Waheshimwia Wabunge hawajui vizuri hata Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; na kwa kuwa zipo sheria vile vile zinazoambatana na Katiba ambapo Wabunge tukipata uelewa na hasa majukumu manne ya Mbunge; la kwanza likiwa kwa Taifa lake; la pili, kwa Jimbo lake la uchaguzi; la tatu, kwa chake cha siasa; na la nne, kwa dhamira yake binafsi ili tuweze kupata uelewa wa hali ya juu namna hiyo na Bunge liweze kujenga maslahi kwa Taifa?

SPIKA: Swali ni lile lile moja. Nakuomba Mheshimiwa Waziri tupate majibu yake.

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kujibu swali moja kama ambavyo umeeleza, ingawa yeye ameweka kama maswali mawili lakini naomba nijikite kwenye swali moja.

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na umuhimu wa kutoa semina kwa masuala mbalimbali ya namna ya kutumia muda kuweza kuuliza maswali kama haya, Mheshimiwa Mbunge anayo fursa na anayo haki ya kuweza kuuliza swali lolote. Ndiyo maana sisi kama Serikali tunaona ni fursa muhimu kuweza kutumia Bunge lako Tukufu kujibu maswali kama haya kuweka kuelimisha. Siyo Bunge tu, lakini vile vile Umma mzima wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, suala la namna ya kuelimisha kuhusiana na uelewa wa Katiba, ni jukumu la kila Mheshimiwa Mbunge lakini vile vile na wananchi wote kwa ujumla kuweza kuhakikisha kwamba wanayo elimu ya masuala mbalimbali ya siasa na elimu ya uraia ikiwemo uelewa wa Katiba.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, swali hili ni muhimu, inabidi lipate maswali ya nyongeza kidogo. Nimekuona dada, nimekwona Mheshimiwa Ghasia, msihangaika! Tuanze na Kiongozi wa Upinzani kwanza.

MHE. FREEMAN A. MBOWE: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi. Kwanza namshukuru sana Mheshimiwa Waziri kwa majibu mazuri sana ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, hili tatizo siyo la Mheshimiwa Mbunge aliyeuliza peke yake, ni tatizo la nchi nzima, kwamba kumekuwa na tatizo kubwa la kushindwa kutofautisha majukumu ya Chama cha Mapinduzi na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tatizo la baadhi ya watumishi katika Serikali kufikiria wao ni sehemu ya Chama Tawala, limekuwa ni tatizo kubwa ambalo linapekea kutokutenda haki katika maeneo mengi sana ya Taifa letu. Swali la Mheshimiwa Mbunge siyo kwamba linajenga tu misingi ya kibaguzi, linajenga misingi ya kichochezi kwamba nihaini kuwa kwenye chama kingine tofauti na Chama cha Mapinduzi; na jambo hili liko katika ngazi mbalimbali za utawala katika nchi yetu. *(Makofi)*

Sasa swali kwa Mheshimiwa Waziri; ili tuweza kujenga Taifa moja lenye kuheshimu kwamba vyama vingi vya siasa ni takwa la kikatiba kwa mujibu wa Ibara Na. 3 (1) na (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwamba nchi yetu ni ya vyama vingi vya siasa; hatuoni kama kuna sababu za msingi za Serikali kukemea watumishi wa Serikali ambao wanafikiri wana haki ya kutenda haki kwa chama kinachotawala lakini kutokutenda haki kwa vyama vingine ambavyo ni tofauti na Chama cha Mapinduzi? *(Makofi)*

SPIKA: Majibu kwa kifupi Mheshimiwa Waziri Angellah kairuki, Utumishi na Utawala Bora.

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Spika, kwanza niseme tu kwamba swali hili sisi binafsi kwa upande wa Serikali hatujalionga kama ni la uchochezi na ndiyo maana tumeweza kulijibu na ninaamini upande wa pili wameweza kufurahia majibu ambayo tumeyajibu kwa sababu tumetenda haki kwa mujibu wa Katiba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na kwamba watumishi wengine wamekua labda hawatendi haki kwa vyama vingine, kwa kweli sidhani kama ni sahihi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Watumishi wa Umma wanatakiwa watekeleze sera za Serikali; wanatambua kwamba kuna Mfumo wa Vyama vingi vya Siasa, lakini vilevile wanatambua kwamba ipo Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ambacho ndicho Chama kinatawala katika wakati husika. Kwa hiyo, hawana jinsi, wanatumikia kwa kufuata Ilani ya chama kilichopo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ukiangalia kwa wao, pamoja na kwamba wanatumikia chama kilichopo madarakani, yapo makatazo. Hawatakiwi kujionyesha dhahiri kwamba wanahusika katika masuala ya kisiasa. Ndiyo maana ukiangalia katika sehemu (f) ya Kanuni zetu za Kudumu za Utumishi wa Umma za mwaka 2009 imeeleza ni kada gani ambazo hazitakiwi kujihusisha na masuala ya kisiasa. Naomba kuwasilisha. (Makofi)

SPIKA: Ahsante sana. Kwenye swali hili nimewapa wapinzani maswali mawili ya nyongeza, sasa ni zamu ya CCM nao angalau maswali mawili hapa.

MBUNGE FULANI: Mwenye swali kaja.

SPIKA: Mheshimiwa Hawa Ghasia halafu muuliza swali, Mheshimiwa Hafidh!

MHE. HAWA A. GHASIA: Mheshimiwa Spika, kwa kawaida viongozi wa kisiasa hawapati pensheni bali sisi kama Wabunge tunapata *gratuity*. Isipokuwa viongozi wetu hawa wakuu ambao muuliza swali amewazungumzia kwamba wao wanapewa pensheni wakiamini kwamba wameshamaliza kazi na wanatulia na wanapewa pensheni ili wasitapetape na kuhangaika kwenda hapa na pale kuhemea.

Je, huoni sasa ni wakati wa kuirekebisha sheria kwamba pensheni hiyo itolewe pale tu ambapo tumeshajiaminisha kwamba kiongozi huyu sasa ameshastaafu kweli, anastahili pensheni na kwamba hatatapatapa tena mpaka kufikia hatua ya kukataa kwamba hajafanya kazi yoyote? (Makofi)

SPIKA: Jamani, mbona kelele zinakuwa nyingi! Swali muhimu hilo, linatakiwa majibu! Mheshimiwa Waziri, tafadhali, hebu tufafanulie. Kama mtu hajastaafu siasa anapewaje tena pensheni?

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Spika, ukiangalia stahili mbalimbali ikiwemo na pensheni au pensheni ya mwaka, iko kwa mujibu wa sheria; Sheria Na. 3 ya mwaka 1999 lakini vilevile iko kwa mujibu wa marekebisho ya Sheria Na.11 ya mwaka 2005.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyoieleza, bado mtu anayo haki. Nami nitoe tu rai kwamba kwa wale Viongozi Wakuu Wastaafu ambao wanahudumiwa kwa mujibu wa sheria hii ambayo niliitaja ya mwaka 1999 pamoja na mwaka 2005, wajitahidi kuenenda na misingi ya Kifungu Na. 6(j) aya ya tatu, imeweka masharti kwa Viongozi wa Umma, ni masuala gani wanatakiwa wayafuate.

Mheshimiwa Spika, hawatakiwi kutoa siri za Serikali walizozipata wakati wakitumikia; hawatakiwi kutoa masuala mbalimbali ambayo waliyapata wakati wakitumikia kama viongozi wa umma; hawakatazwi kujiunga na masuala mengine kwa sababu Sheria haijakataza.

Mheshimiwa Spika, mimi naomba kwa wale viongozi wa umma wa kisiasa, basi wajikite katika misingi ya kifungu Na. 6(j)(3) cha Sheria ya Maadili; Sheria Na. 13 ya mwaka 1995. *(Makofi)*

SPIKA: Swali la mwisho la muuliza swali, Kocha Hafidh!

MHE. ALI HAFIDH TAHIR: Mheshimiwa Spika, kwanza nakushukuru kwa kuniona na ninawashukuru wale wote ambao walinisaidia katika kuuliza maswali ya ngongeza.

Mheshimiwa Spika, la kwanza nataka niweke indhari kwamba wale watumishi wa Serikali ambao tuliambiwa labda hawataweza kuingia katika mambo ya siasa, humu ndani ya Bunge hivi sasa kuna mwenzetu mmoja alishawahi kuwa Katibu Mkuu; na hivi sasa yumo ndani ya Bunge hili kwa upande upinzani. Hilo la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, la pili, nilichokuwa nazungumzia katika swali langu ni ulafi wa madaraka. Ndicho nilichokuwa nazungumza! Nimesema mtu anapomaliza Uwaziri Mkuu kwa kupitia Chama cha Mapinduzi au chama kingine chochote, iweje tena aitumie nafasi ile ambayo aliipata katika Chama cha Mapinduzi kwenda katika chama kingine kudai nafasi ya uongozi? Hicho ndicho nilichokuwa nakiulizia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mifano miwili hai hivi sasa, tuna Mawaziri... *(Kelele)*

MBUNGE FULANI: Taratibu!

MBUNGE FULANI: Hujibu swali!

MBUNGE FULANI: Endelea!

MBUNGE FULANI: Hujibu swali!

SPIKA: Nakulinda Mheshimiwa Hafidh, endelea na swali lako.

MHE. ALI HAFIDH TAHIR: Mheshimiwa Spika, kuna Mawaziri Wakuu wawili ambao hivi sasa, mmoja kati ya hao ameshawahi kugombea urais akakosa; swali langu liko pale pale, pensheni hizi zinakwendaje? Kwa mfano, angeshinda Urais ingekuaje? Ndiyo swali langu kubwa muhimu hilo. Ulafi wa madaraka! (Makofi)

SPIKA: Majibu ya swali hilo, Mheshimiwa Angellah Kairuki!

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Spika, kuhusiana na swali la kwanza kwenye makatazo, tunatoa elimu kwa umma. Hayanipi taabu!

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na swali la kwanza kwenye makatazo ya viongozi wa utumishi umma ambao wamekua wakikatazwa kugombea nafasi za siasa na ametolewa mfano wa Mbunge, Mheshimiwa Ruth Mollel, ambaye alikuwa ni Katibu Mkuu katika Wizara mbalimbali; kwa faida ya hadhira hii, ukiangalia katika sehemu (f) kama nilivyoeleza mwanzoni ya kanuni za kudumu, inaeleza kwamba watumishi walioajiriwa katika Taasisi zifuatazo; Jeshi la Wananchi na Jeshi la Kujenga Taifa, Usalama wa Taifa...

KUHUSU UTARATIBU

MHE. HALIMA J. MDEE: Kuhusu utaratibu Mheshimiwa!

Mheshimiwa Spika, kuhusu utaratibu! Ajibu moja huyu! Anatupotezea muda, kuna maswali mengine!

WABUNGE FULANI: Aaaaaah! (Kelele)

MHE. HALIMA J. MDEE: Swali la nyongeza ni moja!

WABUNGE FULANI: Aaaaaah! (Kelele)

MHE. HALIMA J. MDEE: Ni Kanuni! (Kelele)

MBUNGE FULANI: Siyo Kanuni!

SPIKA: Mheshimiwa Halima nakuomba ukae tupate majibu, tuendeleo.

MHE. HALIMA J. MDEE: Ajibu swali moja, sio matatu!

SPIKA: Endelea Mheshimiwa Waziri! (Kelele)

MHE. HALIMA J. MDEE: Mpelekwe shule nyie, tatizo hamjui! Si mtulie!
(Kicheko/Kelele)

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mangapi? Yote?

MBUNGE FULANI: Unajua nini wewe?

MHE. ANGELLAH JASMINE KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Nimepewa nafasi, naomba tupeane fursa.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa watumishi ambao wanakatazwa kujiunga au kushiriki katika masuala ya kisiasa ni watumishi walioko katika Jeshi la Wananchi na Jeshi la Kujenga Taifa, watumishi walioko katika Usalama wa Taifa, Jeshi la Polisi, Jeshi la Magereza, Uhamiaji, Jeshi la Zimamoto, Mgambo, TAKUKURU, Ofisi ya Bunge, Msajili wa Vyama vya Siasa, Mawakili wa Serikali, Majaji na Mahakimu.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Katibu Mkuu huyu kama ambavyo nimeeleza, itaonekana ni dhahiri kwamba hajawekewa katazo.

Mheshimiwa Spika, katika swali la pili, alitaka kujua iweje sasa Waziri Mkuu Mstaafu, Mheshimiwa Lowassa aweze kutumia tena nafasi hii kuomba nafasi nyingine? Kama nilivyoeleza kupitia Ibara ya 20, haijaweka katazo, kwa hiyo, unaona ni dhahiri anayo haki hiyo. Pia alitaka kujua endapo angeshinda Urais ingekuaje? Mimi nadhani tungevuika daraja wakati huo tumelifikia. (Makofi)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali linalofuata ni la Wizara ya Habari, Utamaduni, Wasanii na Michezo, swali la Mheshimiwa Khatib Said Haji Mbunge wa Konde.

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwanza namwomba Mheshimiwa Hafidh, ubaguzi wake wa kichotara na hizbu uishie Chumbe, sio nchi ya watu hii. (Kicheko/Makofi)

Na. 19

**Mambo Yanayohusiana na Mchezo wa Soka
Kutopelekwa Mahakamani**

MHE. KHATIBU SAID HAJI aliuliza:-

Mheshimiwa Spika, Sheria za *FIFA* zimekataza mambo yanayohusiana na mchezo wa soka kupelekwa Mahakamani:-

(a) Je, Serikali inatoa tamko gani juu ya makosa yanayofanyika katika klabu za soka?

(b) Je, ni kwa kiasi gani sheria hizi za *FIFA* zinakinzana na Sheria za nchi yetu?

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Khatib Said Haji, Mbunge wa Konde, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa Sheria za *FIFA* zinakataza mambo yanayohusiana na soka kupelekwa Mahakamani. Hatua hiyo inalenga kuwezesha masuala yote yanayohusiana na soka kuendeshwa kwa kufuata na kuzingatia taratibu na miongozo iliyowekwa na mamlaka za mchezo huo katika ngazi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, aidha, hatua hiyo imewezesha mchezo wa soka kucheza na kupata matokeo kwa wakati na hivyo kuepusha mazuio ya Mahakama ambayo yanaweza kusababisha usumbufu usio wa lazima kwa washiriki wengine.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huo unazifanya mamlaka mbalimbali zinazosimamia mchezo huo kuwa na Katiba zinazowawezesha kupokea, kusikiliza na kutoa uamuzi dhidi ya malalamiko, rufaa na kero za wadau wa klabu au chama cha soka husika.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatoa wito kwa vyama, vilabu na mashirikisho ya mpira wa miguu kuzingatia na kufuata taratibu zilizowekwa kwa mujibu wa Katiba zao ili kupunguza migogoro inayoweza kujitokeza katika uendeshaji na uendelezaji wa soka nchini.

(b) Mheshimiwa Spika, maendeleo ya michezo hapa nchini yanaendeshwa kwa mujibu wa Sheria ya Baraza la Michezo ya mwaka 1967, kama ilivyorekebisha na Sheria Na. 6 ya mwaka 1971. Sheria hii ni kongwe na ina baadhi ya mambo ambayo yanakinzana na Sheria za *FIFA*. Serikali inafanya mapitio ya sheria hiyo ili iendane na wakati kwa lengo la kuboresha na kuendeleza michezo nchini.

SPIKA: Mheshimiwa Khatib, naona umeridhika!

MHE. KHATIB SAID HAJI: Sijaridhika! (Kicheko)

SPIKA: Mheshimiwa Khatib Said Haji, karibu kwa swali la nyongeza. (Kicheko)

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Spika, ahsante. FIFA inaitambua TFF kuwa ndio chombo chenye mamlaka ya kusimamia mchezo wa soka Tanzania.

Je, TFF ni Tanzania Football Federation au TFF ni Tanganyika Football Federation? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kama jibu ni Tanzania Football Federation; je, TFF ina mamlaka gani juu ya chombo cha ZFA kule Zanzibar? Kama jibu ni Tanganyika Football Association; ni kwa nini hamjaiandikia FIFA na kuiambia kwamba ZFA haihusiki na mambo ya Chama cha Soka cha Tanzania? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, swali la pili, tatizo la baadhi ya viongozi kule Zanzibar kutotii sheria za nchi siyo tu liko kwenye mambo ya siasa, sasa limehamia mpaka kwenye mambo ya michezo. Hivi tunavyozungumza Makamu Mwenyekiti wa ZFA amekipeleka Mahakamani Chama cha Soka cha Zanzibar (ZFA), jambo ambalo FIFA wakiamua kuchukua hatua kwa mujibu wa sheria zao, ni kwamba Tanzania itafungwa uanachama muda wowote kuanzia sasa.

Je, Serikali inatoa tamko gani juu ya viongozi wa vyama vya soka wasiotii na kuheshimu sheria zilizowaweka kwenye madaraka yao?

Mheshimiwa Spika, ahsante sana. (Makofi)

SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Wasanii na Michezo, Mheshimiwa Nape Nnauye!

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, la kwanza, TFF ni Tanzania Football Association na siyo Tanganyika Football Association. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Spika, ni Tanzania Football Federation na mamlaka yake yanakwenda mpaka Zanzibar... (Kicheko/Makofi)

SPIKA: Jamani, mbona Mheshimiwa Nape akiongea mnachemka sana upande wa pili? (Kicheko/Kelele)

Mheshimiwa Nape, endelea kujibu maswali.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI. WASANII NA MICHEZO: Wanajua mimi kiboko yao! *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, swali la pili, ameuliza na ametoa mfano wa viongozi ambao wamepeleka masuala ya michezo Mahakamani. Taratibu za michezo duniani zinajulikana; na kama kuna watu wamepeleka michezo Mahakamani, kwa kweli hukumu yake kwa *FIFA* inajulikana. Kwa hiyo, tutachukua hatua tuangalie namna ambayo watarudi kwenye utaratibu wa kawaida ili kuepusha kuchukuliwa hatua za kufungwa michezo.

SPIKA: Ahsante sana. Tuendeleo na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, swali la Mbunge wa Mchinga, Mheshimiwa Hamidu Hassan Bobali.

Na. 20

Kujenga Chuo cha Uvuvi Mkoani Lindi

MHE. HAMIDU H. BOBALI aliuliza:-

Mkoa wa Lindi unapakana na Bahari ya Hindi na hivyo vijana wengi hujishuhulisha na shughuli za uvuvi ili kujipatia kipato cha kuendesha maisha yao.

Je, Serikali haioni umuhimu wa kujenga Chuo cha Uvuvi Mkoani Lindi ili kuwaongezea vijana hao ujuzi wa kazi hiyo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hamidu Hassan Bobali, Mbunge wa Mchinga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu inatambua umuhimu wa kuwafundisha vijana mbinu sahihi za kufanya shughuli za uvuvi, kilimo na ufugaji. Hivi sasa Wizara kupitia Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (*Fisheries Education and Training Agency – FETA*) imeanzisha Chuo cha Uvuvi Mikindani, Mtwara kwa lengo la kusogeza huduma ya mafunzo ya uvuvi kwa wananchi wakiwemo vijana walioko Ukanda wa Kusini mwa Tanzania, ukiwemo Mkoa wa Lindi.

Ni mategemeo yetu kuwa mafunzo ya muda mfupi; wiki mbili hadi miezi mitatu yataanza kutolewa mwaka huu kwa kudahili wanafunzi 40 na yale ya muda mrefu ya stahada yataanza mwaka 2017/2018. Ujenzi wa chuo hiki unaendelea ambapo hadi sasa madarasa mawili na karakana imekamilika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Wakala wa Elimu na Mafunzo ya Uvuvi (FETA) utanza kutoa mafunzo ya uvuvi katika Chuo cha Mikindani, Mtwara muda mfupi mwaka 2016/2017 na yale ya astashahada na stashahada yataanza mwaka 2017/2018.

SPIKA: Swali la nyongeza kutoka kwa Mheshimiwa Bobali, Mbunge wa Mchinga, kama lipo!

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ya kumwuliza Mheshimiwa Waziri maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Waziri hakujibu swali langu. Nimeuliza, Serikali haioni umuhimu wa kujenga Chuo cha Uvuvi Lindi, nikimaanisha Mkoa wa Lindi, siyo Mikindani Mtwara.

Mheshimiwa Spika, pia kwa mujibu wa hotuba ya Mheshimiwa Rais aliyoitoa humu Bungeni tarehe 20 Novemba...

MBUNGE FULANI: Hukuwepo!

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Aidha, nilikuwepo au sikuwepo lakini kuna Kitabu. (Makofi)

Mheshimiwa Rais anasema, katika kutatua tatizo la ajira nchini, ataweka mkazo katika sekta tatu; viwanda, kilimo na uvuvi. Mimi nilitegemea, Serikali ingekuja na mkakati wa kuanzisha hivi vyuo katika kila mkoa ambapo tumepakana na bahari ama kuna maziwa. Waziri anajibu, watatoa mafunzo ya muda mfupi kwa watu arobaini arobaini.

Mheshimiwa Spika, watu 40 sidhani kama ni mkakati huu anaozungumzia Rais. Kwa hiyo, naomba Mheshimiwa Waziri atueleze kwamba huu msisitizo alioutoa Mheshimiwa Rais ndiyo huu wa kuchukua watu arobaini arobaini?

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Olenasha.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba kwa sasa hamna chuo kinachojengwa Mkoani Lindi, lakini tulichokuwa tunaieleza ni kwamba tayari kuna jitihada ya kujenga vyuo kama hivyo katika maeneo mbalimbali nchini na tayari kuna chuo ambacho kipo karibu na Mchinga. Ni kweli kwamba Mheshimiwa Rais alieleza kuhusu umuhimu wa kujenga vyuo hivyo, lakini tayari tumeanza kwenye baadhi ya maeneo.

Mheshimiwa Spika, tayari kuna vyuo vinafanya kazi, kwa mfano tayari kuna Chuo cha Mbegani ambacho kinatoa mafunzo chenye uwezo wa wanafunzi 120; tayari kuna Chuo Kibirizi, Kigoma na Chuo cha Nyegezi Mwanza nacho kinatoa mafunzo.

Kwa hiyo, kadri tunavyozidi kuendelea, tunazidi kuanzisha vyuo katika maeneo mbalimbali na hatimaye ikiwezekana maeneo yote au Mikoa yote ambayo imezungukwa na maji, yatakuwa na vyuo hivyo. Vilevile tunatambua kwamba hatuanzishi tu vyuo kwenye maeneo ambayo yapo karibu na bahari kwa sababu tunachosisitiza siyo vyuo tu vya uvuvi katika maeneo ya bahari na maziwa, lakini hata siku hizi tunakazania sana kuhusu suala la ufugaji wa samaki (*aquaculture*). (Makofi)

Kwa hiyo, nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba mpango upo lakini tumeanza taratibu kwasababu hatuwezi tukaanza katika maeneo yote. Nashukuru sana.

SPIKA: Swali linalofuata kwa Wizara hiyo hiyo, Mheshimiwa Mwambalasma!

Na. 21

Sheria ya Ushirika wa Tumbaku Nchini

MHE. VICTOR K. MWAMBALASWA aliuliza:-

Mwaka 2013 Bunge lilirekebisha Sheria ya Ushirika wa Tumbaku ili iendane na hali ya sasa ya ushirika huo nchini:-

Je, ni marekebisho gani yaliyowanufaisha wakulima moja kwa moja?

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Naibu Waziri Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Olenasha.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Victor Kilasile Mwambalasma, Mbunge wa Lupa, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania lilitunga Sheria ya Vyama vya Ushirika Na. 6 ya mwaka 2013 ambayo ni kwa ajili ya kusimamia uendeshaji wa shughuli za Vyama vya Ushirika vya aina zote Tanzania Bara na siyo kwa ajili ya Vyama vya Ushirika wa Tumbaku pekee. Sheria hiyo ilianza kufanya kazi mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, marekebisho yaliyowanufaisha wakulima moja kwa moja ni pamoja na:-

Moja, sheria imeruhusu ushindani baina ya Vyama vya Ushirika ili kuongeza ufanisi kwa kuruhusu kuanzishwa Vyama vya Ushirika zaidi ya kimoja vinavyofanya shughuli ya aina moja katika eneo moja, jambo ambalo halikuwepo katika Sheria ya 2003. Hii pia imeondoa migogoro kama ule wa Vyama vya Ushirika vya Mishamo Mkoani Katavi ambapo wakulima wa tumbaku walikuwa na mgogoro mkubwa kiasi cha kutishia amani.

Pili, sheria hii imeweka mazingira ya wanachama wa Vyama vya Ushirika kujiunga na kunufaika na huduma mbalimbali kama zile zinazotolewa na Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ambazo ni Mafao ya Uzeeni, Fidia, Bima ya Afya na Mikopo. Hadi mwezi Septemba, 2015 zaidi ya wanachama 50,000 wamejiunga na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) na kunufaika kwa kupata mikopo yenye thamani ya zaidi ya shilingi za Kitanzania bilioni 50 kupitia mpango unaojulikana kama *Wakulima Scheme*.

Tatu, Sheria imepunguza idadi ya chini kabisa ya watu wanaoweza kuunda Chama cha Ushirika cha Mazao kutoka 50 hadi 20 ili kuwawezesha wakulima kuunda vyama wanavyohitaji kwa wepesi zaidi ilimradi viwe na uhai wa kiuchumi. Vyama vya Ushirika 60 vimeandikishwa kufikia mwezi Disemba, 2015.

Mheshimiwa Spika, nne, Vyama vya Ushirika vimetumia sheria hiyo katika kujihusisha na zaidi ya zao moja na hivyo kuepuka kupata hasara pale ambapo bei ya zao inapokumbwa na misukosuko kama vile kushuka kwa bei. Vyama vya Ushirika wa Tumbaku vya Mkoa wa Tabora vimeanza kuweka mipango ya kuzalisha mazao mengine kaka vile alizeti, karanga na nyonyo ambayo yana soko na bei nzuri.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya moja kwa moja ya Sheria mpya ya Ushirika kwa wakulima yataongezeka zaidi mara baada ya kukamilika mfumo wa usimamizi ambao unainishwa katika sheria hiyo ambao unaanza ngazi ya Wilaya hadi Taifa, utakaotekelezwa kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika ambayo muundo wake tayari umeshapitishwa na Serikali.

SPIKA: Mheshimiwa Victor Mwambalaswa, swali la nyongeza.

MHE. VICTOR K. MWAMBALASWA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. Pamoja na majibu mazuri sana ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

La kwanza, sheria hiyo katika marekebisho hayo, ukija upande wa mazao ya tumbaku, iliondoa chama kikuu cha APEX cha Morogoro kwenye ushirika wa

tumbaku. Baada ya kuiondoa hiyo APEX ina maana hata ile tozo ya asilimia tano ambayo APEX ilikuwa inachukua kwenye bei ya mkulima, ipo. Je, hiyo tozo sasa itarudi kwenye vyama vya msingi vya wakulima au inafanya nini?

Mheshimiwa Spika, la pili, Vyama vya Msingi vinapotaka kukopa pembejeo za zao lao vinapitia kwenye Vyama vya Ushirika vya Wilaya kwenda kwenye mabenki. Vikipitia kwenye Vyama vya Ushirika vya Wilaya kwenda kupata mkopo huo, kunakua na gharama ambapo Chama cha Ushirika cha Wilaya kinakitoza chama cha msingi, kinasema ni kwa sababu ya utawala. Je, lini Serikali sasa itatengeneza kanuni ambayo itakifanya chama cha msingi chenyewe ndiyo kiende kukopa benki pembejeo hizo?

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Spika, kwanza nampongeza Naibu waziri kwa majibu mazuri.

Kuhusu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Mwambalaswa, niseme tu kwamba Serikali inapanga kuyapitia upya makato yote yanayokwenda kwenye mazao, zikiwepo tozo zote hizo zinazotolewa; na pia inapanga kuangalia upya mfumo wa ugawaji wa pembejeo kwa wakulima wa mazao haya ambayo ameyataja.

Mheshimiwa Spika, nategemea kuyatolea kauli ndani ya siku mbili hizi tutakapokuwa tunatolea majibu ya hoja za Wabunge kuhusu hotuba ya Mheshimiwa Rais, kwa sababu tayari Mheshimiwa Rais alishaonesha kukerwa na tozo nyingi zinazowaangukia wakulima kwenye mazao haya. Vilevile wakati anazunguka kwenye kampeni alishawaahidi na sisi wasaidizi wake tunatembea kwenye maneno ya Mheshimiwa Rais. Kwa hiyo, tutatoa tamko kwa kuhakikisha kwamba wakulima wanaacha kubeba mzigo mzito wa makato hayo.

SPIKA: Nilikuona Mheshimiwa Zitto Kabwe. Swali la nyongeza!

MHE. ZITTO Z. R. KABWE: Mheshimiwa Spika, mwaka 2013 Mdhidhi na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alitoa taarifa ya upotevu wa shilingi bilioni 28 za wakulima wa tumbaku wa Mkoa wa Tabora.

Mheshimiwa Spika, aliyekuwa Rais katika Serikali wa Awamu ya Nne, alikwenda Tabora akaagiza viongozi wa Ushirika wa WETCU na wahusika wote wa ubadhirifu ule wakamatwe mara moja na kufikishwa Mahakamani. Mpaka leo hii hakuna ambaye amekamatwa wala kufikishwa Mahakamani.

Mheshimiwa Spika, wakulima kwa kupitia vyama vyao vya msingi inabidi walipe fedha zile shilingi bilioni 28. Serikali ya Awamu ya Tano inachukua hatua gani dhidi ya watu hawa ambao wamewaibia wakulima wa tumbaku na kuwafanya waendeleo kuwa maskini licha ya kwamba wanajitahidi kulima mwaka hadi mwaka? *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Waziri, majibu.

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Spika, hivi tunavyoongea tayari ninayo ile ripoti ya Mkaguzi na naipitia mstari kwa mstari na ninategemea baada ya Bunge hili nitapitia katika maeneo hayo yanayolima tumbaku hasa Mkoa wa Tabora kwa ajili ya kwenda kufuatilia utekelezaji wa maagizo ya Mheshimiwa Rais aliyoyatoa.

Mheshimiwa Spika, siyo tu kwenye tumbaku, tunafuatilia malalamiko ya maeneo mengine yote kwenye mazao mengine yote kuhakikisha wakulima hawaibiwi na watu wasio waaminifu wanaokuwa kwenye vyama hivyo.

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe wiki iliyopita tu Mheshimiwa Spika nilikuwa Iringa nikakuta Vyama vya Msingi vimekopa matrekta kutoka CRDB na wamesainiana mikataba na wamekatwa kutokana na michango yao na kutokana na mazao yao, lakini baadhi ya wajanja wameweka utaratibu kwamba baada ya makato kwisha yale matrekta yawe ya kwao.

Mheshimiwa Spika, niliyarudisha kwa Vyama vya Msingi na niliagiza CRDB iandike hati zile kwa Vyama vya Msingi na nikaagiza mamlaka zinazohusika wachukue hatua za kisheria kwa wale ambao wamefanya utapeli.

Kwa hiyo, tutalifanya na wale waliohusika ambao walibainika kupitia Mkaguzi wa Hesabu za Serikali, hakuna uchunguzi juu ya uchunguzi. Naagiza vyombo vinavyohusika vichukue hatua kwa sababu tayari mtu aliyepewa dhamana ya kukagua alishakagua na kubainisha wale walioiba. Kwa hiyo, nitaenda kufuatilia kujua ni wangapi wameshafikishwa Mahakamani kuhakikisha kwamba sheria inachukua mkondo wake.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tunaendelea na Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano. Swali la Mheshimiwa Peter Ambrose Lijualikali, Mbunge wa Kilombero.

MHE. PETER A. LIJUALIKALI: Mheshimiwa Spika, ninaitwa Peter Lijualikali. Naomba nimwambie Mheshimiwa Simbachawene, mimi ni Mbunge wa Kiliombero, siyo Ifakara. Atambue hilo! Halmashauri yangu ni Kilombero siyo Ifakara. Atataka niwajaze Wanakilombero hapa!

Na. 22

Ujenzi wa Barabara ya Kidatu – Ifakara – Mlimba

MHE. PETER A. P. LIJUALIKALI aliuliza:-

Wilaya ya Kilombero ni moja kati ya Wilaya zinazozalisha kwa wingi mazao mbalimbali ya kilimo hususan zao la mpunga:-

(a) Je, ni nini kauli rasmi ya Serikali juu ya kuanza na kumalizika kwa ujenzi wa barabara ya lami kutoka Kidatu - Ifakara na Ifakara - Mlimba?

(b) Je, ni lini Daraja la Mto Kilombero linalounganisha Wilaya za Kilombero, Malinyi na Ulanga litaanza kujengwa na kuanza kutumika?

SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Peter Ambrose Lijualikali, Mbunge wa Kilombero. Ndio yule wa juzi nini?

WABUNGE FULANI: Eeeh! (Kicheko)

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano. (Kicheko)

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Peter Lijualikali, Mbunge wa Kilombero, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, barabara ya Kidatu – Ifakara yenye urefu wa kilometa 73.26 ni sehemu ya barabara kuu ya Mikumi – Kidatu – Ifakara – Mahenge yenye urefu wa kilometa 178.08 na barabara ya Ifakara – Mlimba ni sehemu ya barabara ya Mkoa ya Ifakara – Taveta – Madeke yenye urefu wa kilometa 231.53

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa barabara ya Kidatu – Ifakara kwa kiwango cha lami umekuwa ukitekelezwa kwa awamu kati ya Ifakara na Kidatu kulingana na upatikanaji wa fedha. Katika awamu ya kwanza na ya pili, ujumla ya kilometa 16.17 zilijengwa na kukamilika kwa kiwango cha lami kuanzia Kijiji cha Kiberege hadi kijiji cha Ziginali na kutoka eneo la Kibaoni (Ifakara) hadi Ifakara Mjini.

Awamu ya tatu ya utekelezaji ilihusisha upembuzi yakinifu na usanifu wa kina wa sehemu ya barabara kutoka Kibaoni (Ifakara) hadi Ziginali kilometa 16.8; na sehemu ya barabara ya Mikumi – Kidatu – Ifakara kilometa 103.3 ambao

umekamilika. Usanifu wa barabara umegharamiwa na Shirika la Maendeleo la Marekani (USAID) na Umoja wa nchi za Ulaya (EU) umeonesha nia ya kutoa fedha za ujenzi. Zabuni za kuanza ujenzi zinasubiri uthibitisho wa Umoja wa Nchi za Ulaya (EU) kuhusu uwepo wa fedha za kutosha kugharamia mradi huo.

Aidha, upembuzi yakinifu na usanifu wa barabara ya Ifakara – Taveta – Madeke kupitia Mlimba upo katika hatua za mwisho na ujenzi wake utanza baada ya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina kukamilika na fedha za ujenzi kupatikana.

Mheshimiwa Spika, Ujenzi wa Daraja la Kilombero ulianza kutekelezwa mwezi Januari, 2013 chini ya Mkandarasi M/S China Railway 15 Bureau Group Corporation wa kutoka China kwa gharama ya Shilingi bilioni 53.214. Mradi huu unasimamiwa na Mhandisi Mshauri M/S AARVE Associate Architects Engineering and Consultants Pvt kutoka India akishirikiana na Advanced Engineering Solutions (T) LTD wa Tanzania kwa gharama ya Shilingi milioni 2,759.225.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi huu unagharamiwa na Serikali ya Tanzania kwa asilimia 100 na maendeleo ya jumla ya mradi huu yamefika asilimia 42. Ujenzi wa daraja la Kilombero unatarajiwa kukamilika mwezi Desemba, 2016.

SPIKA: Jamani, majibu ya uhakika kabisa, mbona mnasimama tena! Mheshimiwa Susan, nakuona lakini nampa nafasi Lijualikali!

MHE. PETER A. LIJUALIKALI: Mheshimiwa Spika, naomba niseme kwamba taarifa nilizokuwanazo na ambazo ni sahihi ni kwamba daraja la Mto Kilombero lilipaswa kuwa limekamilika mwezi wa 10, 2015. Kutokana na Serikali ya CCM kushindwa kumlipa Mkandarasi kwa wakati, ameshindwa kufanya kazi hii kwa wakati.

Sasa naomba nijue ni lini Serikali ya CCM itaweza kumlipa Mkandarasi huyu ili aweze kufanya kazi yake vizuri? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, swali lingine. Nataka nijue ni kwa nini Mkandarasi huyu amechukua mchanga kama sehemu ya *material* katika maeneo ya Lipangalala bila kuwalipa fidia yoyote wananchi wa Lipangalala. Nataka nijue, kama amelipa, kamlipa nani na kiasi gani? Nashukuru.

SPIKA: Hilo la pili ni *very specific*, sijui kama Waziri atakuwa na majibu ya moja kwa moja. Majibu ya maswali hayo kwa kifupi Mheshimiwa Naibu Waziri, Ujenzi Uchukuzi na Mawasiliano. Mheshimiwa Ngonyani!

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Spika, fedha za daraja zinagharamiwa na fedha za Serikali kwa 100%, hizo fedha zinatokana na kodi zetu. Sasa uwezo wa Serikali na miradi yote tuliyonayo, hatuwezi kuikamilisha kwa wakati mmoja. Ndiyo maana muda wa kumaliza umebadilishwa kutoka wa kwanza wa mwaka 2015, sasa tunaongelea Desemba, 2016. Ni kutokana na uwezo wetu wa ukusanyaji wa mapato yetu ya ndani.

Mheshimiwa Spika, kama ulivyosema awali, swali lake kuhusu fidia ya eneo ambalo mchanga unachukuliwa, naomba tuwasiliane Wizarani tumpe takwimu sahihi, kwa kuwa linahitaji takwimu.

SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Naibu Waziri. Tunaendelea na Wizara ya Viwanda na Uwekezaji. Swali la Mheshimiwa Christine Ishengoma, Mbunge wa Viti Maalum. Mheshimiwa Ishengoma tafadhali!

Na. 23

Ukosefu wa Masoko na Mikopo ya Uhakika

MHE. DKT. CHRISTINA G. ISHENGOMA aliuliza:-

Wanawake wa Mkoa wa Morogoro wanaojishughulisha na usindikaji wa matunda wanakabiliwa na ukosefu wa soko na mikopo ya uhakika.

(a) Je, Serikali ina mkakati gani wa kuwasaidia wanawake hao kupata soko la uhakika?

(b) Je, Serikali ina mpango gani wa kuwapatia mikopo ya uhakika wanawake hao?

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Christina Gabriel Ishengoma, Mbunge wa Viti Maalum, lenye Sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ili kuwasaidia wanawake wasindikaji matunda na mboga mboga kupata soko la uhakika na kuhakikisha wanaondokana na tatizo la kutokuwa na uhakika wa masoko ya bidhaa zao, Serikali inatekeleza mikakati mbalimbali ikiwa ni pamoja na kuwawezesha Wajasiriamali kushiriki kwenye maonesho ya kutangaza bidhaa zao kupitia maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam, Saba Saba, Maonesho ya Kikanda, Maonesho ya Juakali na Maonesho mengine ambayo huendeshwa na nchi jirani za Jumuiya ya Afrika Mashariki na SADC.

Mheshimiwa Spika, pia wajasiriamali hao huhamasishwa kushiriki katika Maonesho ya Wakulima ya Nane Nane na kuwapatia mafunzo ya ubora wa bidhaa na hatimaye kuhakikisha wanapatiwa alama ya ubora (*TBS Mark*), kwa kutambua umuhimu wa ubora kwa bidhaa zinazozalishwa na wajasiriamali hao. *TBS* inatoa huduma ya kupima ubora wa bidhaa kwa wajasiriamali bure na wajasiriamali sasa hivi wanapata huduma ya mfumo wa ufuatiliaji (*traceability*) na alama za utambuzi (*Bar Code*), humu humu nchini kupitia *GS 1* wakati zamani ilikuwa ni vigumu kuzipata kwa sababu zilikuwa zinapatikana nje ya nchi tu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu sehemu ya pili ya swali la Mheshimiwa Dkt. Ishengoma, napenda kuliieleza Bunge lako Tukufu kwamba mipango iliyopo ya kuwapatia mikopo ya uhakika wanawake wajasiriamali ni kama ifuatavyo:-

Mpango wa Serikali ya Tanzania kwa kushirikiana na Serikali ya Japan na Benki ya *CRDB* imeanzisha Mfuko wa Dhamana kwa Wajasiriamali Wadogo (*SME Credit Guarantee Scheme*), wenye thamani ya shilingi bilioni mbili. Dhumuni kubwa la mfuko huo ni kusaidia wajasiriamali wadogo wakiwemo wanawake, kupata mikopo yenye riba na masharti nafuu. Kwa kuanzia, Mfuko huu tayari umeanza kufanya kazi kwenye Mikoa saba ambayo ni Arusha, Dodoma, Kilimanjaro, Manyara, Mbeya, Morogoro na Singida. Kadiri Mfuko utakavyoimarika mikoa mingine itafikiwa.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuboresha Mfuko wa Taifa wa Uendelezaji wa Ujasiriamali Nchini (*National Enterprenuership Development Fund*) ili kuwawezesha kutoa huduma kwa wajasiriamali wadogo wengi zaidi. Hadi sasa Mfuko huo umeongeza kiwango cha mikopo kwa wajasiriamali wadogo ili kuwawezesha kupanua biashara ndogo na viwanda vidogo kutoka shilingi 500,000/= hadi shilingi 2,500,000/= na shilingi 2,500,000/= hadi shilingi 5,000,000/= kwa kufuatana.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekamilisha mipango ya kuvisaidia vikundi au Vyama vya Ushirika vinavyojihusisha na usindikaji wa mazao ya kilimo kupitia Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania na kupitia mikopo rahisi itakayotolewa na Halmashauri, hasa kwa wanawake na vijana. Serikali kupitia Shirika la Kuhudumia Viwanda Vidogo (*SIDO*) imeendelea kutoa elimu ya mafunzo ya ujasiriamali ili kuwawezesha wajasiriamali wadogo kupata mikopo ya kuendesha biashara zao kwa ufanisi, ikiwa ni pamoja na kuunda vikundi vya kufanya shughuli zao, kuandaa michanganuo ya biashara kwa mjasiriamali mmoja mmoja na katika vikundi.

Mheshimiwa Spika, ili wajasiriamali waweze kupata masoko ya bidhaa zao ndani na nje ya nchi, Serikali inasisitiza wazingatie mahitaji ya soko tarajiwa

kujiunga katika vikundi au Vyama vya ushirika na waweze kutumia vizuri fursa ya kuwepo Benki ya Maendeleo ya Kilimo Nchini.

SPIKA: Mheshimiwa Ishengoma, swali la nyongeza!

MHE. DKT. CHRISTINA G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu yake mazuri. Licha ya hivyo, nina maswali mawili madogo.

Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kuona umeanzishwa Mfuko wa Dhamana wa kuwasaidia akina mama hawa kupata mikopo. Kwa upande mwingine kuna mabanki mengine pamoja na taasisi ambazo bado wanatoa mikopo, lakini yenye riba kubwa.

Je, kwa upande wa Serikali kuna mikakati gani ya kushauri hizi taasisi na mabanki kutoa riba ndogo?

Mheshimiwa Spika, swali la pili. Kwa upande wa masoko ya uhakika, kwa upande wa Morogoro, kulikuwepo kiwanda cha matunda kinachotengeneza *juice*, lakini mpaka sasa hivi hakifanyi kazi. Je, kuna mkakati gani wa Serikali kushauri hiki kiwanda kiweze kufanya kazi au kuwezesha wawezeshaji waweze kujenga kiwanda Mkoani Morogoro kuwasaidia wanawake wanaolima matunda na wananchi wa Mkoa wa Morogoro kupata soko la uhakika pamoja na wajasiriamali? Ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Majibu ya swali hili, Mheshimiwa Waziri Charles Mwijage!

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Spika, napenda kujibu maswali mawili ya Mheshimiwa Dkt. Christina Ishengoma, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kuhusu riba za mabanki na taasisi za fedha, kimsingi siyo rafiki kwa mtu yeyote kuweza kukopa na ukafanya biashara kwa tija. Serikali inapitia upya suala la riba na Mheshimiwa Waziri wa Fedha ikifika wakati, atakuja kutupa mwongozo.

Mheshimiwa Spika, suala la pili; Morogoro kuna mjasiriamali mmoja au mwekezaji alijasiria na kuanzisha kiwanda cha kutengeneza *concentrate*. Anakusanya matunda, anayakamua, anatengeneza *concentrate* na anaweza kuuza nchini na nje kwa wale watengeneza *juice*. Kwa mapenzi ya Mwenyezi Mungu, huyo mjasiriamali au mwekezaji, aliaga dunia.

Mheshimiwa Spika, juzi nilipokwenda Morogoro nimemwagiza Mkuu wa Mkoa akae na wanafamilia kusudi wajadiliane namna gani tunaweza kupata

mtu wa kuwasaidia watu wao waweze kuendeleza hicho kiwanda cha *concentrate*.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Mbunge, *juice* nyingi tunazokunywa hapa zenye picha za matunda ya nchi hii hazizalishwi hapa! Kwa hiyo, tunawatia shime wanafamilia wakubaliane na mapendekezo ya Serikali. Hiyo iko kwenye *score card* yangu; nitakwenda kushirikiana nao kusudi kile kiwanda kifanye kazi.

SPIKA: Bado tuko kwenye Wizara hiyo hiyo, sasa ni swali la Mheshimiwa Deo Kasenyenda Sanga.

Na. 24

Fidia kwa Wananchi Waliopisha Ujenzi wa Soko, Makambako

MHE. DEO K. SANGA aliuliza:-

Serikali ilichukua eneo kubwa kwa ajili ya kujenga Soko la Kimataifa, Makambako na iliahidi kulipa fidia wananchi waliopisha ujenzi huo; na Mheshimiwa Rais wakati wa kampeni aliahidi kuwalipa fidia hiyo:-

Je, ni lini Serikali itawalipa fidia wananchi hao?

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Deo Kasenyenda Sanga, Mbunge wa Makambako, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kuwa mpango wa kujenga Soko la Kimataifa la Makambako ni wa muda mrefu na suala la wananchi kulipwa fidia limechukua muda mrefu pia. Sababu zilizosababisha kuchelewa ni ufinyu wa bajeti na hivyo kusababisha kurudia kufanya tathmini ya mali na mazao ya wananchi waliotoa maeneo ya kupisha mradi huu. Tathmini ya kwanza ilifanyika mwaka 2011 na kurudiwa mara ya pili mwaka 2015 baada ya muda wa kulipa fidia kisheria kupita.

Mheshimiwa Spika, tayari Mthamini Mkuu wa Serikali amepitisha tathmini hii mpya na hivyo, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya Mji wa Makambako itatenga fedha kwa ajili ya malipo ya fidia katika mwaka wa fedha 2016/2017. Kwa hiyo, wananchi waliotoa eneo kwa ajili ya ujenzi wa Soko la Kimataifa, Makambako watalipwa fidia katika mwaka wa fedha 2016/2017.

SPIKA: Swali la nyongeza Mheshimiwa Deo Kasenyenda Sanga.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Spika, namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu mazuri. Pamoja na hayo, Serikali imekiri kwamba ni kweli jambo hili limechukua muda mrefu. Zaidi ya miaka 18 watu hawa wanaishi katika mazingira magumu; na baadhi ya wananchi pale sasa vibanda vyao walivyojenga kwa sababu hawaruhusiwi kuongeza, familia zao wamekwenda kuwekeza kwa ndugu zao; wanaishi tofauti na familia zao.

Mheshimiwa Spika, swali; Serikali itakuwa tayari kuwaonea huruma watu hawa na kuwalipa fidia haraka ili waweze kuishi jirani na familia zao?

Mheshimiwa Spika, la pili. Kwa kuwa wananchi hawa wamejichagua na wawakilishi wao watatu, leo wanakuja hapa, yuko tayari sasa kukutana na mimi, Waziri na Waziri Mkuu na Waziri wa Ardhi, ili tukae pamoja tuwape majibu hawa wawakilishi wa wananchi ambao wanakuja? Nakushukuru?

SPIKA: Majibu Mheshimiwa Waziri wa Viwanda, Biashara na Uwekezaji!

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Spika, nimekiri kwamba ndiyo, suala limechukua muda mrefu. Ukweli ni kwamba Soko la Makambako lilionekana kwamba ni soko la Mji wa Makambako, kimsingi ni Soko la Kimataifa. Kwa hiyo, pesa zinazotakiwa ku-compensate Halmashauri ya Makambako isingeweza kuzilipa na ikaendelea vizuri na shughuli zake. Zinahitajika Shilingi bilioni 3,400 kuweza kulipa fidia watu 272.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, ndiyo maana nikafanya maamuzi, nikalichukua hilo kulileta katika Wizara yangu. Nimeomba Hazina inipe pesa hizo niweke kwenye bajeti. Ningewaachia ninyi Makambako, msingelimudu. hili ni Soko la Kimataifa, ni Soko la Tanzania. Mtakachofaidi nyie ni ushuru na kodi kutokana na soko lile. Kwa hiyo, hili ni suala la haraka na nilizungumze na lenyewe liko kwenye score card yangu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Wawakilishi watatu, Mheshimiwa Sanga, hili suala nalimudu, usiende kwa mkuu wangu wa kazi! Mheshimiwa Waziri Mkuu hahusiki, uliache nilishughulikie mimi. Una uzoefu wa kufanya kazi nami. Usisahau ule wimbo wa “Nyumba ya upanga!” Kwa hiyo, naweza kulimudu, uwalete kwangu na nitawahakikishia; ni watu 272 wanadai Shilingi bilioni 3,400 na nimeshaomba kwa Hazina kusudi pesa zilipwe.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Fedha na Mipango, swali la Masoud Abdallah Salim, Mbunge wa Mtambile.

Kuboresha Pensheni kwa Wastaafu

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM aliuliza:-

Hali ya maisha ya wastaafu wetu ni mbaya sana na Serikali imeshindwa kuongeza pensheni zinazolingana na gharama halisi za maisha kwa sasa.

Je, Serikali ina mpango gani wa kuboresha pensheni za wastaafu hao?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Masoud Abdalla Salim, Mbunge wa Mtambile, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua umuhimu wa kuboresha viwango vya pensheni kwa ajili ya kuwapunguzia wastaafu makali ya ongezeko la gharama za maisha. Ili kukabiliana na changamoto za ugumu wa maisha kwa wastaafu, Serikali imekuwa ikiongeza pensheni kwa wastaafu pale ambapo hali ya uchumi inaruhusu.

Kwa mfano, mwaka 2004 pensheni ilikuwa shilingi 21,606.05 ambayo iliongezwa hadi shilingi 50,114.43 kwa mwezi wa Julai, 2009 sawa na ongezeko la 132%. Mwezi Julai, 2015 Serikali imeongeza pensheni hadi kufikia Sh. 100,125.85 sawa na ongezeko la 100%.

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto za kiuchumi zilizopo kuanzia mwaka 2004 hadi 2015 kiwango cha pensheni kimeongezeka mara tano na Serikali itaendelea kuboresha pensheni za wastaafu kwa kadiri uchumi wa nchi utakavyokuwa unaimarika.

SPIKA: Ahsante kwa majibu Mheshimiwa Dkt. Ashatu Kijaji. Swali la nyongeza Mheshimiwa Masoud.

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Spika, nina maswali mawili ya nyongeza kwa Mheshimiwa Naibu Waziri.

Mheshimiwa Spika, la kwanza, ni aibu na fedheha kwa Serikali kwa jinsi ilivyowatelekeza wastaafu wake. Ukiangalia nchi ya Kenya na Rwanda, wastaafu wana hali nzuri. Serikali mmepandisha pensheni kutoka shilingi 50,000/= mpaka shilingi 100,000/=, wastani wa shilingi 3,300/= kwa siku, fedha ambayo hata chai haitoshi! Serikali inasemaje sasa? Kuna mkakati wa ziada angalau kuwaongezea pensheni wastaafu kwa shilingi 250,000/= kwa mwezi? Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Spika, la pili, kwa mujibu wa Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, miaka kadhaa, miaka mbalimbali, imekuwa ikiripoti kupunjwa, kudhulumiwa kwa mafao ya wastaafu na Serikali imekuwa ikisema kwamba wataalamu wake ndio wanaokosea. Tunataka tuelewe, Serikali ina mkakati gani sasa wa kuweza kutoa mafao stahiki kwa wastaafu wetu?

Pale ambapo wastaafu wanafariki, Serikali imekuwa ikitoa risala za kutoa machozi na kulia, uwongo mtupu! Tabia hii mbaya lini mtaacha? (Kicheko/Makofi)

SPIKA: Naibu Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Dkt. Ashatu Kijaji.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa naomba niseme, siyo sahihi kwamba imekuwa ni fedheha kwa Serikali. Kama nilivyojibu kwenye majibu yangu ya swali la msingi ni kwamba tumekuwa tukiongeza kiwango hiki cha pensheni kwa wastaafu kulingana na uchumi unavyoimarika na tumekuwa tukiliangalia kwa kiwango kikubwa sana. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, mkakati wa wazi wa kuongeza shilingi 250,000/= kwa mwezi kama pensheni; kama nilivyosema mwanzo, tunaangalia kiwango cha uchumi wetu, uchumi utakakaa vizuri kuturuhusu kulipa shilingi 250,000/= tutalipa hiyo shilingi 250,000/=.

Mheshimiwa Spika, kuhusu mkakati wa kutoa mafao sahihi kwa wastaafu kama alivyosema Mheshimiwa Mbunge katika swali lake la pili; naendelea kuisitiza kwamba uchumi utakapokuwa umeimarika vizuri; na kama mlivyoona kwa speed ya Serikali ya Awamu ya Tano, tunakusanya mapato kwa kiasi kikubwa na tunatarajia kuongeza tax base ya kukusanya kodi ambayo tunazingatia. Moja ya watu wa kuwaangalia ni Wastaafu wetu, wamelitumikia Taifa na tuna uhakika tutaweza kuwahudumia. (Makofi)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, mkitazama muda wetu, bado tuna robo saa tu na maswali ni manne, yanatusubiri ndani ya robo saa. Kwa hiyo, nawaombeni radhi sana wote. Swali la Mheshimiwa Hawa Mchafu Chakoma, Mbunge wa Viti Maalum!

Na. 26

Kupunguza Kodi kwa Wafanyakazi

MHE. HAWA M. CHAKOMA aliuliza:-

Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 inalenga kuwapunguza wafanyakazi kodi ya mapato (PAYE) kutoka asilimia 11 hadi kufikia tarakimu moja.

Je, Serikali imejipangaje kutekeleza jambo hilo muhimu kwa ustawi wa wafanyakazi?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hawa Mchafu Chakoma, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mfumo wa kodi ya wafanyakazi uliopo sasa una viwango vya kodi kwa kuzingatia kipato cha mfanyakazi ambapo kiwango cha kodi hupanda kadri ya kipato cha mfanyakazi kinavyopanda. Kwa sasa, kima cha chini kisichotozwa kodi ya mfanyakazi ni kipato cha mshahara kisichozidi shilingi 170,000/=. Watumishi Waandamizi wanalipa kodi kubwa kutokana na mishahara yao mikubwa na kwa asilimia kubwa zaidi ya wale watumishi wa hali ya chini.

Mheshimiwa Spika, watumishi wa ngazi za chini wataendelea kuboreshewa maslahi yao kwa kupunguza kiwango cha chini cha kodi. Kiwango cha chini cha kodi kinachotozwa kwenye kipato cha zaidi ya shilingi 170,000/= ni asilimia 11; na cha juu zaidi ni asilimia 30. Serikali imekuwa ikishusha kiwango cha chini cha kuanzia kutoza kodi kwa mfanyakazi hatua kwa hatua, kutoka asilimia 18.5 mwaka 2006/2007, asilimia 15 mwaka 2008/2009 na kufikia asilimia 14 mwaka 2010/2011. Mwaka 2012/2013 tumefikia asilimia 13; asilimia 12 kwa mwaka 2013/2014 na sasa kufikia kiwango cha asilimia 11. Lengo la kuendelea kushusha kiwango hiki ni kufikia kiwango cha asilimia 10 kwa mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, baada ya kufikia kiwango hicho cha asilimia 10 Serikali itaendelea kujadiliana na Vyama vya Wafanyakazi kwa lengo la kupunguza kodi hii ya *Pay As You Earn (PAYE)* hadi kufikia tarakimu moja kutegemea na hali ya uchumi itakavyokuwa inaimarika mwaka hadi mwaka.

SPIKA: Swali la nyongeza kama lipo Mheshimiwa Hawa Chakoma.

MHE. HAWA M. CHAKOMA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Napenda kumshukuru Mheshimiwa Naibu Warizi kwa majibu mazuri. Napenda nimwulize maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa majibu ya Naibu Waziri yanaonyesha dhamira ya Serikali ya kupunguza kodi ya *Pay As You Earn* kwa wafanyakazi wa kima cha chini, napenda kujua sasa kama Serikali ina mpango wowote kwa wafanyakazi ambao wana makato ya kiwango cha juu cha asilimia 30.

Mheshimiwa Spika, swali langu la pili, kwa kuwa Mheshimiwa Rais amesisitiza ukusanyaji wa mapato katika kila *source* ambayo inatakiwa kulipa kodi, je, hatuoni wakati umefika sasa kuwapunguzia kodi hawa wafanyakazi wenye kiwango cha juu? Ahsante.

SPIKA: Majibu ya swali hili, Mheshimiwa Angella Kairuki.

MHE. ANGELLAH J. KAIRUKI - WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Spika, kuhusiana na swali la kwanza kwenye kuangalia kama Serikali ina mpango gani wa kupunguza kodi hii ya mapato kwa watumishi ambao wanapata zaidi ya hii shilingi 500,000/= ambapo wanatozwa asilimia 30; niseme tu kwamba kwa upande wa Serikali na kupitia Ofisi ya Rais (Utumishi) tayari tumekwihawasilisha mapendekezo katika Kamati ya *Tax Workforce* ambayo inaifanyia kazi. Katika Kamati hii wako Wajumbe kutoka Hazina na Wajumbe kutoka *TRA*.

Mheshimiwa Spika, ni imani yangu kwamba tutakapokutana na sasa ana Baraza Kuu la majadiliano katika Utumishi wa Umma mwaka huu baadaye, tutaweza kuweza kutoa *feedback* ni kwa kiasi gani suala hili limeweza kuzingatiwa. Aidha, Serikali inaona kwa kweli ni suala la msingi, ikizingatiwa kwamba na wenyewe wanatozwa kodi ya mapato iliyo kubwa.

Mheshimiwa Spika, nadhani nimeshajibu yote, nimeunganisha. Ahsante.

SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea kwa sababu ya muda, umebaki mdogo sana. Swali la Nishati na Madini sasa, swali la Mheshimiwa Lolesia Jeremiah Bukwimba, Mbunge wa Busanda. (*Makofi*)

Na. 27

Miradi ya Usambazaji Umeme – Kata za Wilaya, Geita

MHE. LOLESIA J. M. BUKWIMBA aliuliza:-

Je, ni lini miradi ya usambazaji wa umeme katika Kata za Kamena, Nyamalimbe, Busanda, Nyakamwaga, Nyakagomba, Nyaruyeye, Kaseme, Magenge, Nyalwanzaja na Bujula katika Halmashauri ya Wilaya ya Geita utaanza rasmi?

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Naibu Waziri Nishati na Madini

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa napenda kujibu swali la Mheshimiwa Lolesia Jeremiah Maselle Bukwimba, Mbunge wa Jimbo la Busanda, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Kata za Busanda na Nyakamwaga zinafanyiwa tathmini ya Kampuni ya *Ramaya International Tanzania Limited* na zimewekwa kwenye Mpango wa Mradi wa Geita – *Nyakanazi Transmission Line*.

Mheshimiwa Spika, kazi ya kupeleka umeme kwenye Kata za Busanda na Nyakamwaga, itajulimsha ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 33 yenye urefu wa kilometa 23.7; pamoja na ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 0.4 wenye urefu wa kilometa 18.5; lakini kadhalika, ufungaji wa transfoma sita ambapo transfoma moja ina ukubwa wa kVA 50; transfoma mbili mbazo zina ukubwa wa kVA 100 na transfoma tatu zenye ukubwa wa kVA 200.

Mheshimiwa Spika, gharama ya kazi hii inakadiriwa kuwa shilingi bilioni 1.6. Kazi inatarajia kuanza mwezi Oktoba mwaka huu wa 2016 na itakamilika mwaka 2018.

Mheshimiwa Spika, Kata za Kamena, Nyamalimbe, Kaseme pamoja na Nyarwanzaga, zimefanyiwa tathmini na kubainika kuwa kazi ya kupeleka umeme kwenye Kata hizo itajumuisha ujenzi wa njia ya umeme msongo kilovoti 33 yenye urefu wa kilometa 50.8. Kadhalika ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 0.4 yenye urefu wa kilometa 25, pamoja na ufungaji wa transfoma 11 ambapo transfoma tatu zaina ukubwa wa kVA50; transfoma sita zina ukubwa wa kVA 100 na tranfoma mbili zenye ukubwa wa kVA200. gharama ya kazi hii ni shilingi bilioni 2.87.

Mheshimiwa Spika, Kata hizi zimo pia katika mpango wa awamu ya tatu ya kusambaza umeme vijijini yaani REA - Phase III unaotajariwa kukamilika mwezi Julai, 2016.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya mahitaji halisi kwa ajili ya kupeleka umeme katika Kata za Nyaruyeye, Magenge, Nyakagomba na Bujula inafanywa na TANESCO na itakamilika mwezi Machi, mwaka huu ili kujumlishwa katika Mradi wa Awamu ya Tatu wa Kusambaza Umeme Vijijini yaani REA-Phase III unaotarajiwa pia kuanza mwezi Julai, mwaka 2016.

SPIKA: Mheshimiwa Lolesia Bukwimba, swali la nyongeza.

MHE. LOLESIA J. M. BUKWIMBA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi niweze kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Kwanza nianze kwa kutoa shukrani kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, kwa sababu utekelezaji utaanza mara moja mwaka huu Julai, 2016. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hata hivyo, kuna hizi huduma za jamii, shule za sekondari, zahanati, vituo vya afya ambavyo pia ni muhimu kuweza kupatiwa umeme. Napenda kujua sasa, Serikali ina mkakati gani kuhakikisha kwamba pia vituo vya afya pamoja na zahanati na shule za sekondari zinapatiwa umeme huu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, swali la pili, katika Bunge lililopita, la Kumi, Serikali iliahidi kwamba ingehakikisha vile vijiji vyote ambavyo vinapitiwa na nguzo za umeme juu, zinapatiwa umeme, lakini mpaka sasa hakuna hatua zozote zinazoendelea kuhakikisha wanapatiwa umeme. Katika Jimbo la Busanda pia kuna vijiji ambavyo vimepitiwa na nguzo juu lakini hazina umeme. Napenda kujua:-

Je, Serikali ina mpango gani sasa kuhakikisha kwamba vijiji hivi ambavyo vikiwemo Kijiji cha Buziba, Bunekezi na Naruyeye vinapatiwa umeme ili wananchi waweze kunufaika na huduma ya umeme? *(Makofi)*

SPIKA: Sijui kama vijiji hivyo vya Busanda Mheshimiwa Naibu Waziri anavifahamu! Majibu kutoka kwa Naibu Waziri wa Nishati na Madini, Mheshimiwa Merdad Kalemmani.

NAIBU WAZIRI NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Spika, ni kweli kabisa kuna maeneo mengi ya ustawi kwa jamii ambayo pia yangepewa kipaumbele cha umeme kwenye mpango huu.

Niseme tu kwamba kwenye awamu ya kwanza na awamu ya pili ya (*REA-Phase I* na *REA-Phase II*), maeneo mengi sana ya Shule za Sekondari pamoja na hospitali yamepitishwa umeme. Hata hivyo kwenye *REA-Phase III* inayoanza mwezi Julai, naomba tu niungane na Mheshimiwa Bukwimba kwamba kama kuna shule za sekondari pamoja na vituo vya afya ambavyo havimo kwenye mpango huo na havikufanyiwa kazi kwenye awamu ya pili, naomba tufuatane naye baada ya Bunge lako ili tukabainishe maeneo hayo. Ahsante sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, naomba sasa nijibu swali la pili la Mheshimiwa Lolesia Bukwimba, kuhusu vijiji vilivyopitiwa na nyaya za umeme lakini hazina umeme. Namhakikishia Mheshimiwa Lolesia Bukwimba kwamba kwenye awamu inayokuja awamu *REA-Phase III*, kuna *underground REA-Phase III*. Maeneo ambayo yalipitiwa na nguzo za umeme lakini hayakupata umeme na yamo kwenye mpango wa umeme, yamekadiriwa kwenye nguzo za umeme *under REA-Phase III, under REA Line*, ambao pia ambapo itahusisha Vijiji vya Buziba, Bunekezi na maeneo ya jirani.

Mheshimiwa Spika, pia namwomba Mheshimiwa Bukwimba, kwa sababu tumeshirikiana naye sana kwenye masuala ya umeme kwenye Mkoa wa Geita, kama kuna vijiji vingine ambavyo havimo kwenye mpango huu, kadhalika baada ya Bunge hili, nionane naye ikiwezekana tukae sisi wawili tu, tujifungie, kuainisha maeneo hayo. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Spika, ahsante sana. (*Kicheko*)

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, mpaka ruhusa ya Spika ipatikane. (*Kicheko*)

Swali la Mheshimiwa John Mnyika tafadhali, kwa niaba yake Mheshimiwa James Mbatia.

Na. 28

Upatikanaji wa Umeme katika Jimbo la Kibamba

MHE. JAMES F. MBATIA (K.n.y. MHE. JOHN J. MNYIKA) aliuliza:-

Pamoja na kuwa karibu na Makao Makuu ya *TANESCO*, baadhi ya maeneo ya Jimbo la Kibamba hayana umeme na yale yenye umeme kiwango chake hupungua na kuongezeka (*low voltage and fluctuation*):-

(a) Je, Serikali inaweza kuwasilisha orodha ya maeneo yasiyo na umeme katika Kata za Saranga, Mbezi, Msigani, Goba , Kwembe na Kibamba, na lini maeneo hayo yatapatwa umeme; (TANESCO)?

(b) Je, Serikali ina inachukua hatua gani kuondoa tatizo la kupungua na kuongezeka kwa umeme katika Kata hizo?

SPIKA: Majibu ya swali hilo! Bado tuko Wizara ya Nishati na Madini.

Mheshimiwa Naibu Waziri, swali la Mheshimiwa John Mnyika Na. 28 majibu yake tafadhali, Mheshimiwa Merdad Kalemami!

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa John John Mnyika, Mbunge wa Kibamba, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, orodha ya maeneo yasiyo na umeme katika Kata ya Saranga, Mbezi, Msigani, Goba, Kwembe pamoja na Kibamba ni kama yafuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Kata ya Saranga ni Saranga Ukombozi na Nzasa na yanatarajiwa kupatiwa umeme mwezi Mei mwaka huu; Kata ya Msigani na Marambamawili inatarajiwa pia kupata huduma za umeme mwezi Aprili, mwaka huu; Kata ya Goba na Kata ya Goba Mpakani inatarajiwa pia kupata umeme mwezi Septemba, mwaka huu; Kata ya Kwemba ni King'azi 'B' itakayopatiwa umeme mwezi Septemba, mwaka huu; na Kisokwa ambalo limeombewa fedha kwenye bajeti ya TANESCO mwaka 2016/2017.

Pia Kata ya Mbezi ni Kibesa inayoombewa fedha katika bajeti ya TANESCO ya mwaka 2016/2017; na Msumi ambalo inapatiwa umeme mwezi Mei, mwaka huu; na katika Kata ya Kibamba maeneo yote yamefikwa na umeme wa huduma iliyopita.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na tatizo la kupungua na kuongezeka kwa umeme katika Kata hizo, ukarabati wa miundombinu unatarajiwa kuanza wakati wowote kuanzia mwezi Februari, 2016 na pia unatarajiwa kukamilika mwezi Juni, 2016.

Kazi zitakazohusishwa na ukarabari huo ni pamoja na kuongeza njia ya umeme toka njia moja hadi njia tatu, yaani (*upgrading*), lakini kufunga nyaya zenye uwezo mkubwa wa kuondoa tatizo la kupungua kwa umeme chini ya utaratibu unaoitwa *re-conductoring*. Aidha, kutakuwa na ufungaji wa

transfoma kubwa na kuondoa ndogo ili kukidhi mahitaji ya umeme katika maeneo husika.

SPIKA: Mheshimiwa James Mbatia, swali la nyongeza.

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Kwa kuwa lengo la saba la Maendeleo Endelevu ya Duniani ni kuwa na umeme nafuu wa uhakika, endelevu na wa kisasa kwa wananchi wote; na kwa kuwa sekta ya nishati ni sekta nyeti; uzalishaji wa umeme, usafirishaji wa umeme na usambazaji wa umeme, Serikali imefikia hatua gani ya kuhakikisha uzalishaji na usambazaji unakuwa na ubia; na usafirishaji ukamilikiwa na Serikali ili *effectiveness* katika upatikanaji wa nishati uweze ukawa kwa wote?

Pili, kwa kuwa Kata zilizotajwa kwenye Jimbo la Kibamba, matatizo yake ni sawa sawa na Kata za Kahe Mashariki, Kahe Magharibi, Njia Panda Makuyuni katika Jimbo Vunjo, je, Serikali haiwezi ikaona kwa kuwa hili ni Bunge jipya, ikaleta mpango kazi wa usambazaji wa umeme kwa Majimbo yote ya uchaguzi nchi nzima ili Wabunge waweze kupata ikawa ni rahisi kufuatilia katika Majimbo yao ya uchaguzi? (Makofi)

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Waziri mwenyewe, Mheshimiwa Profesa Muhongo!

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Spika, kwanza swali la usambazaji, siyo kwamba tuna mipango, tunayo miradi. Kwa hiyo, kwa sasa tunaongeza usambazaji wa umeme unaotokea Iringa kwenda Dodoma, Dodoma mpaka Mikoa ya Kaskazini Magharibi, tunatoka kwenye kilovoti 220 kwenda kilovoti 400.

Mheshimiwa Spika, nadhani waliosafiri kwenye hiyo barabara wameona nguzo zile za chuma kubwa, halafu tunajenga *transmission line* kutoka mpakani mwa Zambia kwenda mpaka Namanga, kutoka kilovoti 220 mpaka kilovoti 400. Ni kwa sababu tunaingia kwenye biashara ya kuuziana umeme kama inavyofanyika duniani kote. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ukiwa pale Canada unaangalia wanauzia umeme Marekani *Niagara Falls*, ukiwa kule *Iceland*, *Polland* na nchi zote; kwa hiyo, Tanzania inayokuja ni ya umeme mwingi na wa bei nafuu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, sasa nije umeme wa bei nafuu. Ni kwamba kwa sasa hivi ukichukua umeme wote tulionao nchini, hata wa watu binafsi, hatuvuki megawati 1,500; lakini mimi nitachangia siku ya mwisho kuonyesha namna gani tunajenga viwanda vyenye umeme wa bei nafuu.

Mheshimiwa Spika, kama tunataka kuingia nchi ya kipato cha kati miaka 10 ijayo lazima tuwe na Megawati zaidi ya shilingi 10,000/=. Ndiyo maana nakaribisha hata nyie Wabunge kama mnataka kuwekeza kwenye umeme, njooni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, bei ya umeme, wengine wanasema nilisema bei ishuke, haijashuka. Mheshimiwa Mbatia ni hivi nilisema tunapiga hesabu; hizi bei huwezi ukaongea kwenye majukwaa. Kwa hiyo, mategemeo yangu ni kwamba TANESCO na EWURA wanapiga hesabu, nitakaa nao. Umeme sasa hivi tunauziwa kwa senti 12 kwa *unit* moja. Tunataka kuushusha bei, lakini siyo kwenye majukwaa. Hesabu inapigwa na tarakimu mtazipata. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile usambazaji wa umeme kwa wakazi wa Dar es Salaam, katikati ya jiji, kwa mara ya kwanza kabisa tunataka kuachana na matatizo ya umeme. Nyaya zote zinapita chini ya ardhi. Ie ya TANESCO kufukuzana na magari kutafuta wapi nyaya zimeharibika tunataka kuachana nayo kuanzia mwezi wa Nne. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, *station* ile inatizamana na Hospital ya TMJ ambayo itakuwa inaangalia wapi kuna matatizo. Huo mradi nadhani Mkandarasi nimemwambia ikifika mwezi wa nne, mvua sijui miti imeangukia kule katikati ya Dar es Salaam tutaachana nayo.

Ndugu zangu wa Mbagala na Temeke, tunajenga transfoma kubwa sana ambayo itatatua matatizo ya usambazaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Jimbo la Mnyika kote tunatoa transfoma ambazo zilikuwa za kVA 100, kwenda 200.

Kwa hiyo, miradi ndugu yangu ni mingi sana Mheshimiwa Mbunge, tukileta hapa, mimi nadhani tuonane huko huko, *field* mnazona. Ahsante. *(Makofi)*

SPIKA: Swali la mwisho kwa siku ya leo ni la Mheshimiwa Gimbi Dotto Masaba, Mbunge wa Viti Maalumu.

Na. 29

Wananchi wa Simiyu kupatiwa Maji ya Ziwa Victoria

MHE. GIMBI D. MASABA aliuliza:-

Pamoja na Mkoa wa Simiyu kuzungukwa na Ziwa Victoria, bado una tatizo kubwa la upatikanaji wa maji safi na salama.

(a) Je, wakazi wa Bariadi, Maswa, Meatu, Itilima na Busenga watanufaika lini na uwepo wa maji ya Ziwa Victoria?

(b) Je, Serikali itaacha lini kutoa ahadi zisizotekelezeka kwa wananchi?

(c) Je, Serikali ya Awamu ya Tano inatoa ahadi gani katika kutekeleza mipango ya kuwapatia wananchi huduma ya maji?

SPIKA: Majibu ya swali hilo Mheshimiwa Naibu Waziri, Maji na Umwagiliaji!

NAIBU WAZIR WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji naomba kujibu swali la Mheshimiwa Gimbi Dotto Masaba Mbunge wa Viti Maalum lenye vipengele (a), (b) na (c) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali imeshaanza utekelezaji wa mradi wa maji safi kutoka Ziwa Victoria kwenda Mkoa wa Simiyu kwa Miji Mkuu ya Wilaya za Bariadi, Maswa, Meatu, Itilima na Busega na vijiji vilivyopo umbali wa kilomita 12 Kambi ya Mbomba Kuu.

Mheshimiwa Spika, mtaalamu mshauri aliwasilisha taarifa ya upembuzi yakinifu mwezi Oktoba, 2015 na hivi sasa anaendelea na usanifu wa mradi. Gharama za utekelezaji wa mradi mzima unakadiriwa kuwa kiasi cha shilingi za Kitanzania bilioni 747.8, sawa na Euro milioni 313.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea na jitihada za kutafuta fedha kupitia Mashirika na wadau mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huo.

(b) Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikitoa ahadi zinazotekelezeka, utekelezaji wa ahadi hizo huchelewa kutokana na upatikanaji wa rasilimali fedha kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, katika jibu la msingi la (b) nitaomba uniruhusu kutoa maelezo ya ziada.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya CCM kupitia Ilani ya Chama cha Mapinduzi, baada ya kukamilisha Sera ya Maji ya mwaka 2002 ilianzisha programu ya kwanza ya utekelezaji wa miradi ya maji nchi nzima. Katika programu hiyo kulikuwa na miradi 1855. Miradi ambayo imekamilika hadi sasa ni miradi 1143, miradi inayoendelea ni miradi 454 na miradi ambayo inatarajiwa kuanza wakati wowote ni miradi 258.

Mheshimiwa Spika, lakini Mkoa wa Simiyu ni mkoa mpya na una matatizo ya maji na ni mkoa ambao unahesabika katika mikoa yenye ukame.

Kupitia programu hii kumekuwa na miradi ya Vijiji Kumi ambayo imetekelezwa katika Halmashauri zote za Wilaya, Wilaya ya Busega, Wilaya ya Itilima, Wilaya ya Meatu, Wilaya ya Maswa pamoja na Makao Makuu ya Mkoa wa Simiyu yaani Bariadi.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Tano inaendelea kutekeleza miradi ya maji ambayo lengo lake ni kufikisha huduma ya maji kwa asilimia 95 ya wakazi wa miji na asilimia 85 ya wakazi wa vijijini, ifikapo mwaka 2020. Miradi itakayotekelezwa ni pamoja na Mradi wa Maji Safi kutoka Ziwa Victoria kwenda Miji ya Igunga, Nzega, Tabora na Sikonge. Mradi wa Maji Safi Magu, Misungwi na Lamadi na Mradi wa Maji Safi Urambo kuelekea Kaliua.

SPIKA: Mheshimiwa Masaba Doto, swali nyongeza!

MHE. GIMBI D. MASABA: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuuliza maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa mpango au ahadi ya kuwapatia maji safi na salama kutoka Ziwa Victoria wananchi wa Mkoa wa Simiyu uliahidiwa tangu mwaka 2005 katika Kampeni za Uchaguzi wa Rais wa Awamu ya Nne. Swali, je, ni lini Serikali ya Chama cha Mapinduzi itaacha kuwachukulia wananchi wa Mkoa wa Simiyu kana kwamba hawana kumbukumbu na ahadi zinazotolewa na Serikali yako?

Mheshimiwa Spika, swali la pili, ni lini Serikali yako itakamilisha ujenzi wa Bwawa la Habia lililoko Wilayani Itilima, Mkoani Simiyu uliosimama kwa muda mrefu? Ahsante. *(Makofi)*

SPIKA: Majibu ya maswali hayo, Mheshimiwa Waziri mwenyewe, Mheshimiwa *Engineer* Gerson Lwenge!

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Spika, awali ya yote nimpongeze Naibu Waziri kwa majibu mazuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa inatekeleza ahadi zake kama tunavyoainisha kwenye utekelezaji. Anachokiongea ndugu yangu kwanza akubaliane na mimi kwamba tumeeleza kwenye jibu la msingi kwamba katika Mkoa wa Simiyu, tumekuwa na miradi kadhaa kila Wilaya katika utekelezaji wa Awamu ya Kwanza ya programu ya maji. Sasa huwezi kusema kwamba hakuna kilichofanyika, kuna kilichofanyika ila hitaji la maji ni kubwa zaidi na ndiyo maana Serikali sasa inakuja na mpango mkubwa wa kutoa maji kutoka kwa Ziwa Victoria ili wananchi wote wa Mkoa wa Simiyu wapate maji, hiyo ndiyo kazi ya Serikali ya Awamu ya Tano ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa miradi unaenda kwa hatua hapa tumesema hatua ya kwanza lazima tufanye usanifu...

MHE. GIMBI D. MASABA: Taarifa, Taarifa.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Ili tuweze kujua hitaji la kila mwananchi wa Simiyu ni kiasi gani kwa sababu maji ya kutoka Ziwa Victoria kwanza...

MHE. GIMBI D. MASABA: Taarifa Mheshimiwa Spika.

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Kwa hiyo, lazima niwaahidi wananchi wa Simiyu kwamba Serikali itatekeleza ahadi yake ndani ya miaka mitano mradi huu utakuwa umekamilika. *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, mtaona kwamba muda wetu wa maswali umeshazidi kwa robo saa.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge wengi walisimama)

SPIKA: Naomba wote mkae kwanza, naomba wote mkae. Mtaona kwamba muda wetu wa maswali umezidi kwa robo saa kwa vyovyote vile hatuwezi kuendelea tena na maswali.

Waheshimiwa Wabunge, suala lililo mbele yetu ni kwamba wakati Bunge hili lina Wabunge chini ya 100 muda wa maswali ulikuwa ni huu huu, Bunge hili lilipofika Wabunge 200 muda wa maswali ulikuwa ni huu huu, tulipofika 300 muda wa maswali ni huu huu, sasa tuko karibu 400 muda wa maswali ni huu huu, kwa hiyo, mtaona kwa kweli mnasimama hampati nafasi ya maswali ya nyongeza na kadhalika, mjue tunayo changamoto hiyo ambayo inabidi wote tufikirie namna gani ya kufanya ili tuweze kuitatua.

Humu ndani idadi ya watu imeongezeka, imekuwa taabu kidogo namna gani ya ku-*manage* jambo ili muweze kuridhika, hata Mawaziri hawaridhiki kwa sababu muda wanaopata kujibu maswali haya ni mdogo sana. Kwa hiyo, hii ni changamoto yetu sote ya kiuendeshaji kuona namna gani tushauriane huko mbele ya safari ili angalau tukitendee haki hiki kipindi muhimu sana cha maswali ya Wabunge kwa Serikali na majibu ya Serikali kwa Wabunge pia.

Pia bado kiti hakijapata picha halisi ya Bunge kwa namna ya mkae mnavyokaa na asilimia kubwa ya Wabunge ni wageni, kwa hiyo itatuchukua muda kidogo ku-*locate*, lakini hatuchukui muda mrefu sana. Kama hivi leo tayari najua Lijualikali anakaa wapi, najua Dotto Masaba anakaa wapi na wengine hivyo hivyo, inachukua muda kidogo kuweza kufahamu ukaaji wetu,

kwa hiyo msiwe na wasiwasi. Wenzangu pia watakaokuja kukaa hapa wanasoma hivi jinsi gani mlivyokaa, baada ya muda haitatupa shida sana. Kwa hiyo, naomba mvumilie kidogo kipindi hiki cha maswali, wengi hamtapata nafasi mtasikitika kidogo lakini tuvumiliane.

Wageni wa Waheshimiwa Wabunge waliopo Bungeni ni hawa wafuatao:-

Wageni wa Mheshimiwa Profesa Joyce Ndalichako, Waziri wa Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi ambao ni familia yake na Maafisa wengine kutoka Wizara ya Elimu wakiongozwa na *Engineer* Laurent Lazaro Ndalichako, kaka wa Mheshimiwa; *Engineer* Lazaro karibu sana. Ndugu Felix Ndalichako, mdogo wake, karibu. Ndugu Sospeter Magina, Kaimu Mkurugenzi Mdhibiti Ubora wa Shule Kanda ya Kati, karibu sana Magina. *(Makofi)*

Wageni watano wa Mheshimiwa Seif Gulamali, Mbunge wa Jimbo la Manonga, Igunga, Tabora wakiongozwa na Ndugu Abdallah Salim na Ndugu Stephano Robert.

Wageni wawili wa Mheshimiwa Ester Bulaya ambao ni Ndugu Lucas Andrew na Ndugu Chande Chacha.

Wageni wanne kutoka Ofisi ya Mkaguzi na Mdhibiti Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) Ndugu Edwin Rweyemamu, Msaidizi wa CAG na Ndugu Kasinje Sanane, Mkaguzi Mkuu wa Nje Bunge. Wameambatana na maafisa wawili kutoka nchini Canada wanaoshirikiana na Ofisi ya CAG kufadhili miradi mbalimbali ambao ni Dkt. Lesley Burns - *Director of the Oversight Program of Canadian Comprehensive Audit Foundation, you are welcome Dr. Lesley Burns and Mr. John Reed - Assistant Director of the Oversight Program of Canadian Comprehensive Audit Foundation, you are welcome.* *(Makofi)*

Matangazo mengine ya vikao, Mheshimiwa Hawa Ghasia anawaomba Wajumbe wa Kamati ya Bajeti kwamba kutakuwa na kikao leo saa sita mchana, Msekwa B. Tunawaomba Kamati ya Bajeti mwendeele kufanya kazi maana yake mambo yenu bado ni mazito na ili mambo yetu yaweze kwenda lazima Kamati ya Bajeti muweze kukamilisha kazi yenu mapema.

Waheshimiwa kuna tangazo la Utawala, Waheshimiwa kama ambavyo tulivyokwisha kuwaarifu awali kuwa Ofisi ya Bunge imepatwa na msiba wa Bwana Oscar Godfrey Mtenda, aliyekuwa Mshauri Mkuu wa Bunge wa Mambo ya Sheria tunawajulisha kwamba mazishi ya Marehemu Oscar Mtenda yatafanyika leo tarehe 27 Januari, mchana Kijijini kwake Chikuyu, katika Wilaya ya Manyoni, Mkoa wa Singida.

Waheshimiwa Wabunge wanaopenda kushiriki kwenye mazishi haya, basi tunaomba tujiandikishe mapema asubuhi hii kabla ya saa tano ili tuweze kuona taratibu za usafiri namna gani zinaweza kuandaliwa kutegemea na idadi ya Wabunge ambao wangependa kushiriki.

Tangazo lingine kutoka Utawala, Ofisi ya Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa, inatoa udhuru kwamba haitaweza kushiriki kwenye zoezi la uandikishaji wa Wabunge kama tulivyotangaza jana. Hali hii imetokana na maelekezo waliyopewa na Serikali ya kukamilisha usajili katika mikoa yote kabla ya mwezi Juni, 2016.

Katika kutekeleza maelezo hayo NIDA wameandaa mpango kazi ambao utawawezesha Waheshimiwa Wabunge pamoja na wategemezi wao ambao hawana vitambulisho kuweza kujiandikisha na kupata vitambulisho vya Taifa. Kwa hiyo, wanaomba radhi kidogo, nafikiri mnafahamu na tetemeko lililowapata, kwa hiyo wanataka wajipange vizuri kidogo.

Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile, Mbunge wa Kigamboni anawaomba Wabunge wa Majimbo na Viti Maalum wa kutoka Mjini Dar es Salaam, wakutane leo tarehe 27 Januari, 2016 mchana kwenye ukumbi mmojawapo wa Msekwa ili mzungumze mambo fulani fulani kidogo.

Mheshimiwa Cecilia Paresso ambaye ni Naibu Katibu wa Jumuiya ya Waumini wa Kikatoliki hapa Bungeni, anawakumbusha Wabunge Wakatoliki kwamba kuna ibada ya misa katika kanisa dogo hapo ukumbi wa Msekwa baada ya saa saba kuahirishwa Bunge hapa. Wakatoliki Msekwa pale saa saba.

Waheshimiwa Wabunge, naomba kuwataarifu habari za masikitiko kwamba Mbunge wa Tunduru Kusini, Mheshimiwa Daimu Mpakate amefiwa na baba yake mzazi, mazishi yanafanyika leo mchana kule Wilayani Tunduru na aliyetupatia taarifa hizi ni Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani ambaye ni Mbunge wa Viti Maalum, Mkoa wa Ruvuma. Tunaomba kutoa masikitiko yetu na pole kwa Mheshimiwa aliyefiwa na tunaomba Mwenyezi Mungu aiweke roho ya marehemu mahali pema peponi, Amina.

Pia kuna tangazo la Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Mwigulu Nchemba, anaomba akutane na Wabunge wanaotoka kwenye mikoa inayolima korosho, kahawa na chai, anaomba akutane nao leo saa saba mchana katika ukumbi wa Msekwa. Wabunge wanaotoka kwenye maeneo ya korosho, kahawa na chai wakutane na Mheshimiwa Waziri Mwigulu Nchemba, pale ukumbi wa Msekwa.

Waheshimiwa Wabunge, napenda pia kuwatangazia tangazo la mwisho kwamba kampuni ya kuuza magari ya *CMC Automobile Limited*, watakuwepo leo hapa Bungeni kwenye eneo la maegesho ya magari nje ya eneo la Bunge karibu na geti la viongozi *VIP gate* kwa ajili ya maonesho ya huduma zinazotolewa na kampuni yao. Hivyo, Waheshimiwa Wabunge wote mnaalikwa kwenda kujifunza na kuangalia aina za magari na huduma zinazotolewa na kampuni hiyo ya *CMC*. Basi Waheshimiwa Wabunge changamkieni huduma hiyo. (Kicheko)

Waheshimiwa Wabunge tunaendelea.

MWONGOZO WA SPIKA

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika, kwa Kanuni ya...

SPIKA: Subirini basi kidogo nijipange. Haya tajeni majina yenu maana yake sasa hivi mtihani.

MBUNGE FULANI: Zima *mic*.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Ahmed Ngwali.

MHE. SAED A. KUBENEA: Saed Kubenea.

SPIKA: Kubenea eeh, umehama tena pale!

MHE. WAITARA M. MWITA: Waitara Mwita.

SPIKA: Waitara ahsante.

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Susan Limbweni Kiwanga.

SPIKA: Ahsante Susan Mlimba, kuna mwingine ni hawa wanne nafunga daftari. Tunaanza na Mheshimiwa Ngwali kama kawaida.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Spika, nimesimama kwa Kanuni ya 68(7) kuhusu Kanuni ya 63 na 64(a), naomba niisome kidogo: "Bila kuathiri masharti ya Ibara 100 ya Katiba inayolinda na kuhifadhi uhuru na mawazo ya majadiliano ya Mbunge katika Bunge, Mbunge hatatoa ndani ya Bunge taarifa ambazo hazina ukweli."

Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako kutokana na swali la nyongeza lililoulizwa na Mheshimiwa Khatib Haji kuhusu *TFF* na *FIFA*. Mbunge alisema uongo, hakusema kweli alitoa majibu ya uongo...

WABUNGE FULANI: Waziri.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Waziri ni Mbunge, Waziri alitoa majibu ya uongo, hakusema kweli na alikuwa akijibu swali ambalo halijui kabisa. *(Makofi)*

Kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania utamaduni, michezo siyo mambo ya Muungano. Kwa hiyo, unaposema kwamba *TFF* inawajibika mpaka Zanzibar jambo hilo siyo kweli ni uongo mtupu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pia tulipokuwa na Mawaziri hata *Tanzania Football Federation* haijulikani kama anasema bado ipo *Association*, inakuwa ni shida kidogo, lakini naomba Mwongozo wako kuhusu uongo ambao Mheshimiwa Waziri ameuongea. Nashukuru.

SPIKA: Kwa hiyo, Mheshimiwa Ngwali unataka kusema *TFF* haihusiki Zanzibar?

MWONGOZO WA SPIKA

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Spika, Taarifa.

SPIKA: Nalichukua hilo kwa wakati muafaka nitaliwekea utaratibu wa namna ya kulijibu.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Spika, taarifa.

SPIKA: Tunaendelea na Mwongozo wa pili wa Mheshimiwa Kubenea.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana, na mimi nasimama kwa Kanuni ya 68(7) kwa jambo ambalo limetokea Bungeni ambalo pia limezungumzwa na Mheshimiwa Khatib, Mbunge aliyepita, na mimi naomba kuongezea kwenye hoja hiyo.

Mheshimiwa Spika, wakati Mheshimiwa Waziri Nape Nnauye, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo anajibu swali la Mheshimiwa Khatib Said Haji, Mbunge wa Konde, juu ya *TFF* alisema kwamba *Tanzania Football Federation (TFF)* ni chombo cha Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Ukweli ni kwamba *TFF* siyo chombo cha Muungano na kwamba Wazanzibar hawaruhusiwi kugombea nafasi yoyote katika *TFF*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 46(1) na 63(1) na 64(a) ambazo naomba nisizinukuu kwa ruhusa yako kutokana na muda, Mheshimiwa Waziri amehalalisha kwa kauli yake Bungeni kwamba TFF ni chombo cha Muungano na amewapa madaraka ambayo hawa nayo.

Mheshimiwa Spika, Zanzibar kuna chombo kinachoendesha soka kinaitwa ZFA na ni wanachama wa klabu za nchi wanachama za CECAFA na ni washirika katika CAF na TFF ni wanachama wa CAF na CECAFA.

Mheshimiwa Spika, hata Wizara ya Habari yenyewe, Utamaduni na Michezo siyo chombo cha Muungano pamoja na kwamba Serikali ya Tanganyika imevaa koti la Muungano, bado eneo hilo imeshindwa kulivaa.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana na naomba Mwongozo wako.

SPIKA: Kama nilivyosema kwa mwenzako aliyetangulia, tutapata wakati muafaka wa kupata majibu ya Mwongozo huo, lakini mnatushangaza kweli kwani ZFA ni mwanachama wa FIFA?

MBUNGE FULANI: Siyo, siyo. (Makofi)

SPIKA: Tunaendelea na Mheshimiwa Waitara.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. Naomba Mwongozo wako kulingana na Kanuni ya 68(7) na 68(8) na ya Kanuni 44 (1) na (2).

Mheshimiwa Spika, wewe mwenyewe, unapojumuisha mambo yako hapo umesema, kwa sababu ya ufinyu wa muda, tunakosa nafasi ya kuuliza maswali, lakini Kanuni ya 44(2) inasema: "Mbunge anayeuliza swali, atauliza hadi maswali mawili na Mbunge yeyote mwingine atauliza swali moja."

Mheshimiwa Spika, nimeshuhudia hapa, jana nimenyoosha sana mkono sikupata nafasi ya kuuliza swali dogo, lakini leo nimemshuhudia Mheshimiwa Angellah Kairuki, akijibu maswali matatu badala ya mawili na Wabunge kadhaa wameuliza mawili mawili. Kwa hiyo, naomba Mwongozo wako namna ambayo unaweza kutumia muda vizuri ili wote tupate nafasi ya kuuliza maswali ya msingi kwa maslahi ya Watanzania. Ahsante.

SPIKA: Hilo Mheshimiwa Waitara inabidi nijibu tu moja kwa moja, Spika hapa, soma kanuni ya tano, yeye ndiye anasimamia kuhusu uendeshaji bora wa shughuli za humu ndani. Kwa hiyo kinachoruhusiwa na Spika hapa halali. Tunakwenda la mwisho Susan Kiwanga. (Makofi)

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Spika, ahsante nasimama kwa Kanuni ya 47, lakini vilevile nitakwenda Kanuni ya 48(3) kwa ruhusa yako nisome?

SPIKA: Ndiyo tusomee ili twende pamoja.

MHE. SUSAN. L. KIWANGA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Kanuni ya 47(1): “Baada ya muda wa maswali kwisha, Mbunge yeyote anaweza kutoa hoja, kuwa shughuli za Bunge kama zilivyoonyeshwa kwenye Orodha ya Shughuli ziahirishwe ili Bunge lijadili jambo halisi na dharura na muhimu kwa umma.” Hiyo ni Kanuni ya 47(1).

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 48(3)(a): “Jambo linalotolewa kwa hoja chini ya Kanuni hii, litahesabiwa kuwa ni jambo la dharura iwapo, athari zake ni dhahiri na zinaweza kutokea wakati wowote.” Kwa hiyo, nimesimamia kwenye (a).

Mheshimiwa Spika, sasa hoja yangu ni kwamba, hapa nilipo nimehangaika sana, kwenye Wizara ya Maliasili kuonana na Mkurugenzi wa Wanyamapori, nimehangaika sana kwenda Ofisi ya Waziri Mkuu. Hoja katika Bonde la Wilaya ya Kilombero hususani Jimbo la Mlimba, kuna vijiji 126 mwaka huu ambapo Serikali yetu inasema Mkoa wa Morogoro ni ghala la chakula, ni ndani ya Bonde la Kilombero, Jimbo la Mlimba, Jimbo la Kilombero, Jimbo la Malinyi Wilaya ya Malinyi.

Katika Bonde la Kilombero hivi sasa, Wizara ya Maliasili kwa kutumia Idara yake ya Wanyamapori. Wakulima wameshalima na wengine wameshapanda, lakini hivi sasa na wafugaji wamepigwa, wamekuwa *harassed*, hawaruhusiwi hata kuingia kwenye mashamba yao kulima. Hivyo vijiji 126 vitaingia katika njaa kubwa kwenye hilo bonde ambalo tunasema kuna ghala la chakula.

Mheshimiwa Spika, wananchi wana shida kubwa, wafugaji wanapigwa ushuru bila kupata risiti, wanajikusanyia hela viongozi wa Wilaya na wa Mkoa najua wa Kiserikali, lakini wakulima hawana mahali pa kulima sasa, hawapandi mazao tena. Kwa hiyo, hili jambo ni la dharura, familia nyingi zitaathirika na njaa itaikumba nchi ya Tanzania na wananchi wa Mlimba, Kilombero na Malinyi.

Kwa hiyo naomba sasa, kwa dharura hiyo na kipindi cha kulima ndiyo kinakwisha, natoa hoja kwamba naomba Wabunge wenzangu waniunge mkono, hili jambo lijadiliwe ili Serikali inapotokea mahangaiko ya njaa katika bonde hili, ijue kwamba tulitoa taarifa na ijadiliwe ili tuwaokoe wakulima walioko katika Bonde, Jimbo la Mlimba.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Susan, naafikiana na wewe kabisa kwamba jambo hilo ni zito na nyeti, lakini naomba utumie fursa nyingine zilizomo ndani ya Kanuni kwa ajili ya kufikisha ujumbe wako. Soma tu Kanuni utaona kuna vipengele na uwasiliane na Ofisi ya Katibu wangu wa Bunge, utaona vipengele ambavyo vitakupatia nafasi nzuri zaidi ya kuweza kufikisha ujumbe huo huo. Naomba sana upokee ushauri niliokupa. Katibu!

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH – KATIBU MEZANI: Kauli za Mawaziri.

KAULI ZA MAWAZIRI

SPIKA: Kauli ya Mawaziri. Naomba nimwite Waziri wa Habari, Mheshimiwa Nape Nnauye, karibu Mheshimiwa endelea. *(Makofi)*

WAZIRI WA HABARI UTAMADUNI WASANII NA MICHEZO: Mheshimiwa Spika, naomba kutoa kauli ya Serikali kuhusu TBC kutangaza moja kwa moja majadiliano ya Vikao vya Bunge. Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC), lilianza kurusha matangazo ya moja kwa moja ya Vikao vya Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwaka 2005. Kabla ya kuanza kurusha moja kwa moja, TBC wakati huo Televisheni ya Taifa, ilikuwa inarekodi matukio yote ya Bunge na kurusha usiku katika vipindi maalum vilivyojulikana kama Bungeni Leo, kwa maana ya yaliyojiri ndani ya Ukumbi wa Bunge kwa siku husika.

Mheshimiwa Spika, baada ya kuanza kwa utaratibu wa kurusha matangazo moja kwa moja mwaka 2005, gharama za kufanya kazi hiyo zimekuwa zikipanda kwa kasi, hadi kufikia shilingi bilioni 4.2 kwa mwaka, kwa maana ya Mikutano minne ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Shirika limekuwa likigharamia kwa sehemu kubwa matangazo hayo, kwa kutumia mapato yake yanayotokana na matangazo madogo madogo ya biashara. Ifahamike kuwa asilimia 75 ni vipindi vingi vinavyolenga kutoa elimu kwa umma na asilimia 25 ni burudani.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hali hii, TBC imeona kuwa ni busara kubadilisha mfumo wa utangazaji wa Shughuli za Bunge ili kukabiliana na kuzidi kupanda kwa gharama za uendeshaji. Hivyo basi TBC imeona ni busara kuanzia Mkutano huu wa Bunge iwe inarusha baadhi ya matangazo ya Bunge moja kwa moja yaani *live* ikiwa ni njia ya kubana matumizi. Chini ya utaratibu huu, TBC itahakikisha kuwa baadhi ya matukio ya Bunge yatarushwa moja kwa moja na mengine kurekodiwa na kuandaliwa kipindi maalum kitakachoitwa Leo Katika Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kipindi hiki kitakuwa na mambo yote muhimu yaliyojiri ndani ya Bunge kwa siku husika. Kipindi hiki kitakuwa kinarushwa kuanzia saa nne usiku hadi saa tano usiku na kipindi hicho kimeanza, tarehe 26 Januari, 2016 yaani jana na tayari baadhi ya wanachi wameonesha kuridhishwa na utaratibu huu na kuwa na kipindi maalum usiku, kikishughulikia shughuli za Bunge.

Mheshimiwa Spika, uamuzi huu utapunguza gharama za uendeshaji wa Shirika na pia kwa kupitia kipindi cha Leo Katika Bunge, Watanzania walio wengi watapata nafasi ya kufahamu yaliyojiri Bungeni, kwani wakati Bunge linaendelea na mijadala yake, Watanzania walio wengi, huwa wanakuwa na kazi za kiofisi au zingine za ujenzi wa Taifa mahali walipo. Nakushukuru. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante sana. Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge, mkisoma Kanuni yetu someni Kanuni vizuri, Kauli za Mawaziri hazina mjadala wa aina wowote, kwa hiyo nawaombeni, Waheshimiwa Wabunge wote mkae.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Hoja ya hadhi ya Bunge Mheshimiwa Spika.

SPIKA: Naomba Waheshimiwa mkae.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Spika, hoja ya hadhi ya Bunge.

SPIKA: Naombeni sana mkae, naomba nichukue nafasi hii kumkaribisha Mwenyekiti, Mheshimiwa Andrew Chenge ili aendelee na ratiba iliyoko mezani. Mheshimiwa Chenge! *(Makofi)*

Hapa Mwenyekiti (Mhe. Andrew J. Chenge) Alikalia Kiti

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ya kuahirisha mjadala.

MWENYEKITI: Katibu!

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH – KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali. Hoja ya kujadili Hotuba ya Mheshimiwa, Dkt. John Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, aliyoitoa wakati wa ufunguzi wa Bunge la Kumi na Moja, tarehe 20 Novemba, 2015, Majadiliano yanaendelea.

HOJA ZA SERIKALI

Hoja ya kujadili Hotuba ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliyoitoa wakati wa Ufunguzi wa Bunge la Kumi na Moja, Tarehe 20 Novemba, 2015

(Majadiliano yanaendelea)

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Hoja ya kuahirisha mjadala.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto Kabwe, nakusihi uketi.

Waheshimiwa Wabunge, kwanza niwashukuruni sana kwa heshima mliyonipa, kwa kukalia kiti hiki.

La pili, nawashukuru sana na nawasihi sana tuzingatie Kanuni zetu ili mijadala yetu ndani ya Bunge hili iwe na fija na kuhakikisha kwamba uendeshaji wa Bunge letu unazingatia Kanuni zetu. Niwapeleke kwenye Kanuni ya 30(6) ambayo inatuelekeza Shughuli za Bunge za leo ni hizi ambazo zipo hapa. Maombi yale mengine ya Mwongozo Mheshimiwa Spika ameshayatolea Mwongozo.

Kwa hiyo, naelekea moja kwa moja sasa katika kuendeleza mjadala ambao tuliukatisha jana baada ya Bunge kuahirishwa. Nina orodha ndefu, lakini ndiyo majukumu yetu. Kwa hiyo, nitaanza na hawa walio mbele yetu, lakini tutakuwa tunawataja mmoja baada ya mwingine, wakati unapowadia.

Naanza na Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, atafuatiwa na Mheshimiwa Juliana Daniel Shonza, Mheshimiwa Musa Rashid Ntimizi, Mheshimiwa Zainab Mussa Bakar na Frank George Mwakajoka.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Hoja ya Kuahirisha Mjadala, Kanuni ya 69.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Innocent Bashungwa.

MHE. INNOCENT L. BASHENGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa fursa ya...

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Kanuni ya 69, Mheshimiwa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto, nakusihi sana, hiyo Kanuni ya Haki za Bunge hailazimishi kiti kikubali kama ilivyo, nakusihi uisome vizuri. *(Makofi)*

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Kanuni ya 69, Hoja ya Kuahirisha Mjadala.

MHE. HALIMA J. MDEE: Si usikilize mbona una papara.

MWENYEKITI: Ngoja wote twende pamoja sasa. Enhe wasomee tu basi.

MHE. KABWE Z. RUYANGWA ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Isome tu usitoe maelezo, isome tu kwanza.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nakushukuru kwa kunipa fursa ya kutoa hoja ya kuahirisha mjadala unaoendelea Bungeni hivi sasa kuhusu Hotuba ya Rais ili kujadili...

MWENYEKITI: Nakuomba isome hiyo Kanuni.

MBUNGE FULANI: Soma Kanuni kwanza.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto, nikisimama nakuomba uketi. Nimeshasimama naomba uketi. Ahsante.

MBUNGE FULANI: Mbona yule mwanaume amesimama?

MWENYEKITI: Narudia, Waheshimiwa Wabunge, ili twende vizuri

MHE. HALIMA J. MDEE: We mwanamke uko wapi nikuone.

MWENYEKITI: Soma tu kanuni unayotaka kutumia basi...

MHE. HALIMA J. MDEE: We mwanamke simama nikuone.

MBUNGE FULANI: Shemeji kaa.

MWENYEKITI: Maelezo mpaka niyarususu mimi.

MBUNGE FULANI: Mwanaume baba yako.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni ya 69(1) inasema: "Mbunge anayependa mjadala unaoendelea juu ya hoja yoyote uahirishwe hadi wakati wa baadaye, anaweza kutoa hoja kwamba mjadala sasa uhairishwe na atataja mjadala huo uhairishwe hadi wakati gani na pia atalazimika kutoa sababu za kwa nini anataka mjadala uhairishwe."

Naomba nitoe sababu za kwa nini nataka mjadala wa Hotuba ya Rais uhairishwe mpaka hapo baadaye sasa.

MWENYEKITI: Endelea kusoma fasili ya pili.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walizomea)

MBUNGE FULANI: Ya pili, soma wewe.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Naomba uniruhusu niendelee Mheshimiwa.

MBUNGE FULANI: Rudia hiyo hiyo.

MWENYEKITI: Endelea kusoma ...

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Naomba niendelee.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri wa Habari...

MWENYEKITI: Nakuomba Mheshimiwa Zitto, hebu keti.

MHE. HAWA A. GHASIA: Soma Kanuni.

MWENYEKITI: Hivi tatizo...

MBUNGE FULANI: Mbona Jecha hamkulazimisha asome ya pili?

MWENYEKITI: Nilisema hivyo kwa sababu, siyo sisi tu, sisi tuna bahati ya kuwa na hizi nakala za Kanuni, Watanzania ambao wanawasikiliza, hawana hizi....

MBUNGE FULANI: Wanasikiliza nini..

MBUNGE FULANI: Si mmezima? Mmezima wanasikiliza wapi?

MWENYEKITI: Kama hawasikilizi sasa...

MBUNGE FULANI: Kwani sisi Wakenya?

MWENYEKITI: Watawasikiliza katika kipindi mahususi.

MWENYEKITI: Naomba ukisome kifungu cha pili.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Kisome.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuelewa na natii maelekezo yako, kifungu cha (2) ni maamuzi yako wewe baada ya kusikiliza hoja.

MWENYEKITI: Kisome.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Kwa hiyo, lazima nitoe sababu za kuahirishwa, wewe utumie kifungu cha (2) na cha (3) kuamua kama hoja hiyo ni sahihi au hapana. Kwa hiyo, naomba unisikilize, naomba usome vizuri hiyo Kanuni. Kifungu cha (2) ni mamlaka yako wewe ya kuruhusu kama hoja ninayotoa ni sahihi au laa. Kwa hiyo, naomba niende kwenye hoja, *then* utaamua ni maamuzi yako, unachoogopa ni nini? Kwa hiyo niendelee? (*Makofi*)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto, uketi sasa nikuongoze. Niliposema ukisome kifungu cha (2), nilikuwa nikufikishe huko huko kwamba tuelewane wote, kwamba tunazingatia Kanuni. Nikishakuruhusu sasa ndiyo utasema na mimi nitaipima kwa niaba ya Bunge kama kweli hiyo ndiyo njia nzuri ya kuendesha shughuli zetu, lakini wewe ulikuwa unang'ang'ania tu uanze kusoma, enhe sasa turudi tu kwenye mstari.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha (2) nakisoma kwa niaba yako, maana yake ulitakiwa ukisome wewe: "Kama Spika atakuwa na maoni kwamba kuwasilishwa kwa hoja hiyo, ni kinyume cha uendeshaji bora wa Shughuli za Bunge, atakataa kuitoa ili iamuliwe. Vinginevyo papo hapo atawahoji Wabunge juu ya hoja hiyo kadri atakavyoona inafaa."

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa nitoe hoja yangu kwa nini naomba Bunge lako Tukufu, liahirishe mjadala wa Hotuba ya Rais mpaka hapo baadaye baada ya hoja ninayotoa. Muda mfupi uliopita, Waziri wa Habari ametoa kauli ya Serikali ambayo inawanyima haki wananchi ya kufuatilia shughuli za Baraza lao la uwakilishi, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Televisheni ya Taifa (*TBC*) ni *television* inayoendeshwa na fedha za umma zinazopitishwa ndani ya Bunge. Walipakodi ndiyo wanaoendesha *TBC*. *TBC* si *television* ya biashara, inafanya biashara kwa sababu tu Serikali imeshindwa kuipa mafungu yanayotosha ya kuendesha shughuli zake. *TBC* haiwezi kwa namna yoyote ile kuwanyima haki wananchi ya kufuatilia wawakilishi wao wanazungumza nini na wanafanya nini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana kwa muda mrefu sasa kumekuwa na shughuli za Bunge zikioneshwa na Televisheni ya Taifa moja kwa moja. Kuendelea kujadili Hotuba ya Rais ambayo yeye wakati anahutubia

ilioneshwa moja kwa moja. Kuwazuia wananchi kufuatilia hoja za Wabunge kwa hotuba ambayo Rais alipokuwa anahutubia ilikuwa moja kwa moja, ni kunyima haki za wananchi kupata taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuomba Bunge lisitisha majadala wa Hotuba ya Rais ambayo yeye alioneshwa moja kwa moja, lakini mhimili wa Bunge unapojadili isioneshwe moja kwa moja, ili Wabunge wajadili na watoe maazimio ambayo yatapelekea Serikali kuliachia Shirika la TBC lioneshwe shughuli za Bunge moja kwa moja kwa mujibu inavyostahili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

MHE. ESTHER N. MATIKO: Naafiki.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nimemsikiliza kwa makini Mheshimiwa Zitto Kabwe kwa hoja yake ambayo msingi wake unamaanika Kanuni ya 49 ambayo inahusu Kauli za Mawaziri. Kauli za Mawaziri kwa mujibu wa Kanuni hizi na kwa mujibu wa mazoea yetu hazijadiliwi Bungeni. *(Makofi)*

Hata hivyo, hilo halizuii Mbunge kuleta hoja *substantive* kupitia kwa Katibu kwa taratibu ambazo zimewekwa. Uamuzi wangu, kama Mheshimiwa Zitto Kabwe bado unaona upo umuhimu wa hoja hiyo kuendelezwa, nakushauri tu uzingatie hilo, ulete hoja hiyo kwa taratibu zilizopo. Kwa maana hiyo sasa, nachukua uamuzi kwamba kuahirisha majadala ulio mbele yetu wa Hotuba ya Mheshimiwa Rais hautakuwa uendeshaji bora wa shughuli za Bunge. *(Makofi)*

Naagiza meza tuendele. Mheshimiwa Bashungwa!

MBUNGE FULANI: Taarifa.

MWENYEKITI: Huwezi kunipa taarifa mimi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nalipa Taarifa Bunge.

MWENYEKITI: Soma Kanuni. Taarifa unampa, nimesimama. Waheshimiwa Wabunge, naelewa wengi wetu bado ni wageni, lakini taarifa unampa Mbunge ambaye anaongea, huwezi ukakipa kiti taarifa ndiyo maana nakwambia naikataa.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nampa Taarifa Zitto.

MWENYEKITI: Tunaendelea.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Hoja kuhusu Haki za Bunge.

MWENYEKITI: Bashungwa, Mheshimiwa Bashungwa.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja kuhusu Haki za Bunge.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima, nakusihi keti, keti.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Hoja kuhusu Haki za Bunge.

MWENYEKITI: Nakusihi uketi.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba unisikilize basi.

MWENYEKITI: Nakusihi uketi.

MBUNGE FULANI: Kaa chini.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba...

MBUNGE FULANI: Kaa chini.

MBUNGE FULANI: Rekebisha sauti yako.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima, nakusihi uketi.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Hoja kuhusu Haki za Bunge Kanuni ya 55(2). Nasema hoja hii kutokana na kauli ambayo umemwelekeza Mheshimiwa Zitto apeleke hoja yake kupitia utaratibu wa Katibu.

MWENYEKITI: Mimi ninakusihi keti chini.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Samahani sana Waheshimiwa Wabunge. tukienda hivi kwa kulazimisha yale ambayo tunataka hatuwezi kwenda.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Mbona unatulazimisha?

MWENYEKITI: Nimemwomba Mheshimiwa Zitto, aliyetaka kutumia Kanuni ya 69, nimempa utaratibu wa kufuata. Mheshimiwa Halima Mdee unataka kuleta hoja ya Haki za Bunge, unataka Bunge tukusikilize, nasema, Orodha ya Shughuli zilizopo na kwa hoja hiyo ambayo Mheshimiwa Zitto ameisema, nimesema nendeni mkalete *substantive motion* na naamini litazungumzwa na Bunge hili. Nataka tujielekeze kwenye shughuli muhimu iliyo mbele yetu. Hotuba...

MBUNGE FULANI: Hapana, usituburuze!

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, hakuna shughuli muhimu zaidi ya wananchi kusikiliza tunazungumza nini.

MWENYEKITI: Mimi sitaki kufika kutumia madaraka ya kiti, nina madaraka makubwa sana.

MHE. HALIMA J. MDEE: Usitutishe bwana.

MBUNGE FULANI: Tumia! Tumia!

MBUNGE FULANI: Usituburuze, usituburuze bwana, wewe vipi?

MBUNGE FULANI: Tumeshawazoea, hamuwezi kutuburuza...

MWENYEKITI: Nimesimama. Mimi nawasihi...

MBUNGE FULANI: Msituburuze.

MWENYEKITI: Nawasihi mketi...

MBUNGE FULANI: Msitutishe.

MHE. HALIMA J. MDEE: Ni hivi, usitutishe.

MBUNGE FULANI: Usituburuze.

MHE. HALIMA J. MDEE: Kama mnataka ...

MBUNGE FULANI: Tumechoka kuburuzwa!

MWENYEKITI: Nawasihi mketi, tutafika vizuri tu mnakotaka...

MBUNGE FULANI: Uketi ili tujadili jambo hilo, huwezi kuzuia TBC kienyeji namna hiyo halafu unasema tuketi. Mheshimiwa Mwenyekiti, tumia kiti hicho...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima Mdee.

MBUNGE FULANI: Waheshimiwa sisi hatutongozani humu, lazima wananchi wasikie, tunachozungumza ni nini?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima Mdee, wewe ndiye umeanzisha, nakusihia uketi.

MBUNGE FULANI: Halima hayuko peke yake, tuko wengi humu.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Kama ndiyo ameamua kututoa, atutoe. Hatutoki mpaka mtutoe.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Mnataka kutuburuza mfanye kama...

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti, Mwongozo...

MWENYEKITI: Sikilizeni basi.

MBUNGE FULANI: Hakuna cha kueleweka, hapa mpaka kieleweke.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Nataka kuwajibu. Waheshimiwa Wabunge...

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Taifa mbele chama baadaye.

MWENYEKITI: Wala siwaburuzi, nataka niwaeleze cha kufanya.

MBUNGE FULANI: Aaaa! Hamna cha kutueleza! Twende kwa Katiba hakuna cha kutueleza hapa upumbavu.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Achana na biashara ya chama hapa.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi mketi.

MBUNGE FULANI: Tujadili kwanza hoja iliyoko hapa.

MWENYEKITI: Nawasihi mketi basi, tutoe njia ya kwenda mbele.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Nawasihi!

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Eeee! Ni kodi za Watanzania hizi.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sasa niwape njia ya kwenda mbele.

MBUNGE FULANI: TBC ni kodi za Watanzania.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mdee, kwa heshima zote nakushukuru. Kwa hayo uliyoyasema na hoja yako hiyo, najua kiini chake. Ni hoja nzuri tu. Sasa uamuzi wangu, kutokana na uzito wa suala hili, busara ya kawaida inanituma kwamba suala hili tulifikishe kwenye Kamati ya Uongozi ya Bunge.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahirisha Bunge.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Ahirisha Bunge, Kamati ya Uongozi iende ikakae. Bunge liahirishwe Kamati ya Uongozi iende ikakae.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge...

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, wewe mwenyewe unakiri kwamba hii ni hoja muhimu, ahirisha Bunge Kamati ya Uongozi ikakae, hakuna cha...

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, bila TBC hatuwezi tukajadili.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, napenda utulivu, napenda utulivu humu Bungeni. Eeee!

MBUNGE FULANI: Chenge!

MWENYEKITI: Hatua inayofuata sasa. Kutokana na uzito wa suala hili, msiniwekee maneno kinywani.

WABUNGE FULANI: Aaa!

MWENYEKITI: Kutokana na uzito wa suala hili na ili Kamati ya Uongozi iweze kulichukua na kulijadili naagiza, sasa nitumie Kanuni, nisishe Shughuli za Bunge... (*Vigelele/Makofi*)

MBUNGE FULANI: Tunataka *live coverage!* Tunataka *live coverage!*

MBUNGE FULANI: Chenge! Chenge! Chenge! Chenge! Chenge!
Chenge! Chenge! Chenge!

MBUNGE FULANI: Mtemi huyoo!

MWENYEKITI: Kwa sababu hatuwezi kuahirisha Bunge *open-ended*, naamini Kamati ya Uongozi ikikutana sasa hivi tuweze kulijadili suala hili, naamini saa moja inaweza ikatutosha. Kwa hiyo nasitisha...

WABUNGE FULANI: Hatutoki!

MWENYEKITI: Kwa hiyo, nasitisha shughuli za Bunge kwa muda wa saa moja kuanzia sasa.

WABUNGE FULANI: Chenge! Chenge! Chenge! Chenge! Mtemi! Mtemi!
Mtemi!

(Saa 5.30 Asubuhi Bunge Lilisitishwa mpaka saa 6.30 mchana)

(Saa 6.39 Mchana Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Katibu!

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH – KATIBU MEZANI: Taarifa ya Spika.

TAARIFA YA SPIKA

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nilisitisha kikao hiki kwa madhumuni ya kutoa fursa kwa Kamati ya Uongozi kulitafakari suala ambalo limeletwa mbele ya Bunge hili na nilisema nasitisha kwa muda wa saa moja. Tumerejea hapa ndani ya muda lakini mitambo kidogo ilikuwa haijawashwa. Suala hili bado liko kwenye Kamati ya Uongozi, kikao kinaendelea. Kwa hiyo kutokana na hali hiyo, nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi jioni leo.

(Saa 6.40 Mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 10 Jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuketi, tuvumuliane kidogo wenzetu waingie.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tuanze bwana!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu.

MHE. TUNDU A. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Tumeingia hapa kama yapata dakika tano, kumi *wherever* na umekaa kwenye kiti, inaelekea unasubiri jambo fulani. Naomba tuambiwe kama ni utaratibu, kwa Bunge, Spika akishaingia kwenye kiti akakaa, inawezekana Bunge lisifanye shughuli yoyote na hatujui sababu kwa nini tunacheleweshwa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu kwa heshima zote nafahamu, napenda sana tufanye kazi kwa haraka, lakini shughuli zetu zinakwenda kwa Kanuni. Nilipositisha shughuli za Bunge letu niliwajulisha kwamba itapendeza kama suala hili ambalo niliona kama linataka kuleta sintofahamu ya aina moja au nyingine, kwamba tulifikishe kwenye Kamati ya Uongozi na sote nadhani tukaona hiyo ndiyo njia nzuri. Kwa sababu lazima tuendeleo kuheshimu Kanuni za Bunge letu na ndiyo sheria za Bunge hili tulizotunga sisi wenyewe.

Ni kweli ulitaka kujua kwa nini nimefika na wote mmeingia nimekaa kimya, nimetulia hatujaanza kazi. Kwa shughuli hii ni Mwenyekiti na Mwenyekiti wa kikao, kama yako mazito yanayotokana na uamuzi wa pamoja lazima usubiri uletewe, ndiyo nilikuwa nasubiri, sasa ndiyo nimeletewa.

Baada ya kusema hayo, sasa natoa taarifa ya Spika.

Waheshimiwa Wabunge, leo Jumatano tarehe 27 Januari, 2016 wakati wa kikao cha asubuhi Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Wasanii na Michezo alitoa kauli ya Mawaziri inayohusu Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC) kutorusha moja kwa moja vipindi vya vikao vya Bunge kuanzia Mkutano wa Pili wa Bunge. Baada ya mawasilisho hayo Mheshimiwa Zitto Zuberi Kabwe alisimama kwa kutumia Kanuni ya 69(1) kutaka kutoa hoja ya kuahirisha mjadala wa hoja ya Hotuba ya Mheshimiwa Rais iliyo mbele ya Bunge tangu jana kwa majadiliano.

Mwenyekiti alimtaka Mheshimiwa Zitto Kabwe asome fasili ya (2) ya Kanuni ya 69 ambayo inasomeka kama ifuatavyo, nanukuu: "Kama Spika atakuwa na maoni kwamba kuwasilishwa kwa hoja hiyo ni kinyume cha uendeshaji bora wa Shughuli za Bunge atakataa kuitoa hoja hiyo ili iamuliwe. Vinginevyo papo hapo atawahoji Wabunge juu ya hoja hiyo kadri atakavyoona inafaa." Mwisho wa kunukuu.

Baada ya Kanuni ya 69(2) kusomwa, Mwenyekiti aliona kwamba hoja ya kuahirisha mjadala kitakuwa ni kinyume cha uendeshaji bora wa Shughuli za Bunge. Hivyo hakuitoa hoja hiyo iamuliwe na Bunge.

Msingi wa uamuzi huo wa Mwenyekiti ni Kanuni ya 52(2) ya Kanuni za Bunge, kikisomwa pamoja na Kanuni ya 53 ambayo inatamka kwamba: "Baada ya Spika kutoa wito huo, yaani hoja iliyotolewa mtoa hoja aje mbele kuwasilisha hoja yake, tukio ambalo lilikuwa jana; Mbunge yeyote binafsi hataruhusiwa kutoa hoja ya kuahirisha shughuli za Bunge wala kuuliza swali." Mwisho wa kunukuu.

Baada ya mjadala kuanza Mbunge yeyote hataruhusiwa kutoa hoja kwa kuahirisha Shughuli za Bunge. Hata hivyo Mwenyekiti alitoa ushauri kwa Mheshimiwa Zitto Kabwe kwamba uamuzi huo wa Mwenyekiti haumzuii kuleta hoja ya kutaka kujadili maudhui ya kauli ya Waziri kwa utaratibu wa kawaida. Hata hivyo, wakati Mwenyekiti alipotaka kuendelea kuita wachangiaji wa Hotuba ya Rais, Mheshimiwa Halima Mdee alisimama na kudai kwamba kauli ya Waziri inaingilia Haki za Bunge hili kwa mujibu wa Kanuni ya 51. Jambo hili lilizua sintofahamu iliyosababisha Mwenyekiti kusitisha shughuli za Bunge ili kulifikisha suala hili kwenye Kamati ya Uongozi.

Kamati ya Uongozi imekutana chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Spika wa Bunge letu, Mheshimiwa Job Ndugai na baada ya kulijadili suala hili imeamua kama ifuatavyo:-

(1) Mwenyekiti wa Bunge alikuwa sahihi katika uamuzi wa kukataa hoja ya kuahirisha mjadala wa Hotuba ya Rais ili kujadili Kauli ya Waziri. (Makofi)

(2) Kwa mujibu wa Kanuni ya 51 ya Kanuni za Bunge, hakuna haki yoyote ya Bunge iliyovunjwa kwa mujibu wa Sheria ya Haki, Kinga na Madaraka ya Bunge. (Makofi)

(3) Hoja iliyo mbele ya Bunge ya Hotuba ya Rais; Kamati ya Uongozi inaagiza mjadala uendelee kama ulivyopangwa katika orodha ya shughuli za leo. (Makofi)

(4) Endapo kuna Mbunge ambaye hataridhika na uamuzi huu ni haki yake kutumia kanuni ya 5(4) ya Kanuni za Bunge ili kuwasilisha malalamiko yake kwa Katibu wa Bunge kwa mujibu wa kanuni hizi. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, huo ndio uamuzi wa Kamati ya Uongozi wa Bunge hili kuhusiana na suala hili. Katibu!

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH – KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali. Hoja ya kujadili hotuba ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania...

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu, naona kwa mujibu wa Kanuni zetu unapaswa tu usimame, kabla ya kuanza kuongea ili Katibu sasa ataniambia tumruhusu Mbunge amesimama, ndipo utasema hicho unachokikusudia kusema. Mheshimiwa!

MHE. TUNDU. A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, kusema neno Mwongozo ni moja ya namna ya kutaka *attention* ya kiti, kwa hiyo sijakosea. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa Mwongozo wangu unahusu uamuzi ambao umeutoa sasa hivi. Kwa maneno yako umesema kwamba huu ni uamuzi wa Kamati ya Uongozi, si uamuzi wa Mwenyekiti, si uamuzi wa Spika. Sasa naomba Mwongozo wako, ni sahihi kwa mambo ambayo yanatakiwa yatolewe uamuzi na Spika, au yatolewe uamuzi na Mwenyekiti yeyote ambaye anakuwa amekalia hicho kiti; ni sahihi kwa mujibu wa Kanuni hizi kwa Mwenyekiti kutotimiza wajibu wake kutekeleza mamlaka yake badala yake kuyapeleka masuala hayo yakajadiliwe na Kamati ya Uongozi. Hilo la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, tangu lini Kamati ya Uongozi inafanya maamuzi yanayohusiana na Kanuni za Bunge? Nilifikiri Bunge hili lina Kamati ya Kanuni, kwa masuala yote yanayohusu tafsiri ya Kanuni, siyo masuala ambayo yanatakiwa yapelekwe kwenye Kamati ya Uongozi, yanatakiwa yapelekwe kwenye Kamati ya Kanuni. Kwa hiyo, naomba Mwongozo wako, kama wewe kwa *abdicate*, mamlaka ya kiti chako ni sahihi na kama ni sahihi, kwa Kamati ya Uongozi, kuingilia masuala ya tafsiri ya Kanuni ambayo siyo jimbo lake kabisa. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tundu Lissu, napenda nitoe Mwongozo ufuatao; tafsiri ya neno Mwenyekiti, Spika, Katibu au Naibu Spika, zimo kwenye Kanuni na tafsiri ya Mwenyekiti, ni kama inavyosomoka kwenye Kanuni: “Ni Mbunge aliyechaguliwa kuongoza shughuli za Bunge na pia lina maana ya Spika, Naibu Spika, Mbunge mwingine anapokuwa anaongoza Kamati za Bunge Zima, Kamati ya Matumizi, Kamati ya Mipango na vilevile inajumuisha Mbunge yeyote anayeongoza Kamati ya Kudumu, Kamati Ndogo ya Kamati ya Kudumu, Kamati Teule au Mkutano wa Uchaguzi wa Spika.”

Mtiririko huu ndio unajenga Mamlaka ya Mwenyekiti au Wenyeviti, *Presiding Officers* ambao ni wasaidizi wa Spika na Naibu Spika, wanaongozwa na nini. Kanuni za Bunge.

Kwa mila na desturi za Bunge letu, pale ambapo kuna hoja ambayo inahitaji maamuzi ya pamoja, Kanuni hizi zinatoa fursa kwa Kamati ya Uongozi; ikiongozwa na Spika mwenyewe na kama Spika hayupo, Naibu Spika, kuweza kulifanya hilo lililofikishwa mbele yake, ikiwepo suala hili la uamuzi wa Mwenyekiti na ndiyo maana Kamati ya Uongozi, imesema katika uamuzi wake Mbunge yeyote ambaye hataridhika na uamuzi huu atumie Kanuni, hizi hizi, Kanuni ya 5(4) ambayo inasema: “Mbunge yeyote ambaye hataridhika na uamuzi wa Spika, anaweza kuwasilisha sababu za kutoridhika kwake kwa Katibu wa Bunge ambaye atawasilisha malalamiko hayo kwa Spika.”

Sasa mimi ni Mwenyekiti, niliangalia hali ilivyokuwa inakwenda, busara ya kawaida ikanituma tulifikishe suala hili na uamuzi wangu ulikuwa ni kwamba, nimeitafakari, hoja ya Mheshimiwa Zitto Kabwe, nikasema hayatakuwa matumizi mazuri, wala uendeshaji bora wa Shughuli za Bunge. Niliishia hapo na nilivyoona na hata kwa Mheshimiwa Zitto Kabwe, nikasema kwamba hiyo haimzui yeye, kuleta hoja kwa utaratibu wa kawaida kupitia Kanuni hizi, utakaomwezesha yeye kuleta hoja hii humu Bungeni.

Kusema kweli hakuna mwenye *monopoly* ya *knowledge*, huwa nawaambia, nipo *very open*; tusome Kanuni hizi! Ukiangalia majukumu ya Kamati ya Uongozi, maana ndiko nilikokwenda huko; nawaomba Waheshimiwa

Wabunge, ambao mna Kanuni za Bunge, mwende ukurasa wa 132, Kamati ya Uongozi itakuwa na Wajumbe wametajwa hapo, Katibu wa Bunge atakuwa Katibu wa Kamati.

Tatu, majukumu ya Kamati ya Uongozi yatakuwa ni kujadili na kumshauri Spika kuhusu mambo yote yanayohusu uendeshaji bora wa Shughuli za Bunge, na utaratibu wa kurahisisha maendeleo ya Shughuli za Bunge au Kamati yoyote. Haya ndio madaraka ambayo tumeipatia Kamati ya Uongozi. Kwa hiyo, Mwenyekiti hajafanya kituko au kihoja chochote katika kulifikisha suala hili mbele ya Kamati ya Bunge. *(Makofi)*

Baada ya kusema hayo, sasa tunaendelea na hoja yetu ili mjadala huu wa Hotuba ya Rais uendelee, tukianza na wachangiaji ambao wapo kwenye orodha ya wachangiaji. Niliwasoma sasa nitarudia kwa sababu, tunao nitawasema sita wa mwanzo, Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, Mheshimiwa Juliana Daniel Shonza, Mheshimiwa Musa Rashid Ntimizi, Mheshimiwa Zainab Mussa Bakar, Mheshimiwa Frank George Mwakajoka na wa sita Mheshimiwa Hamidu Hassan Bobali.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mwongozo wa Mwenyekiti.

WABUNGE FULANI: Aaaa!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Innocent Bashungwa!

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wako, kuhusu utaratibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako, kuhusu utaratibu kwa kanuni ya arobaini...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Gekul, nawasihi sana Waheshimiwa Wabunge, nimefafanua uamuzi wa Kamati ya Uongozi, nimeusoma kama ulivyo, nimefafanua baada ya ombi la Mwongozo la Mheshimiwa Tundu Lissu.

Waheshimiwa Wabunge, hatua inayofuata sasa ni kwenda mbele, mjadala huu uendelee na kama yapo makandokando ambayo yamejificha kupitia uamuzi. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mwenyekiti endelea.

MWENYEKITI: Mimi ndio naongoza shughuli hizi, siyo lazima hoja hiyo au maombi ya Mwongozo yatolewe sasa hivi.

MBUNGE FULANI: Tunakusikiliza.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti...

WABUNGE FULANI: Endelea.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia Hotuba ya Mheshimiwa Rais...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Bashungwa hebu subiri kidogo tu, nisikie Mwongozo wake na ni mmoja tu, sitaki mtu mwingine.

WABUNGE FULANI: Hakuna!

MWENYEKITI: Ni mmoja tu.

MBUNGE FULANI: Hakunaaa! Ipo miongozo mingi, ipo mingi.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nahitaji Mwongozo wako kupitia utaratibu wa Kanuni ya 49, ambao ni Kauli za Mawaziri. Naomba tu nisome 42(2) inasema hivi: "Kauli za aina hiyo zinaweza kutolewa kwa idhini ya Spika, katika wakati unaofaa, kufuatana na mpangilio wa Shughuli za Bunge na zitahusu jambo mahususi, halisi na zisizozua mjadala na muda wa kusema utakuwa ni dakika zisizozidi thelathini."

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kauli ya Waziri aliyotoa asubuhi imezua mjadala, Kanuni yetu inasema kwamba hizi kauli zao zisizue mjadala na ndiyo maana tunahitaji, kwa Kanuni hii utupe Mwongozo kama Kauli ya Waziri imezua mjadala, ni kwa nini unakataa shughuli za Bunge zisiahirishwe, tujadili kauli hiyo ambayo imezua mjadala? Wakati Kanuni ime-restrict kwamba isizue mjadala? Naomba Mwongozo wako. *(Makofi)*

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mwongozo wa Mwenyekiti...

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana tuendeleo kuheshimu kiti, kuhusiana na Mwongozo uliouomba najibu kama ifuatavyo:-

Wakati namjibu Mheshimiwa Zitto Kabwe, kupitia Kanuni ya 69(2), nilisema, kama yeye anaona kwamba Kanuni ya 49(2) kwamba imeibua mjadala ambao Kanuni haziruhusu, ndiyo msingi huo wa yeye anaweza akaleta rasmi humu. Ndiyo ulikuwa uamuzi wa kiti na nikasema ili tuheshimu Kanuni hizi,

Kanuni ya 52(2) ambayo hoja hii ilitolewa na Mheshimiwa Waziri Mkuu jana na mjadala ukaanza, huwezi tu ukaisitisha kwa namna hiyo na ndiyo nawasihi sana Waheshimiwa Wabunge, tuheshimu Kanuni hizi na taratibu. Kwa hiyo, Ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana tuendelee na mjadala.

MBUNGE FULANI: Mnalazimisha nini?

MHE. JOHN W. HECHE: Mwenyekiti Mwongozo wako, Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Heche keti tu, nitakubali ya kwako lakini nafunga. Waheshimiwa, hatuwezi kutumia mambo ya Mwongozo ku-delay Shughuli za Bunge, shughuli za wananchi, haiwezekeni.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Heche, omba Mwongozo na ndiyo nafunga.

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Katiba yetu Ibara ya 18, ukisoma sehemu (b) ya Katiba yetu inasema: "Kila mtu kwa maana ya kila mwananchi, anayo haki ya kupewa taarifa, wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu kwa jamii."

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri, tuko hapa kujadili masuala muhimu kwa jamii yetu na tuko hapa kujadili masuala yanayohusu maisha ya wananchi wetu. Sasa hii ni Katiba, sisi tutakuwa watu wa ajabu kukubali kukaa humu ndani kuvunja Katiba, kuzuia wananchi kupata taarifa inayohusu Bunge lao na inayohusu maisha yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa naomba Mwongozo wako, kama ni sahihi sisi kukaa humu kujadili mambo yanayovunja Katiba, kwa sababu hoja hapa ni sisi kwenda *live* kwa *Television* ya Taifa, ambayo inalipwa kodi zetu na hakuna kitu chochote kinachoongezeka, watumishi wanalipwa na mshahara wa Serikali sasa, hatujui hizo gharama anazosisema Mheshimiwa Nape, zinatoka wapi? Naomba mwongozo wako.

MWENYEKITI: Mbunge mwingine?

MHE. TUNDU A. LISSU: Simameni basi.

MWENYEKITI: Ni mwongozo tu, wote mnataka Mwongozo?

WABUNGE FULANI: Ndiyo.

MWENYEKITI: Unafanana na hili alilolisema Mheshimiwa Heche?

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Si mnataka Mwongozo, simameni muombe Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naona sasa tunataka kutumia utaratibu wa kuchelewesha shughuli za Bunge.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mwongozo, Mwongozo, tunataka Mwongozo.

MWENYEKITI: Nimeshasimama.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mwongozo.

MWENYEKITI: Nimeshasimama.

MBUNGE FULANI: Hatuwezi kukubali Katiba inavunjwa.

MWENYEKITI: Nimeshasimama, nawasihi mketi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunataka mjadala tujadili hii hoja.

MWENYEKITI: Nawasihi mketi.

Mheshimiwa Heche umeomba Mwongozo wangu, nitumie tu Kanuni ya 68(4) ambayo inanipa madaraka ya kukujibu mara moja au kuahirisha majibu yangu au kukujibu hapo msimamo wangu na baadaye nikatoa sababu. Kwa hiyo, hoja yako ya Katiba, kwamba Katiba ya Jamhuri ya Muungano inavunjwa. Tatalichukua hilo tatalitolea uamuzi baadaye.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Wameacha kupiga, wameacha, ninyi achene. *(Kicheko)*

MBUNGE FULANI: Kila mtu ana Mwongozo wake na sheria yake.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, haiwezekani wote ninyi mkasema mnasimama kuomba Mwongozo.

MBUNGE FULANI: Ulijuaje wapo wa Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge nawasihi mketi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa, unapoteza muda hawa hawawezi kukuelewa.

MWENYEKITI: Nawasihi mketi.

MBUNGE FULANI: Toa nje tu, toa nje.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nawasihi sana sasa, kama kuna Mbunge ambaye haridhiki na uamuzi, tutumie Kanuni. Nimewaonesha njia ni Kanuni hizi tuzizingatie.

MBUNGE FULANI: Kanuni inavunja Katiba,

MWENYEKITI: hayo mtakwenda kuyasema kwenye Kamati ya Uongozi.

MBUNGE FULANI: Sisi si Wajumbe wa Kamati ya Uongozi.

MWENYEKITI: Kwenye Kamati ya Kanuni yote haya mtayasema ndiyo huko kwenye maamuzi.

MBUNGE FULANI: Katiba imevunjwa.

MWENYEKITI: Hayo ni maoni yako.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tuheshimu nyumba hii ya Watanzania.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Watupishe tuendeleo na kazi.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, toa nje hao.

MBUNGE FULANI: Kama hawaridhiki si watoke.

MWENYEKITI: Nawauliza nani anaongea sasa?

WABUNGE FULANI: Wote!

MWENYEKITI: Haiwezekani mkaongea pamoja.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MBUNGE FULANI: Waache watoke.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukitulizana tutaenda mbele tu wala hakuna tatizo.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge kadhaa walisikika wakiomba Mwongozo)

MBUNGE FULANI: Mwenyekiti si uwatoe hao.

MWENYEKITI: Nimesema Mheshimiwa Heche ameomba Mwongozo...

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Waambie watoke.

MBUNGE FULANI: Toka mwenyewe.

MBUNGE FULANI: Anza kutoka wewe.

MBUNGE FULANI: Hatutoki.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ester Bulaya, nawaoneni sana wale ambao mnaongea bila utaratibu. Nawasihi sana, nawasihi sana, sitaki kuyatumia haya makando kando.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Kweli! Tutumie Kanuni tu.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Toa nje hao.

MBUNGE FULANI: Njoo utufuate.

MBUNGE FULANI: Toka wewe.

MBUNGE FULANI: Toka na wewe.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, Kanuni hizi zinatambua Katiba na Sheria. Kama wewe unasema Katiba imevunjwa, upo utaratibu wa kuanzia ndani ya Bunge hili.

MBUNGE FULANI: Hatuwezi kujadili hotuba ya Rais wakati...

MBUNGE FULANI: Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hatuwezi kulazimisha kufanya mambo bila utaratibu.

MBUNGE FULANI: Hatutaki, Katiba imevunjwa.

MWENYEKITI: Hayo ni maoni yenu.

MBUNGE FULANI: Katiba imevunjwa, hatukubali, tuwashie TBC tuendeleo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa naagiza tuendeleo na shughuli hii. Kama mnaona hakuna haja mna *option* nyingine ya kufanya, naendeleo, Mheshimiwa Bashungwa.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendeleo kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Nimesimama tena mara ya tatu, naomba mketi.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge kadhaa waliendeleo kuomba Mwongozo)

MWENYEKITI: Mketi.

MBUNGE FULANI: Tunakaa utupe nafasi ya Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, ninyi mnataka kusikiwa na wananchi...

MBUNGE FULANI: Na wewe.

MWENYEKITI: Sawa, mimi sina tatizo hilo. Nawaombeni sana, narudia, ni uamuzi kupitia Kanuni za Bunge, kama hukubaliani na uamuzi huo una haki ya *ku-challenge* kwa kukata rufaa.

WABUNGE FULANI: Aaaaaaa!

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: La pili, uamuzi wangu, kama unaona mjadala huu hautakuwa na tija kwako nakusihi basi uondoke tu pole pole.

(Hapa Waheshimiwa Wabunge kadhaa walipiga kelele na kugonga meza na makofi)

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MBUNGE FULANI: Wewe endelea tu.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nianze kwa kuwashukuru wananchi wangu wa Karagwe...

(Hapa Waheshimiwa Wabunge kadhaa walizomea na kufanya mchangiaji kushindwa kuendelea kuzungumza)

MBUNGE FULANI: Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nimesimama kwa mara ya nne.

MBUNGE FULANI: Ya tano bado.

MBUNGE FULANI: Hata kama mia.

MWENYEKITI: Nimesimama kwa mara ya nne kuwasihi mketi.

Waheshimiwa Wabunge, kwa mamlaka niliyonayo sasa, Wabunge wafuatao naagiza watoke nje mara moja.

WABUNGE FULANI: Aaaaaah.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Tundu Lissu, Mheshimiwa Ester Bulaya, Mheshimiwa Lema na Mheshimiwa Gekul kwa kuanzia.

MBUNGE FULANI: Ni wote.

WABUNGE FULANI: Aaaaaah.

MWENYEKITI: Nawasihi muondoke kimya kimya tuendeleo na shughuli.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mimi wataniua hapa, tunagombania haki.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Kwa hali hii, naagiza Wabunge wote wa Upinzani mtoke nje.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge waliendelea kuzungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Serjeant-at-Arms, tafadhali waingie askari wa kutosha.

(Hapa Serjeant-at-Arms na askari waliingia ndani ya ukumbi wa Bunge kuwatoa Wabunge wote wa Upinzani)

MWENYEKITI: Watoeni nje. (Makofi)

(Hapa Serjeant-at-Arms na askari waliendelea na zoezi la kuwatoa nje ya ukumbi wa Bunge Wabunge wote wa Upinzani)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nasitisha shughuli za Bunge kwa muda wa dakika kumi ili kuruhusu Serjeant-at-Arms na Askari wake wafanye kazi yao.

WABUNGE FULANI: Hatutoki.

MBUNGE FULANI: Kwanza mmevunja Kanuni, hamfuati utaratibu mmeingiza askari ndani ya ukumbi wa Bunge.

(Saa 10.47 jioni Bunge lilisitishwa kwa muda wa dakika kumi)

(Saa 11.11 jioni Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hali ndiyo hiyo lakini imebidi kiti kifanye hivyo. Naelewa ni machungu hata mimi sikupenda tufike huko lakini

sikuwa na jinsi. Mimi nitaendelea kusimamia Katiba ya Jamhuri ya Muungano, sheria za nchi na Kanuni za Bunge. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, nasisitiza, Mbunge yeyote anapoona hakubaliani na uamuzi wa kiti, Kanuni hizi zimeweka utaratibu, wewe kata rufaa tu. Hata wasiwasi ambao wanao kwamba kwenye Kamati ya Kanuni hawatendewi haki, Kanuni zile ziko wazi, iwapo aliyekuwa anakalia kiti hiki ni mimi hata kama mimi ni Mjumbe wa Kamati ile sitaweza kukaa kwenye kikao hicho ili haki siyo kwamba itendeke lakini ionekane imetendeka. Kupitia kwenu napenda kusema na Watanzania hawa, bila kuzingatia hizi sheria, kanuni na taratibu zetu hatutaweza kufanya kazi na kuwatendea haki Watanzania. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, matamaniao yangu mwanzoni baada ya kuwasihi Wabunge wenzetu hawa wa upande wa Upinzani mara nne niliamini wangenielewa. Maana haiwezekani kundi la viongozi wote hao wakataka Mwongozo. Tungekaa hapa mpaka kipindi cha kuahirisha Bunge kinafika bado tunapokea Miongozo.

Waheshimiwa Wabunge, lakini busara lazima iendeleo kutuongoza katika suala hili. Busara inayoniongoza sasa hivi ni kwamba mjadala ulio mbele yetu uendeleo. Wabunge wanaotokana na Chama cha Mapinduzi wana haki kama wao kushiriki katika hoja ambazo ziko mbele ya Bunge kwa kuzingatia Kanuni hizi za Bunge. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kuna suala moja ambalo lazima na ninyi mlifahamu. Mwanzoni nililetewa orodha ya hawa viongozi ambao walikuwa wanaonekana kama vinara wa kuhamasisha fujo. Hata hivyo, sote ni mashahidi hawa wanne haitoshi kusema ndiyo wapelekwe kwenye Kamati ya Maadili. Baada ya kushauriana na uongozi wa Bunge, imeamuliwa Kambi yote Rasmi ya Upinzani na wale wa vyama vingine kama na wenyewe wapo maana wameshiriki wapelekwe kwenye Kamati ya Maadili. Kila Mbunge ataenda kuelezea aliyonayo kwenye Kamati hiyo maana katika nyumba hii kila mmoja amekuja kwa njia yake, ya chama chake, madirisha mawili ya Jimbo, Viti Maalum au Kuteuliwa na Mheshimiwa Rais. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, Katibu.

NDG. RAMADHAN I. ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Hoja za Serikali. Hoja ya kujadili Hotuba ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliyoitoa wakati wa ufunguzi wa Bunge la Kumi na Moja, tarehe 20 Novemba, 2015; majadiliano yanaendelea.

HOJA ZA SERIKALI

Hoja ya kujadili Hotuba ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliyoitoa wakati wa ufunguzi wa Bunge la Kumi na Moja, Tarehe 20 Novemba, 2015

(Majadiliano Yanaendelea)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Innocent Bashungwa atafutiwa na Mheshimiwa Shonza. Mheshimiwa Bashungwa endelea.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais. Nianze kwa kukupa pole sana kwa changamoto ulizokumbana nazo lakini hata mimi nimekuwa na siku ngumu leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nianze kwanza kwa kuwashukuru wananchi wangu wa Karagwe kwa kuniamini na kunituma katika nafasi hii ya uwakilishi hapa Bungeni. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda nitumie nafasi hii kumshukuru sana na kumpongeza Mheshimiwa Rais Magufuli na Serikali yake kwa kuanza kwa jitihada kubwa sana kutekeleza kaulimbiu ya 'Hapa Kazi Tu'.

Watanzania wengi wanamuunga mkono Mheshimiwa Rais na Serikali yake katika jitihada zake za kuhakikisha tunabana matumizi yasiyokuwa ya lazima ili fedha iende kwenye miradi ya maendeleo ya kuwasaidia Watanzania wote. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hili kuna jambo la ufiadini ambalo linaendeshwa kwa hii *style* ya *operation* tumbua majipu. Nampongeza sana Mheshimiwa Rais na kumwomba kwa Mwenyezi Mungu azidi kuwa na moyo huu kwani kwa kuziba mianya ya upotevu kwa pesa sasa itakwenda kwenye huduma za jamii, wananchi wa Tanzania wapate dawa hospitalini na shule zetu ziwe na elimu bora na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikitolea mfano wa Jimbo langu la Karagwe mpaka hivi sasa *development grant* hatujapata hata shilingi moja. Kwa hiyo, ni matumaini yangu katika jitihada hizi za kubana matumizi na kupambana na ufiadini ili hizi fedha ziende kwenye miradi ya huduma za jamii hata Jimbo langu la Karagwe mtatuangalia kwa jicho la huruma. Kwa sababu tumefikia katikati ya mwaka wa fedha lakini *development grant* hatujapata hata shilingi moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunamkumbuka Mheshimiwa Rais, wakati wa kampeni lile tukio la kihistoria la *push ups* lilitokea Karagwe kwenye viwanja vya Kayanga. Wanakaragwe wanamkumbuka sana na wana imani na Mheshimiwa Rais. Katika kampeni Mheshimiwa Rais aliahidi Wanakaragwe kwamba tutashirikiana kutatua mradi wa maji kwa sababu sehemu nyingi maji ni tabu sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mradi wa maji wa Lwakajunju, ahadi hii imekuwa ni kiporo cha miaka mingi. Mheshimiwa Rais Mstaafu Jakaya Kikwete aliahidi kwamba atawasaidia Wanakaragwe kuondokana na adha ya maji kwa kutoa maji Ziwa Lwakajunju lakini kwa miaka yote kumi mradi huu haukutekelezwa. Mheshimiwa Rais Magufuli alivyokuja kwenye kampeni Karagwe aliahidi kwamba akiwa Rais huu mradi wa maji wa Lwakajunju utatekelezwa haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Mheshimiwa Rais Magufuli aliahidi kwamba barabara ya Nyakahanga - Chamchuzi itapandishwa kwenye kiwango cha TANROADS na iwekwe kwenye mpango wa kuwekwa lami kwani kule Chamchuzi kuna ziwa ambalo linatutenganisha na Rwanda. Baada ya kuiweka barabara hii kwenye mpango wa TANROADS, Mheshimiwa Rais aliahidi kwamba tutaweka kivuko ili kuboresha biashara kati ya sisi na wenzetu wa Rwanda.

Pia katika ahadi ya Mheshimiwa Rais kwa wananchi wa Karagwe ipo Hospitali ya Wilaya. Karagwe hivi sasa ina wananchi shilingi 355,000/= na takwimu zinaonyesha kwa mwaka tunakua kwa wastani wa watu shilingi 10,000/=. Bila Hospitali ya Wilaya na hii idadi ya watu, kwa kweli tunapata adha kubwa sana. Tunaendelea kutegemea hospitali ya Kanisa la Lutheran, tunawashukuru sana lakini na wao wanaelemewa kwa hii idadi ya watu na ambao tunakua kwa wastani wa watu shilingi 10,000/= kila mwaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika ahadi za Mheshimiwa Rais kuna suala la bei la kahawa. Napenda kuishukuru Serikali kupitia kwa Mheshimiwa Waziri Mwigulu kwa kukaa na Wabunge wanaotoka kwenye mikoa inayozalisha kahawa ili tuanze mchakato wa kupunguza hizi kodi ambazo ni kero kubwa kwa Watanzania wanaolima kahawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia katika ahadi za Mheshimiwa Rais lipo suala la kutatua migogoro ya ardhi. Napenda kutumia nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Waziri Lukuvi kwa kuanza vizuri kushirikiana na sisi kuhakikisha tunatatua migogoro ya ardhi. Katika hii awamu ya kujitahidi kuwa na uchumi wa viwanda, viwanda hivi havitajengwa kwenye sky, vitajengwa kwenye ardhi na ni vizuri tukatatua migogoro hii ili kuweza kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji wa ndani na nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wilaya yangu ina upungufu wa walimu wasiopungua 400 hasa hasa wa shule za misingi. Naamini Waziri wa Elimu yumo humu ndani na kilio cha Wanakaragwe anakisikia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda kutumia nafasi hii kuishukuru Serikali kwa kazi nzuri wanayoifanya ya kusambaza umeme vijijini. Wilaya ya Karagwe imepata umeme huu wa REA lakini kuna vijiji vingi bado havijapata. Naamini Serikali itajitahidi ili wale wananchi ambao hawajapata umeme katika Wilaya ya Karagwe nao wapate ili ahadi ambazo tumeahidi wakati wa kampeni ziweze kutekelezwa kwa muda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kushauri Serikali, kuna mfuko wa Halmashauri wa kukopesha vijana na akina mama. Kwa ninavyoona, tutafute namna ya kukuza mfuko huu ili uweze kukopesha vijana na akina mama zaidi kwani kama mnavyofahamu tatizo la ajira kwa vijana na akina mama ni la kitaifa na kwa kukuza mfuko huu wa Halmashauri tutakuwa tumewasaidia vijana wengi kujijiri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuzungumzia kero za Karagwe. Sasa niende kwenye machache ya kuishauri Serikali katika jitihada zake za kujenga uchumi wa viwanda. Pamoja na jitihada za kupambana na ufasadi ili kukuza mapato ya ndani ya nchi, hii peke yake haiwezi kutosha hata tukitumbua majipu namna gani. Lazima Serikali ijipange katika kuhakikisha tunajenga miundombinu ambayo itasaidia kukuza sekta binafsi lakini wakati huohuo itasaidia nchi yetu kupata kipato zaidi. Kwa mfano tuna *natural harbors*, hizi bandari tukiziboresha na zikawa *efficient, landlocked countries* ambazo zinatuzunguka zitaweza kupitisha *cargos* zao nyingi na tutaweza kupata mapato kwa njia ya *customs*. Hiyo itakuwa ni *income* lakini kwa wakati huohuo itakuwa imejenga miundombinu ya kusaidia sekta yetu binafsi ikue.

Mheshimiwa wenyekiti, pia ipo haja ya kujenga reli nchini na kuunganisha na nchi za jirani ili kukuza biashara na uchumi wetu. Kama takwimu za TRA zinavyoonyesha, mapato makubwa tunayapata kupitia *customs*. Kwa hiyo, ujenzi wa bandari na reli siwezi kusesitiza vya kutosha namna ambavyo tukizijenga pamoja na kwamba zipo *capital intensive*, zitatusaidia sana kukuza mapato, kuongeza *tax base* ili hii *flow* ya *income* kupitia *customs* iweze kukua kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichangie kuhusu nia ya Serikali ya kuwa na uchumi wa viwanda. Napenda kutoa angalizo. Ukiangalia takwimu za mwaka jana kwa ukuaji wa sekta, sekta ya mawasiliano ilikua kwa 15.3%, sekta ya ujenzi ikakua kwa 13%, huduma za fedha 9.9%, usafirishaji 8.8%...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge ahsante, muda wako umekwisha.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Sasa ni zamu ya Mheshimiwa Juliana Daniel Shonza atufuatiwa na Mheshimiwa Musa Rashid Ntimizi.

MHE. JULIANA D. SHONZA: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote, nichukue nafasi hii kuweza kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha na mimi kuwa Mbunge ndani ya Bunge hili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mhe

shimiwa Mwenyekiti, vilevile niungane na Watanzania wote kuonyesha masikitiko makubwa sana kwa hiki ambacho kimetokea leo ndani ya Bunge letu. Nakumbuka huko nyuma nilishasema na kuwaambia Watanzania kwamba hawa wenzetu hawana ajenda yoyote ya kutaka kumkomboa Mtanzania wa leo, ajenda yao kubwa ni vurugu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi Waheshimiwa Wabunge ambao tuko ndani ya Bunge hili tutakumbuka siku ya tarehe 20 Novemba, 2015 wakati Mheshimiwa Rais amekuja kufungua Bunge hili, wenzetu hawa walikuwa mstari wa mbele kupinga na hatimaye kutoka nje ya Bunge hili. Kwa kweli mimi jana tulipoanza kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais nilishangaa kuona wao wanakuwa mstari wa mbele kuchangia na kukosoa hotuba hii adhimu ya Mheshimiwa Rais. Nashangaa ujasiri huo waliutoa wapi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hizi vurugu ambazo zimetokea humu ndani, ni imani yangu Watanzania wameona ukweli wa yale tunayoyazungumza kila siku kwamba hawa wenzetu hawana ajenda yoyote zaidi ya kutaka kuvuruga. Sisi kama Wabunge wa Chama cha Mapinduzi, tunatambua kwamba Mheshimiwa wetu Rais ana kazi kubwa sana, ana ajenda nzuri ya kutaka kuwakomboa Watanzania lakini vilevile kuhakikisha kwamba Tanzania inaenda kuwa nchi ya uchumi wa kipato cha kati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijajikita kwenye mchango wangu napenda nitoe elimu ya uraia kidogo hata kama hawapo narusha jiwe gizani najua huko waliko litawakuta. Tunakumbuka kabisa kwamba baada ya kumalizika kwa uchaguzi mkuu wa mwaka 2015 na Chama cha Mapinduzi kuibuka kidedea kutokana na kuwa na Ilani ambayo kwanza inatekelezeka lakini wenzetu wale waliwaambia Watanzania kwamba Ilani yao inapatikana kwenye tovuti wakati Watanzania wa leo hawajui tovuti ni kitu gani na wengi

wanaishi vijijini. Kutokana na kuwa na Ilani ambayo haieleweki Watanzania waliweza kukichagua Chama cha Mapinduzi hatimaye Rais wetu mpenzi, Dkt. John Pombe Magufuli kuweza kuibuka kidedea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hapo kumekuwa na upotoshaji mkubwa sana juu ya utendaji kazi wa Rais wetu Magufuli. Wenzetu hawa kama kawaida yao ya kukurupuka kama ambavyo leo wamekurupuka katika Bunge hili, wameendelea kupotosha umma na kusema kwamba Mheshimiwa Pombe Magufuli anatekeleza Ilani ya UKAWA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nisikitike sana kwa sababu sisi sote ni mashahidi wakati wakizindua kampeni zao pale Jangwani walitaja vipaumbele vyao ambavyo vilitajwa na mgombea wao wa Urais ambapo cha kwanza kilikuwa ni kumtoa Babu Seya ndani, kipaumbele kingine wakatuambia wao wakipata ridhaa ya kuweza kuongoza Taifa hili watajenga reli kiwango cha lami. Mimi niseme kwamba, kabla mgombea wao hajatangaza kwamba ana mpango wa kwenda kugombea Urais mwaka 2020, ni vema angejua kwamba reli hazijengwi kiwango cha lami. Vilevile wakasema kwamba wao wana mpango wa kuwatoa wafungwa wa Uamsho. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi ndivyo vilikuwa vipaumbele vyao ambavyo waliwaambia Watanzania na ndio maana leo hata wanapokuja katika Bunge hili wanafanya fujo sishangai kwa sababu nawajua, ndiyo tabia zao na hawana ajenda yoyote na Watanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia katika hotuba ya Mheshimiwa Rais alijikita zaidi katika kubana matumizi, kuhakikisha kwamba Watanzania wanakuwa na maisha ya kiwango cha kati lakini vilevile kufungua Mahakama ya Mafisadi vitu ambavyo kwao wala hatukvipata kuvisikia. Niwatoe hofu Watanzania kwamba Serikali ya Chama cha Mapinduzi na Rais wetu John Pombe Magufuli, imejipanga vya kutosha kuhakikisha kwamba Tanzania inaenda kufikia uchumi wa kiwango cha kati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nijikite katika kuchangia hotuba hii adhimu ya Mheshimiwa Magufuli. Mimi natoka katika Mkoa wa Songwe na kama tunavyojua ni mkoa mpya ambao una changamoto nyingi za kiuchumi. Vilevile mimi kama mwakilishi wa wanawake wa Mkoa wa Songwe hapa Bungeni, nina ombi moja na napenda nijikite katika kuchangia kwenye masuala ya afya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mkoa wetu wa Songwe kabla hawajaugawa ulipokuwa katika Mkoa wa Mbeya tulikuwa na hospitali kubwa kabisa ya rufaa lakini vilevile kulikuwa na hospitali kubwa kabisa ya mkoa. Baada ya sisi kuwa Mkoa wa Songwe tumebaki kama yatima, Mkoa wetu hauna huduma za afya, hatuna hospitali ya rufaa wala ya mkoa. Akina mama wa mkoa ule wanapata

shida sana linapokuja suala la uzazi. Nikitolea mfano kwenye Wilaya yangu ya Mbozi inakabiliwa na changamoto kubwa sana kwa sababu wodi ya akina mama ni ndogo haikidhi mahitaji na hospitali ile imekuwa ikihudumia akina mama wanaotoka katika Wilaya mbalimbali za Mkoa wetu wa Songwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikitolea mfano wa Wilaya yetu ya Momba, pale Tunduma kuna hospitali moja tu. Hospitali ile ni ndogo, haikidhi mahitaji, haina madaktari wa kutosha, haina vifaa vya kujifungulia hata inapokuja suala la *operation* hawana *theatre* inabidi wasafirishwe kutoka Tunduma, Wilaya ya Momba kuja Wilaya ya Mbozi na ukizingatia pia hospitali liyopo Mbozi haina jengo la kuwatosha akina mama wale. Kama ambavyo Mheshimiwa Rais ameeleza katika hotuba yake kwamba atahakikisha Watanzania wanakuwa na afya, atahakikisha akina mama wanapata sehemu bora za kujifungulia, napenda nichukue nafasi hii kuweza kumuomba Rais wetu John Pombe Magufuli aifikirie mkoa wangu mpya wa Songwe tuweze kupatiwa hospitali za kutosha. Katika hotuba yake ukurasa wa 22 amesema atahakikisha kila mkoa unakuwa na hospitali, kila kata inakuwa na zahanati, tunaomba sana Mheshimiwa Rais aweze kuufikiria mkoa wangu wa Songwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiangalia pia katika hotuba yake ukurasa wa 24, Mheshimiwa Rais alitueleza kabisa kwamba ana mpango madhubuti wa kuhakikisha Watanzania tunatoka kuishi gizani na tunakuwa na umeme wa uhakika.

Niseme jambo moja kwamba Mkoa wangu wa Songwe tatizo la umeme limekuwa kubwa sana, umeme ukishakatika saa tano unakuja kuwaka kesho yake saa kumi na mbili alfajiri. Unaweza kuona mazingira hayo yalivyo magumu, akina mama wanaofanya kazi kwa kutegemea umeme hawawezi kufanya kazi zao. Vilevile hata vijana wanaokaa Mkoa wa Songwe ambao wanategemea umeme kufanya shughuli mbalimbali ili kuweza kujiingizia kipato hawapati nafasi ya kufanya shughuli hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niishukuru sana Serikali ya Rais Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa sababu ni hivi karibuni Waziri wa Nishati na Madini, Mheshimiwa Profesa Sospeter Muhongo alikuja kwenye Mkoa wangu wa Songwe. Naamini kabisa aliona changamoto ambazo zipo katika mkoa ule na ni ishara tosha kwamba sasa wananchi wa Songwe wataenda kupata umeme wa uhakika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Shonza nakushukuru sana kwa mchango wako. Sasa ni zamu ya Mheshimiwa Musa Ntimizi atafuatiwa na Mheshimiwa John

Kadutu, Mheshimiwa Daniel Nsanzugwanko na Mheshimiwa Costantine Kanyasu wajiandae.

MHE. MUSA R. NTIMIZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Kwanza kabisa nikupe pole kwa yaliyotokea leo lakini umeonesha ujasiri mkubwa na sisi tupo pamoja na wewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii pia kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa hotuba nzuri aliyoitoa hapa wakati analizindua Bunge hili. Hotuba ambayo ilionesha mwelekeo wa Serikali yetu kwa miaka mitano inayokuja. Hotuba ambayo ina matumaini makubwa kwa Watanzania kutoka hapa tulipo kuelekea kwenye maendeleo zaidi. Pia ameonesha kwa vitendo kwamba sasa tunaelekea kuzuri, ametenda alichonena. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwashukuru pia kwa kifupi wananchi wa Igalula kwa imani kubwa waliyonionesha mimi kwa kunileta katika Bunge hili, nawaahidi sintowaangusha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa haraka haraka na mimi nijikite katika maeneo mbalimbali ambayo Mheshimiwa Rais ameyagusia wakati wa hotuba yake. Nianze na eneo alilolizungumzia kuhusu tatizo la maji. Katika kitabu chake cha hotuba ukurasa wa 6 na 22, Mheshimiwa Rais amezungumzia shida ya maji kubwa tuliyonayo katika maeneo mbalimbali aliyopita. Inawezekana kila eneo lina shida kubwa ya maji lakini sisi katika Mkoa wetu wa Tabora tuna shida sana ya maji. Tumekuwa tunaahadi ya kupata maji kutoka Ziwa Victoria. Mradi huu ni mkubwa na inawezekana ikachukua muda mrefu mpaka kufikia kukamilika na wananchi Mkoa wa Tabora kupata maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa mradi huu ni mkubwa, tunatarajia Serikali yetu itautekeleza lakini kwa sasa katika Mkoa wetu wa Tabora mvua nyingi zinanyesha, maeneo mengi yamepata mafuriko kwa sababu yale maji hayakingwi vizuri kwa matumizi ya binadamu na matumizi mengine. Mimi nataka kuishauri Serikali ione umuhimu wa kutega mabwawa kwenye maeneo mbalimbali ili kuondoa shida kubwa ya maji tuliyonayo katika Mkoa wa Tabora. Maeneo mazuri yapo ya kutega mabwawa haya na baadhi yameshategwa kwenye maeneo machache, yameonesha kusaidia sana kupunguza kero ya maji katika eneo letu la Mkoa wa Tabora. Niombe sana Wizara ya Maji iliangalie hili badala ya maji haya kupotea bure basi yaweze kutegwa na kuweza kutusaidia kwa matumizi mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hotuba ya Mheshimiwa Rais ukurasa wa 11 amezungumzia hali ya barabara katika maeneo yetu. Amesema kuna haja ya kukamilisha barabara zinazotengenezwa na kuziimarisha zile ambazo zimeharibika. Naomba niizungumzie barabara ya kutoka Tabora - Nyahua -

Chaya - Itigi. Barabara hii kwa asilimia zaidi ya 65 inapita kwenye Jimbo langu la Igalula lakini mpaka sasa imekamilika kipande cha Tabora – Nyahua, kilometa 89 kutoka Nyahua - Chaya hazijashugulikiwa kabisa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla ya kuja hapa nilikwenda TANROADS kuongea na Meneja, anasema shida kubwa ni *consultant* anashindwa kukamilisha haraka kazi yake ili *tender* itangazwe. *Designing* zinatofautiana na watu wa TANROADS. Niiombe Serikali, kwa sasa ninavyozungumza barabrara ya Itigi - Chaya inapitika, ukifika Chaya - Nyahua imekatika na mvua mara nane. Haipitiki, imesababisha matatizo makubwa, mabasi yaliyokuwa yanapita njia ile sasa yanazungukia Singida – Nzega, wanaongeza zaidi ya kilometa 180 kwa kuzunguka na siyo mabasi tu hata wananchi wa kawaida waliokuwa wanatumia njia hii sasa haipitiki. Hata mimi kwenda Jimboni kwangu inabidi nikitoka Tabora nipite Singida kuingia tena Jimboni kwangu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba hatua za haraka zichukuliwe ili kuhakikisha kwamba barabara hii inapitika. Vilevile tuombe Serikali iweke nguvu ya kutosha kwa sababu tumehakikishiwa pesa zipo, huyu *consultant* amalize kazi haraka ili mchakato wa kumpata mkandarasi na kuanza kujengwa barabara hii uanze kufanyika haraka sana. Kiuchumi tunaitegemea sana barabara hii, kuna haja itengenezwe haraka sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nigusie suala la viwanda. Katika ukurasa wa 11 Mheshimiwa Rais amesema viwanda tutakavyowekeza ni vile ambavyo malighafi yake inapatikana hapa hapa nchini. Ukizungumzia Mkoa wetu wa Tabora, kuna uwezekano wa kujenga viwanda zaidi ya viwili au vitatu. Zaidi ya asilimia 75 ya tumbaku inayolimwa katika nchi yetu ya Tanzania inatoka Tabora lakini cha ajabu Kiwanda cha Tumbaku kimejengwa Morogoro.

Niiombe Serikali, kwa kuwa ahadi ya Mheshimiwa Rais ni kwamba tutajenga viwanda katika maeneo ambapo mazao yanapatikana, sisi tunalima tumbaku, tunaomba kiwanda cha tumbaku kijengwe katika Mkoa wetu wa Tabora. Itasaidia ajira, itasaidia kukuza uchumi wa mkoa wetu na itasaidia pia ubora wa zao letu la tumbaku kwani kusafirishwa kutoka Tabora kuja Morogoro linazidi kuharibika kwa hiyo ni vema tukatengenezewa kiwanda pale. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia tunarina asali nyingi katika Mkoa wetu wa Tabora. Tunaomba tutengenezewe kiwanda cha kusindika asali katika Mkoa wetu wa Tabora. Nisikitike tulikuwa tuna Kiwanda cha Nyuzi sasa kimekufa. Tunaomba pia Kiwanda cha Nyuzi katika Mkoa wetu wa Tabora kiweze kushughulikiwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie kilimo kwa sababu muda unakwenda haraka na hasa nitazungumzia tumbaku. Mkulima wa tumbaku

bado hajasaidiwa vya kutosha, kero zake zimekuwa nyingi na utatuzi wake umekuwa wa taratibu sana. Tunaomba Serikali itatue haraka kero za mkulima wa tumbaku ili kuongeza kipato cha mtu mmoja mmoja katika Mkoa wetu wa Tabora. Wananchi wengi wanalima tumbaku na wanaitegemea sana kwa uchumi wao na kuendesha maisha yao. Vilevile Serikali inaweza kukusanya kodi ya kutosha kutokana na zao la tumbaku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tunalima mpunga mwingi Tabora. Tunaomba tutengenezewe miundombinu ya kuweza kufanya kilimo cha mpunga kisaidie wananchi wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wafugaji wetu wanahangaika, hawana maeneo ya kufugia. Tunaomba Serikali ichukue hatua kuwasaidia wafugaji katika maeneo yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho, suala la umaskini ambalo Mheshimiwa Rais amelizungumza. Kuna programu ya kupeleka shilingi milioni 50 katika kila kijiji. Tunaipongeza Serikali yetu kwa wazo hili. Tunachoshauri ni kwamba utengenezwe utaratibu mzuri wa kusimamia fedha hizi zisije zikawa kama zile za Mfuko wa Jakaya, zilipotea bila ya maelezo mazuri. Serikali ina nia nzuri itengeneze utaratibu mzuri ambao utasaidia pesa hizi zije kuonekana zinasaidia vijana wetu katika kufanya shughuli zao mbalimbali. Wataalamu waende wakawafundishe vijana wetu kule vijijini namna ya kuendesha biashara ndogo ndogo, lakini na menejimenti pia ya pesa hizi ili zitumike kusaidia vijana wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda ningeweza kuzungumza mengi lakini kwa leo naomba niishie hapa, nashukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunakushukuru sana Mheshimiwa Ntimizi kwa kuzingatia muda. Anafuata sasa Mheshimiwa Daniel Nsanzugwanko, Mheshimiwa Costantine Kanyasu na Mheshimiwa Elibariki Kingu wajiandae.

MHE. DANIEL N. NSANZUGWANKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nami nikupe pole kwa yaliyotokea maana mimi nipo karibu nao hapa, nilisikia minong'ono yao tangu mapema. Tunakushukuru kwa uvumilivu wako mkubwa maana kwa kweli waliamua kufanya vurugu ambayo wala haikuwa na msingi wowote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna moja nilitaka kulisema lakini lingenoga kama wangekuwepo. Nataka niwakumbushe Wabunge wa CCM kwamba hii Serikali ni yetu sisi na sisi ndiyo wenye ajenda, wao hawana cha kupoteza hawa. Nilikuwa nafikiri ni vyema na sisi tukalifahamu vizuri jambo hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana kuna Mbunge mmoja amezungumza ningependa angekuwepo rafiki yangu yule kwamba Wabunge wanajikombakomba, jambo hili limenikera sana. Hatuwezi kujikomba Serikali ni ya kwetu sisi. Rais huyu anatokana na Chama cha Mapinduzi ndiye anakuwa ni Rais wa Watanzania wote. Kwa hiyo, Serikali hii ni ya Chama cha Mapinduzi *of course* inafanya kazi kwa wananchi wote. Ndugu zangu Mawaziri mlioteuliwa na Mheshimiwa Magufuli msonge mbele kwani ajenda iliyopo mbele yetu ni kubwa na tusipepese macho. Twende kwa malengo yetu ili tuwe na cha kusema mwaka 2020 vinginevyo wenzetu hawa kwa msingi mkubwa hawana cha kupoteza. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya pekee naomba niwashukuru wananchi wa Kasulu Mjini kwa kuniadini, kwa kunituma kuja hapa na kwa kunirudisha Bungeni. Walinipeleka likizo lakini wameamua wao wenyewe kwa mapenzi yao nirudi hapa. Nami nawahakikishia kwamba sitawaangusha na nawashukuru wananchi wa Kasulu kwa kuchagua Madiwani wengi wa CCM na kura nyingi za Mheshimiwa Rais. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma hotuba hii kwa maoni yangu, ningeshauri sana hotuba hii iwe ni *input* kwenye Mpango wetu wa Maendeleo kwa sababu imegusa kila kitu ambacho wananchi wanakilalamikia. Ukurasa wa 6 Mheshimiwa Rais amezungumzia vitendo vya rushwa, ufisadi na matumizi mabaya ya madaraka. Ukienda ukurasa 12 anazungumza hayo hayo lakini anahitimisha ukurasa wa 25 ana-*quote* maneno ya Mwalimu Nyerere miaka ya 1980 ambaye alisema hivi:- "Rushwa na ufisadi havina budi kushughulikiwa bila huruma kwa sababu naamini wakati wa amani, rushwa na ufisadi ni adui mkubwa wa ustawi wa jamii na ni adui mkubwa kuliko hata wakati wa vita." Hayo ni maneno ya Mwalimu Nyerere.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukurasa wa 6, 11, 12 na 25, Mheshimiwa Rais ameonekana kukerwa sana na vitendo vya rushwa na wizi. Lazima tumsaidie kwa nguvu zetu zote kupiga vita rushwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda nitoe mfano tu, katika kipindi cha mwaka 2012 - 2015, miaka mitatu tu, sisi wenzetu wa Halmashauri ya Kasulu, kwa mujibu wa ripoti ya CAG, tuliibiwa fedha shilingi bilioni 5.9 na wakati huo, ndiyo nataka na rafiki zangu wangesikiliza, waliokuwa Wabunge wa Majimbo yote mawili, Jimbo la Kasulu Mjini na Jimbo la Vijijini walikuwa ni wapinzani hawa. Wizi uliopitiliza, wizi uliotamalaki umetokea wakati wapinzani hawa wanasimamia Halmashauri yetu ila kule tumewashinda, tumewashughulikia vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naona Waziri wa TAMISEMI simuoni hapa, niombe kwa Waziri Mkuu, yale majizi yaliyotuibia kule Kasulu bado yapo. Wengine wamehamishwa, wengine wamestaafu na wengine eti wamepewa

likizo za kustaafu. Tunaomba sana, Waziri Mkuu na Waziri wa TAMISEMI, bahati nzuri tumepata nyaraka muhimu sana za wote waliohusika, nitazipeleka kwa Waziri Mkuu ili majizi haya yashughulikiwe na mkondo wa sheria uchukue nafasi yake na yale yatakayotiwa hatiani hakika tuyapeleke jela pengine kule magereza ndipo ambapo wanastahili kuishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana nimefarijika Mwanasheria Mkuu wa Serikali amenidokeza kwamba kumbe sheria ya kufilisi mali bado iko, haya majizi yanayotuibia nafikiri wakati sasa umefika, kupitia kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali sheria hiyo isimamiwe vizuri haya majizi tuyafilisi jamani haya. Wanaiba, wanafungwa wanarudi, tuyafilisi majizi haya ili nchi yetu iendelee kuwa na ustawi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo Mheshimiwa Rais amelizungumza na aliona kama ni kero kote alikopita ni tatizo la maji. Maana ni ukweli usiopingika kwamba wanawake wa nchi hii ndiyo wametupa utawala huu na wanawake hawa ndiyo wanateka maji. Nafikiri wakati umefika kwa kweli wanawake hawa tuwape faraja ya kuwaondolea mzigo wa kuteka maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano kule kwetu Kasulu sisi hatuna shida ya vyanzo vya maji na Waziri wa Maji analijua hili. Vyanzo tunavyo, shida ni kuviendeleza tu ili kuongeza mtandao wa maji katika Mji wa Kasulu ili hatimaye katika kata zinazozunguka Mji wa Kasulu ziweze kupata maji ya kutosha. Vyanzo tunavyo, tunahitaji fedha wala si nyingi sana ili tuweze kuwa na mtandao mkubwa wa maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika ukurasa wa 11 Mheshimiwa Rais amezungumzia na ametukumbusha juu ya nia na sera za CCM za kujenga barabara za lami kuunganisha mkoa na mkoa. Hili jambo ni la kisera wala siyo la utashi wa mtu, barabara ya kuunganisha mkoa na mkoa ni kipaumbele cha Serikali ya CCM. Waziri wa Fedha unalijua suala hili vizuri, sisi barabara ya Kigoma – Nyakanazi haina mbadala kwa sababu inatuunganisha na Mkoa wa Kagera, Geita, Mwanza na Shinyanga. Barabara hii kwetu haina mbadala. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine nilidokeze kidogo tu ni suala hili la ujenzi wa reli, tumeshalizingumza sana.

Mimi ni muumini katika uchumi wa reli, bila nchi kuwa na reli hakuna kitu kinachoitwa kukuza uchumi. Huwezi kukuza uchumi au ukafikiria kuingia katika uchumi wa kati kama huna *railway system*. Hilo naliamini kabisa kwa nguvu zangu zote na Waziri wa Fedha bila shaka na yeye anaamini hivyo. Tutizame reli ya kati kwa jicho la kwenda kubeba mzigo ulioko Kongo ya Mashariki. Kule

Kongo ya Mashariki kuna tani milioni tatu za shaba zinataka kwenda Ulaya na njia muafaka na nyepesi ni kupita reli ya kati, bandari ya Dar es Salaam na mwisho kwenye masoko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho ni wakimbizi. Jambo la wakimbizi sisi kwetu ni jambo kubwa na sisi wenzenu wa Mkoa wa Kigoma tumebeba dhamana ya kubeba wakimbizi hawa. Tuna wakimbizi kutoka Kongo, Rwanda, Burundi na kusema kweli tuna wakimbizi kutoka Somalia. Wote hawa wako katika Mkoa wa Kigoma. *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa.

MHE. DANIEL N. NSANZUGWANKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hotuba ya Rais kwa asilimia mia moja kwa mia moja. Nashukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Anafuata Mheshimiwa Kanyusu halafu Mheshimiwa John Kadutu, bahati mbaya nilimruka kimakosa sikumtaja.

MHE. CONSTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwanza naomba kumshukuru sana Mwenyezi Mungu kwa kunifikisha hapa lakini niwashukuru sana wapiga kura wangu kwa kunipa ridhaa hii ya kuwawakilisha. Niseme kwamba nitajitahidi kutimiza wajibu wangu kadri Mungu atakavyoniwezesha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo vibaya nikasema kidogo kuhusu tukio lililotokea hapa kwamba limenisikitisha. Kwanza kwa namna ambavyo niliamini baada ya wewe kutoa amri kwamba sasa watu hawa washughulikiwe na baadaye nikaona watu hawashughulikiwi wanabembelezwa, haikunifurahisha sana. Mimi nilitarajia askari wakiwa nje wangepanga mkakati wao wa namna ya kuwashughulikia na wanapokuja ndani wanakuja *straight* wamekwishajua wanawashughulikia namna gani. Matokeo yake wameanza kutukanwa hapo, vyombo vya dola vinatukanwa na vyombo vya habari vinachukua. Nataka niseme, matukio haya hayawezi kukoma katika mfumo wa Jeshi legelege namna hii. Mwenyekiti anapotoa amri wanaoingia ndani kutimiza amri wanapaswa waache mjadala na wahalifu. Ipo siku watu watakuja hapa wamekamia kufanya maovu na watakuja kuchukua hatua tayari wamekwishaua mtu hapa ndani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana wakati mchangiaji mmoja anachangia aliwashambulia sana Wakuu wa Wilaya akasema yeye angetamani kuona Wakuu wa Wilaya wanafutwa. Pengine inawezekana yeye katika Jimbo lake

haoni umuhimu wao kwa sababu anatazama zaidi vyeo vyao vile vya kisiasa na namna wanavyoshughulikia wahalifu lakini wananchi wa kawaida nafasi ya Mkuu wa Wilaya ni ya muhimu sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nimekuwa Mkuu wa Wilaya, kwa siku nilikuwa naweza kumaliza migogoro mingi ambayo ingeenda yote Mahakamani, Mahakama ile isingeweza kufanya kazi. Tuna migogoro mingi ya ardhi, kuna watu wanaonewa huko hawawezi hata kufika polisi wakajieleza, hawawezi kwenda mahakamani wakajieleza hata kama haki ni ya kwake akifika mahakamani hawezi kujieleza, kwa Mkuu wa Wilaya wanaongea kwa uhuru na matatizo yao yanasikilizwa.

Kwa hiyo, mimi nasema wananchi waache kupokea hizi *propaganda* ambazo zinaweza zikawafanya wakashawishika kufikiri kwamba Mkuu wa Wilaya siyo mtu muhimu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini tumefika hapa watu wanaongea hovyoy kwa sababu mwanzo watu wametumia sana vyombo vya habari kupata *publicity*. Mimi naunga mkono TBC isirushe *live* na sababu za msingi ziko kwamba watu wametumia vibaya sana nafasi hii na matokeo yake badala ya kuzungumzia vitu vyenye manufaa kwa wananchi, wamekuwa wakitukana Serikali na wananchi. Kwa hiyo, naomba kusema kwamba msimamo huo ulikuwa sahihi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naomba nizungumzie sasa kuhusu hotuba ya Mheshimiwa Rais. Mheshimiwa Rais ana *vision* ya kuona Tanzania inaelekea kwenye viwanda, mimi pia naunga mkono na nafikiri *vision* yake iko sahihi. Hata hivyo, yapi ni mahitaji muhimu ya kuwa na viwanda na viwe wapi. Tunachokitazama sasa hivi, ikitokea bahati mbaya likatokea tatizo, karibu 75% ya nchi itakuwa giza kwa sababu *source* ya umeme iko sehemu moja. Katika nchi hizi ambazo tunafikiri tunataka kuanzisha viwanda, kama viwanda vyote vitawekwa sehemu moja basi siyo ajabu siku moja Tanzania tukajikuta zaidi ya 30% ya watu walioko kwenye viwanda wamekosa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu ni kwamba tuanze kwanza kwa kutambua maeneo yapi tunataka kuweka viwanda. Ningetamani kuona tunaanzisha miji ya viwanda. Kwa mfano, kama tutasema tunafanya Singida kuwa mji wa viwanda na likatambuliwa eneo kubwa kuwa la viwanda, basi eneo hilo lipelekewe kila aina ya miundombinu ambayo itasababisha wawekezaji waweze kufika. Hatuwezi kuweka viwanda Singida tukategemea umeme unaotoka Dar es Salaam, ipo siku njia hii ya umeme wa kutoka Dar es Salaam itapata matatizo na viwanda vyote vitasimama. Lazima tuwe na *alternative route* ya umeme kutoka sehemu nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu, pamoja na wingi wa gesi, tunavyo vyanzo vingine vya umeme. Pale Singida tuna upepo, hadithi hii imeongelewa kwa muda mrefu sana lakini kule Ngara tuna mto Ruvuvu, haukuki, una maji mengi sana. Tuna mradi wa umeme pale ambao Tanzania, Rwanda na Burundi wameamua kufanya kwa ubia, wamekadiria kutengeneza megawatts 70 peke yake lakini wataalamu walisema wangeweza kupata megawatts 300 kama wangewekeza vizuri. Mimi nafikiri ule mto kwa sababu ni source ya Mto Kagera na una maji mengi, badala ya Tanzania kulazimisha kutegemea mpaka kuingia ubia na nchi nyingine tungefikiria namna ya kupata umeme mwingi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la viwanda inawezekana wawekezaji wakawa wanakuja lakini wanatukimbia kwa sababu hata waliopo wanalalamika uzalishaji gharama zake ni kubwa sana, tuna kodi nyingi na urasimu mwingi. Kama haya yote tutayarekebisha na tukapata maeneo ambayo ni industrial na yakawekewa kipaumbele cha kuwekewa kila aina ya miundombinu, vision ya Mheshimiwa Rais ya kuweka viwanda inaweza ikatimbia. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika eneo langu ninalotoka tunachimba madini. Limekuwepo tatizo kubwa sana la wawekezaji wakubwa kuchukua maeneo yote mpaka ambayo walikuwa wanachimba wachimbaji wadogo wadogo. Ni kweli, tunaunga mkono wawekezaji wakubwa wapewe maeneo lakini kama Serikali itaendelea kupata pesa wananchi wanaendelea kuwa maskini tutaendelea kuona uchumi unakuwa kwenye Serikali lakini wananchi wanaendelea kuwa maskini kwa sababu hawana sehemu ya kuchimba. Kila wanapogundua madini anakuja mjanja anawahi Dar es Salaam analipia PL watu wanafukuzwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, pale kwangu Geita Mjini, Mgodini wa Geita umepewa kilometa za mraba 192 lakini hata katika maeneo ambayo walikuwa wanachimba wananchi kabla hawajapewa walifukuzwa wakapewa wao. Matokeo yake mji ule umedumaa na hauwezi kukua tena kwa sababu kazi ya asili ya watu wa pale ni kuchimba dhahabu. Naomba Serikali, wakati tunafikiria namna ya kuyafanya madini haya yawe na maana zaidi katika uchumi wa kwetu lazima tufikirie namna ya kuwafanya Watanzania waweze kupata maeneo ya kuchimba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hotuba ya Mheshimiwa Rais alizungumzia suala la namna ambavyo Tanzania haifaidiki na mifugo na madini. Wakati miji hii ikiwa midogo wananchi wenye mifugo walikuwa wanaishi karibu na miji hii. Kadri miji inavyopanuka maeneo ya kuchungia mifugo yanazidi kupimwa na kujengwa nyumba, Serikali haijawahi kutenga eneo kwa ajili ya wafugaji ambao inawaondoa. Matokeo yake maeneo yote haya ambayo tunapima watu

wanahamia ambayo zamani yalikuwa machungio ya mifugo sasa hivi kuna nyumba, sehemu zenye majosho kuna nyumba, hivi tunatarajia mifugo hii iende wapi? Hata kama tunasema mifugo hii ipunguzwe, huyo anayekuja kuweka kiwanda hapa Tanzania atapata wapi mifugo ya kulisha kiwanda chake? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri Serikali haijatimiza wajibu wake hapa. Tunayo mapori mengi ambayo hayana faida kwa nchi hii. Tukimuomba hapa Waziri wa Maliasili atulettee taarifa ya Pori la Biharamulo limeingiza shilingi ngapi, inawezekana tukachukua wazo la Mheshimiwa Waziri wa Mifugo la wafugaji kulipia wakawa na faida kuliko...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. CONSTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana. Sasa ni zamu ya Mheshimiwa John Kadutu atafuatiwa na Mheshimiwa Elibariki Kingu na Mheshimiwa Flatei Gregory Massay ajiandae. Mheshimiwa John Kadutu.

MHE. JOHN P. KADUTU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa hii kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais ambayo imesheheni kila kitu, matatizo yetu yote yako pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kutoa maneno ya shukrani. Kwanza niishukuru Serikali, tumekuwa tukipiga kelele juu ya uanzishwaji wa Jimbo jipya la Ulyankulu pamoja na Halmashauri na Wilaya ya Ulyankulu. Tunaishukuru sana Serikali, niombe Serikali ikubali shukrani zetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, niwashukuru wapiga kura wa Jimbo la Ulyankulu kwa kuniadini. Hawa jamaa kule kwangu wanajua, Mheshimiwa Rais alipata 81% na mimi kwa sababu nilimpigia kelele sana yeye nikapata 75%. Kwa hiyo, hawa jamaa wacha watoke sisi tuendeleo na kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niishukuru familia ya Mtemi Mirambo. Mwenyekiti wewe ni Mtemi na mimi nikuarifu tarehe 28 Novemba, nimepewa Utemi kwa maana ya kuongoza jamii ya Wanyamwezi wote wa Ulyankulu. Kule kwetu ukipewa Utemi unapewa na jina lingine. Sasa jina nililopewa linatuletea taabu, nimepewa jina la Mbula maana yake mvua, toka siku naapishwa kupewa Utemi mvua zinanyesha siyo kawaida. Itabidi nirudi kwa familia ya Mirambo inioneshe namna ya kuipunguza mvua. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze sasa na mambo mbalimbali yanayotukabili ndani ya Jimbo letu jipya la Ulyankulu. La kwanza, inawezekana watu mkashangaa, bado uchaguzi wa kata tatu haujafanyika ndani ya Jimbo kwa maana ya Kata ya Milambo, Kanindo na Igombe Mkulu. Eneo hili lilikuwa la wakimbizi waliokuja mwaka 1972. Tulikuwa nayo makambi matatu makubwa kwa maana ya Ulyankulu, Mishamo na Katumba. Wenzetu wa Mishamo na Katumba baada ya kupewa uraia wamefanya uchaguzi wa Rais, wa Mbunge pamoja na Madiwani lakini eneo hili la kata hizi tatu wameweza kuchagua Mbunge pamoja na Rais. Niombe tu Serikali na hasa kwa kuzingatia ahadi za Mheshimiwa Rais alipokuja, kata hizi zifanye uchaguzi haraka iwezekanavyo ili kazi za maendeleo ziweze kufanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini liko tatizo la uanzishwaji wa mamlaka ndani ya eneo lililokuwa Kambi ya Wakimbizi. Kwa hiyo, Serikali tuiombe iharakishe lakini pia Wizara ya Mambo ya Ndani iharakishe kwa sababu ndani ya kambi kwa maana ndani ya eneo hili wapo wakimbizi ambao walikubali kuwa raia, wapo wakimbizi waliokubali kurudi Burundi lakini wapo wakimbizi ambao hawakutaka lolote. Serikali iwaamulie mapema ili jambo hili likae vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, iko shida ndani ya mambo haya, wapo viongozi wa Wizara na hasa Wizara ya Mambo ya Ndani, Mheshimiwa Kitwanga nadhani utanisikia vizuri, leo anakuja Naibu Katibu Mkuu labda, siwezi kujua kama ni huyu wa sasa, anasema marufuku kujenga, kesho anakuja mwingine anasema pako vizuri. Ifike mahali Serikali inyooshe maneno kwamba lipi linafanyika. Kwa hiyo, nadhani hilo ni vyema tuliweke sawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikumbushe tu ahadi ya Rais, pamoja na azma hii ya kubana matumizi, bado iko haja ya kuanzisha Wilaya ya Ulyankulu na Halmashauri yake ili kusogeza huduma. Kutoka Ulyankulu kwenda Kaliua ni mbali, kutoka pale kwenda Kahama kuna kilometa kama 80 lakini kutoka Ulyankulu kwenda Makao Makuu ya Mkoa kuna kilometa 90. Kwa hiyo, niombe tuharakishe uanzishwaji wa Wilaya pamoja na Halmashauri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, matatizo ya ujumla, liko tatizo la maji na Waheshimiwa Wabunge wengi wamesema. Upo mradi unataka kutoa maji kutoka Ziwa Viktoria kupeleka Tabora, Sikonge na Igunga. Kutoka Tabora Mjini kwenda Ulyankulu ni kilometa 90. Niombe sana Serikali ituongezee sisi ili tuwe sehemu ya mradi wa maji ya Ziwa Victoria. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini upo mradi wa maji kutoka Malagarasi kuja Kaliua na Urambo. Kutoka Kaliua kwenda Ulyankulu kilometa 60, sidhani kama Serikali inaweza kushindwa kuunganisha wapiga kura wangu hawa wanaotaabika na shida ya maji. Iko *option* nyingine, sasa hivi Mto Igombe umejaa kweli kweli mpaka kuna mafuriko, kwa nini Serikali isivune maji yale ambayo yanaweza kutosheleza Jimbo zima na tuka-*supply* maeneo mengine?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la barabara. Tunayo matatizo, barabara kutoka Tabora kwenda Ulyankulu, kama nilivyosema kilometa 90, ndiyo inayotegemewa kuleta tumbaku Tabora kabla haijapelekwa Morogoro. Niombe sana, barabara zote zinazolingia Mji wa Tabora zina lami na kama hazina lami ziko kwenye mpango, Serikali iingize kwenye Mpango huu barabara ya kutoka Tabora kwenda Ulyankulu kujengwa kwa kiwango cha lami. Tutafurahi sana watu wa Ulyankulu, tumechelewa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini iko barabara inatoka Ulyankulu kwenda Kahama, kwenye Ilani ya Chama chetu barabara kutoka Mpanda - Kaliua, Ulyankulu - Kahama kilometa 428 iko kwenye Mpango. Mimi niombe sana haya mambo ya kuweka upembuzi yakinifu basi ifike mwisho barabara ianze kujengwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, zao la tumbaku, tutapiga kelele sana na Mheshimiwa Mwigulu umetuahidi tunaotoka kwenye maeneo yenye kilimo cha tumbaku tukutane. Ninachotaka kusema kila Serikali imekuwa inajaribu lakini haifanikiwi. Wakulima wetu wanadhani tunaogopa wazungu wa makampuni kwani watu hawa wanaungana kuwanyonya wakulima wetu. Iko mianya mingi zao la tumbaku linanyonywa. Kwa hiyo, Serikali ifike mahali tukae vizuri turekebishe jambo hili na mambo yaende vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umeme vijijini, Mheshimiwa Muhongo, umeme unaotoka Tabora kwenda Ulyankulu mradi huu unasuasua. Wenzetu wa Upinzani wakati wa kampeni walisema zile nguzo tutatengeneza mkaa. Sasa zimelala chini, sehemu kubwa kazi ile haijafanyika. Niombe tuongeze speed ili wananchi waamini kweli kuna umeme unakuja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko tatizo la maslahi ya Madiwani. Waheshimiwa Wabunge, tunapokuwa kwenye kampeni Madiwani wanatupigania sana na mara nyingi tunasema mafiga matatu, hakuna maslahi mazuri kwa Waheshimiwa Madiwani, watu ambao wanafanya kazi kwa niaba yetu. Madiwani wanalipwa kidogo lakini pia hawaheshimiwi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nizungumzie kipindi ambacho Madiwani wanakuwa hawapo wamekwenda kwenye uchaguzi, kazi zile hufanywa na watendaji wa Halmashauri kwa maana ya Wakuu wa Idara. Mwezi Novemba, Katibu Mkuu TAMISEMI, najua ameshaondoka lakini Serikali ipo, alitoa Waraka wa ajabu sana. Naomba nisome kipengele kimoja kwa ruhusa yako halafu uone jinsi gani tunawanyima Waheshimiwa Madiwani kazi.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mtemi.

MHE. JOHN P. KADUTU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana.

MWENYEKITI: Tunaenda kwa Mheshimiwa Elibariki Emmanuel Kingu.

TAARIFA

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWENYEKITI: Taarifa unampa Mwenyekiti.

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nawataarifu Waheshimiwa Wabunge, naona wengi hawajavaa Kibunge, wamevaa mashati bila tai, ni vizuri tukumbushane.

MWENYEKITI: Hiyo siyo taarifa, ni Kanuni kabisa ya Kuhusu Utaratibu. Nakushukuru sana Mheshimiwa Serukamba umelifanya kiungwana. Kwa hiyo, unajiangalia tu mwenyewe unatoka kimya kimya. Tunaendelea.

MHE. ELIBARIKI I. KINGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa kwa heshima na taadhima napenda kumshukuru Mungu wa mbinguni, aliyeziumba mbingu na ardhi kwa kunipa fursa hii mchana wa leo kuweza kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Rais aliyotoa miezi michache iliyopita.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa nitakwenda moja kwa moja kujikita katika hotuba ya Mheshimiwa Rais katika sekta ya kilimo. Wilaya ya Ikungi ni miongoni mwa Wilaya zilizopo katika Mkoa wa Singida. Nikiri kwamba Mkoa wa Singida ni miongoni mwa mikoa michache inayochangia katika Pato la Taifa hasa katika sekta mafuta ya kupikia. Kilimo cha alizeti ni zao kubwa la kiuchumi na kibiashara kwa wakazi wa Mkoa wa Singida, Wilaya yangu ikiwa ni miongoni mwao. Nikiri kwamba so far Serikali yetu bado haijafanya juhudi za makusudi na za kutosha kuhakikisha kwamba inawatafutia wakulima wetu masoko ya kuuza mafuta na kuhakikisha mazao mbalimbali yanayotoka katika Mkoa wa Singida yanapata masoko.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitoe mfano katika Wilaya ninayotoka na Jimbo la Singida Magharibi. Wilaya na Jimbo ninalotoka tunakabiliwa na changamoto kubwa ya upatikanaji wa masoko ya mafuta yanayozalishwa katika viwanda vidogo vidogo ambavyo kimsingi vinawasaidia wananchi wetu kupata kipato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, nilizungumza hili pia na Waziri wa Kilimo tulipopata muda wa kuteta kidogo, tuna changamoto kubwa ya uharibifu wa ndege kwa lugha ya nyumbani wanawaita selengo. Mazao ya

wananchi yamekuwa yakiliwa kwa kiwango kikubwa sana lakini kwa kipindi chote cha karibia miaka kumi Serikali haijaja na majibu ya kuweza kuwasaidia wananchi mazao yao yaache kuliwa na hawa ndege. Nilizungumza na kaka yangu Mwigulu Nchemba, ni rai yangu tena kwa Serikali yangu hii ya Awamu ya Tano, watu hawa wanatumia nguvu zao kuzalisha lakini kilio chao kimekuwa hakisikiki sawasawa Serikalini na hawapati majibu juu ya kutatua tatizo lao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mungu wamemchagua Mheshimiwa Mwigulu Nchemba ni Waziri msikivu, Waziri mwenye moyo wa kuwasikiliza Wabunge, muda wote ukimpigia simu anakusikiliza.

MBUNGE FULANI: Yes. (Makofi)

MHE. ELIBARIKI I. KINGU: Mheshimiwa Mwigulu Nchemba nakuomba kaka yangu *spirit* uliyonayo endelea nayo, Wabunge wengi wanakupenda kwa sababu huna kiburi, unajishusha chini ya miguu ya watu.

MBUNGE FULANI: Yes. (Makofi)

MHE. ELIBARIKI I. KINGU: Nakuomba na natoa rai, panga ziara twende Jimboni kwangu ukaone uharibifu mkubwa unaofanywa na ndege wanaitwa *selengo* kwa mazao ya wanyonge hawa. Nakuahidi ukienda kutatua kero hii Mungu wa mbinguni atakukumbuka na thawabu zake zitakuwa juu yako. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumze pia katika sekta ya elimu, nitumie fursa hii kwa dhati ya moyo wangu kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri Simbachawene kwa agizo alilolitoa kwa Halmashauri zetu zote kuhakikisha kwamba watoto wa Kitanzania, *is a shame* kwa nchi, watoto wa Kitanzania kukaa chini ya mbao *fifty years of independence*. Tunaweza tusielewane hapa tukaona kwamba tunaishambulia Serikali lakini ni aibu kwa nchi watoto wa Kitanzania kukaa chini ya mbao miaka 50 ya uhuru. Haya mambo tusipoyasema sisi Wabunge wa CCM tutawapa nguvu watu wa Upinzani watayasema watabomoa Serikali yetu. (Makofi)

Kwa hiyo, mimi nasema, wito uliotolewa na Waziri Simbachawene na kaka yangu Simbachawene nikutie moyo, toa *circular* ipeleke kwa Wakurugenzi wako wote nchini, wape *deadline* na mikakati. Mimi kwa mfano kwenye Jimbo langu nimepeleka *proposal* Halmashauri, nimewaambia tuko tayari sisi kutoa nguvu kwa kutumia fedha zetu na kutafuta fedha za wafadhili, tuna mapori mengi tunayalinda wakati watoto wa Kitanzania wanakaa chini. Watu waruhusiwe wapate vibali, tukakate mbao, tuchonge madawati, nakuhakikishia suala la watoto wa Kitanzania kukaa chini itakuwa na *history* katika Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika sekta ya afya, niombe Serikali na nimuombe Mheshimiwa Waziri wa Afya, Mheshimiwa Rais alipokuwa akifanya kampeni miongoni mwa ahadi alizozitoa alisema kwamba tutahakikisha tunakwenda kujenga zahanati katika kila kijiji cha Taifa hili. Nimuombe dada yangu Mheshimiwa Ummy Mwalimu, nina imani naye, ana uwezo wa kufanya kazi, Jimboni kwangu tumeshamuanzishia, tumeanza ujenzi wa zahanati katika vijiji 19. Namuomba Mheshimiwa Ummy Mwalimu, Serikali pale ambapo Wabunge tunakuwa na *initiatives* zetu wenyewe na ku-*solicit* kutafuta *fund* kwa maarifa yetu, Serikali yetu ya Chama cha Mapinduzi isichelewe kutuunga mkono Wabunge kuhakikisha kwamba tuna-*fulfil* ndoto na njozi za Watanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niongeze jambo lingine, ndugu yangu amezungumza hapa kuhusiana na Madiwani lakini pia niwatetee Wenyeviti wa Serikali za Vijiji. Kama inawezekana, najua vijiji ni vingi lakini kama Serikali inaweza ikajipanga *at least* katika kipindi chao cha uongozi cha miaka mitano wakaangaliwa. Watu hawa wanaisaidia Serikali na kufanya mambo makubwa, naomba Serikali pia iweze kuwakumbuka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala mwisho ni reli ya kati na reli ya Singida. Ikumbukwe kwamba kipindi cha utawala wa Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, Serikali ilitumia mamilioni ya shilingi kufanya uwekezaji wa kujenga reli iliyotoka Dodoma kuja mpaka Singida. Leo ninapozungumza reli hii ya Singida imeachwa haifanyi kazi. Ushauri wangu kwa Serikali ya chama changu, najua tupo watu baadhi tuna *interest* katika sekta ya *transport*, tujenge *reserve* ya kutosha ya mafuta pale Singida, reli ifanye kazi ya kusafirisha mafuta kutoka Dar es Salaam mpaka Singida. Magari yanayotoka Mwanza, Bukoba, Kagera, Shinyanga, Tabora wachukulie mafuta pale Singida, hii reli tulijenga kwa faida gani?

Ndugu zangu kwa nini tunawekeza vitu halafu hatuzingatii suala zima la *value for money*? Hii reli haina kazi! Najua watu wanaweza wakani-*attack* maana najua kuna watu wana *interest* kwenye mambo ya malori na *transport*, *I don't care*, lakini suala la msingi reli ya Singida iliyojengwa inawezaje kutumika hata kusaidia sekta ya barabara ambazo zinaharibika kwa sababu ya malori. Pelekeni mafuta Singida pale tutawapa maeneo ya kuwekeza kama mko tayari. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima na taadhima nirudie tena kwa mara ya mwisho kwa dhati ya moyo wangu na bila chembe ya unafiki na kwa unyenyekevu mkubwa kumuunga mkono Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli.

Aidha, naongeza kumuunga mkono kaka yangu Kitwanga, suala la NIDA mlilolifanya jana, nakupongeza Kitwanga simama, *we are behind you*, tunakuunga mkono.

MBUNGE FULANI: Yes. *(Makofi)*

MHE. ELIBARIKI I. KINGU: Mimi nataka nikuhakikishie, nimefanya kazi Serikalini, nilikuwa nikifanya kazi *Fair Competition Commission* mwaka 2010 kabla sijateuliwa na Rais, nimepigwa picha ya kutengenezewa kitambulisho cha Taifa mpaka leo sijapata. Kitwanga kanyaga, tunakuunga mkono na watu wa Mungu tutafunga na kuomba kwa ajili yako. *We will pray for you brother.*

WABUNGE FULANI: Amina. *(Makofi)*

MHE. ELIBARIKI I. KINGU: Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, kwa heshima na taadhima, naunga mkono hoja kwa asilimia mia kwa mia, ahsanteni sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunakushukuru sana. Sasa anafuata Mheshimiwa Flatei Massay, atafuata na Mheshimiwa Hasna Mwilima na baadaye Mheshimiwa Almasi Maige.

MHE. FLATEI G. MASSAY: Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru sana kwa kunipatia nafasi hii. Kwanza nimshukuru Mungu kwa kunipa uhai na afya tele. Pia niwashukuru wananchi wa Jimbo la Mbulu Vijijini kwa kunileta humu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza naomba nimpongeze kabisa Rais wetu Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, kwa hotuba yake nzuri aliyoitoa, nami nimeisoma mwanzo mwisho. Nasema mimi nitakuwa wa kwanza na naendelea kuwa wa kwanza kumuomba aishi maisha marefu, awe na afya njema lakini pili aweze kutekeleza majukumu yake vizuri na mimi nitamsaidia kwa asilimia mia moja kwenye eneo ninalohusika kule Jimboni kwangu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nimpongeze sana na yeye mwenyewe kumtegemea Mungu kwenye kazi zake ambazo wananchi wa Jimbo langu wanazona na watu wa Mungu wengi tunamuomba sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nichangie maeneo machache hasa kwenye ukusanyaji wa kodi. Kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Rais kwa kuonyesha makucha yake kwenye eneo ambalo linaonekana kuna tatizo la ukusanyaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna jambo ambalo kimsingi naomba niliseme hapa leo kuhusu barabara au miundombinu. Kule kwetu Mbulu ni Wilaya iliyoanza tangu mwaka 1905 lakini hatujawahi kabisa kuiona barabara ya lami. Ukitaka kumfundisha mtoto leo kuhusu barabara walimu wanapata shida, ni lazima amtoe mtoto nje ya Wilaya ampeleke Babati au Karatu ili kuweza kuona mfano wa barabara ya lami. Namshukuru Mungu barabara hii ipo katika Ilani ya Uchaguzi ya Chama chetu. Kwa kuwa Rais ameiahidi barabara hii, niombe sana Wizara hii ya Miundombinu iingalie maana barabara hii ni muhimu sana kwetu ambayo inaunganisha Mkoa wa Arusha na mkoa wetu, kutoka Karatu – Mbulu, Mbulu- Hydrom, Hydrom –Singida, kilomita 180 zimeandikwa pale. Namuona Mama Nagu akiniambia eleza na ile ya kwangu, mama nitafika huko. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, barabara nyingine ni inayotoka Babati - Dongobesh pale kuna kilomita 63. Bila kuisahau barabara ya Mbuyu wa Mjerumani, Magara kufika Mbulu Mjini na hii ya Hanang kuja Hydrom. Tukipata barabara hizi zitatusaidia sisi ambao ni wakulima wa vitunguu pale Mbulu Bashay. Vitunguu hakika vina soko maeneo mengi na eneo maarufu ni pale kwetu Bashay ambapo vitunguu vile zinauzwa maeneo mengi ikiwa ni pamoja na Zanzibar na Uarabuni. Barabara hii itasaidia sana kukuza uchumi wa wananchi wa maeneo yale na kupunguza pia umaskini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu kilimo, pamoja na ahadi kubwa ambayo tumepewa mara nyingi na Mheshimiwa Rais wetu wa awamu uliyopita lakini naamini kabisa Mheshimiwa Rais huyu wa Awamu ya Tano ambaye leo nampongeza hapa kutokana na hotuba yake, yako mabwawa makubwa ambayo yamejengwa pale Dongobesh. Naamini ahadi aliyotoa siku ya kampeni pale Dongobesh ataitokeleza. Kwa nini nasema hivyo? Kilimo chetu sasa kimeingwa na ukakasi wa ukame lakini tukipata namna ya kutengeneza mabwawa na kuyakinga maji yanayopotea hasa kipindi hiki cha mvua nyingi, mabwawa haya yakiwa tayari yanaweza kusaidia sana kilimo cha umwagiliaji na tukavuna mara mbili kwa mwaka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, najua eneo langu la Mbulu Vijijini, hakika lina changamoto nyingi. Changamoto ya maji ni kubwa mno. Nashukuru Mheshimiwa Rais ameiahidi kupatikana kwa maji katika Mji Mdogo wa Hydrom, Dongobesh, Bashay na maeneo mengi ya Laabay. Nina hakika nchi nzima tuna tatizo la maji lakini nafikiri Waziri amekwishakuniahidi miradi iliyotengenezwa au iliyofadhiliwa na *World Bank* ambayo imesimama katika maeneo hayo itafanyiwa kazi. Mbulu tunahitaji shilingi bilioni tatu tu ili kuweza kumaliza miradi hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia tuna tatizo moja kubwa mno nalo ni umeme vijijini. Mimi nasimama hapa naweza kuwa ni Mbunge wa sita Wilayani

Mbulu Vijijini lakini tangu zamani mpaka leo tuna kata tatu tu ambazo zimeweza kupata umeme. Tumeleta maombi na Mheshimiwa Waziri Muhongo ni jembe na nimeongea naye na napenda kumhakikishia atakapofika kule nitamtembeza maeneo mengi sana. Kwa kuwa najua wewe ni jembe utafika maeneo hayo na nakukaribisha sana maeneo ya Maretadu, Tumat, Bashay, Maseli na maeneo mengi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa muda wangu umekuwa mdogo, naomba sasa nishukuru hasa Ofisi ya Waziri Mkuu, Kitengo cha Maafa, dada yangu Mheshimiwa Waziri Jenista Mhagama. Juzi wananchi wangu walipata njaa hasa Wahadzabe wa Eda Chini, umewasaidia tani 400, zimekwenda kule, zimesaidia Wilaya nzima, nakushukuru sana, hili lazima niliseme. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitakuwa sitendi haki kama sijasema jambo linaloniuma moyoni. Mwenge wa Uhuru ni jambo imara sana. Mwenge huu aliuanzisha Baba wa Taifa, ni ishara kubwa sana na una maudhui ya kutosha. Mimi kama nisingekimbiza mwenge nisingewajua watu kutoka Zanzibar, tusingekuwa na umoja, nimefahamu nchi hii kwa vile nilitembea sana na mwenge. Nasikitika sana kusikia watu wanasema tuufute mwenge. Kama tatizo ni gharama tutafute namna nzuri ya kuupeleka mwenge bila gharama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati mbaya sana mwenge umewekwa katika maeneo mengi ya nchi hii na kuna siri kubwa. Viongozi wa majeshi yote nchini wale wenye wenye vyeo vikubwa, vyeo vyao vina alama ya mwenge. Hata motto wa Mheshimiwa Rais wetu wa Hapa Kazi Tu kuna alama ya mwenge. Leo unafutaje kiholela namna hii jambo ambalo Baba wa Taifa amelianzisha?

Mimi nisingewafahamu akina Mwashibanda, Vuai wa kule Zanzibar ni kutokana na kutembea na mwenge. Mwenge unaleta umoja, amani na unamulika mafisadi. (Makofi)

Namuomba Mheshimiwa Rais auongezee nguvu Mwenge wa Uhuru ili uweze kufanya yale ambayo yametokea wakati sijazaliwa, ing'oe mafisadi, ilete amani na imulike hata nje ya mipaka yetu kama inavyofanywa na ilete tumaini mahali ambako tumaini halimo. Najua wengi watapiga vita sana jambo hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni suala moja tu, ninaomba niishauri Serikali hii inayoingia sasa tunayo *manpower* Tanzania yaani idadi kubwa ya watu, China wanatumia idadi yao kubwa kuzalisha. Sisi inabidi kwa kweli Serikali ilete sheria hapa Bungeni, zamani kulikuwa na kitu, watu wanakamatwa wanapelekwa sehemu ambayo nilikuwa sijui, nimepata kwenye historia ya Gezaulole sijui ni wapi huko! Vijana wanaokutwa wanahangaika wanapelekwa Gezaulole, leo vijana wengi tunacheza *pool* kuanzia asubuhi,

bao na karata. Ni lazima kutumia nguvu yetu kuzalisha uchumi kama wa China ili uweze kuendelea na uchumi huu uweze kutusaidia sisi vijana tunaokua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono kabisa kabisa hotuba hii na kumpongeza na Mheshimiwa Rais, ahsante sana kwa kunipa nafasi. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nashukuru sana. Nifanye sahihisho mchangiaji wetu wa kwanza Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, kwenye orodha ameandikwa Bashengwa lakini *for the record* ya Hansard jina lake kamili ni Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, kwa hiyo, limekaa vizuri sasa Mheshimiwa.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Mheshimiwa Hasna Sudi Mwilima, atafuata Mheshimiwa Almas Maige, Mheshimiwa Peter Serukamba, Mheshimiwa Njalu Daudi Silanga na Mheshimiwa Stanlaus Haroon aijanadae.

MHE. HASNA S. K. MWILIMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naitwa Hasna Sudi Katunda Mwilima, Mbunge wa Jimbo la Kigoma Kusini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza na mimi niungane na wengine waliotangulia kusema kukupa pole na mtihani mzito uliokukuta tangu tukupitisha huna hata siku tatu humu Bungeni. Lakini mimi nishauri vyombo vya ulinzi na usalama hali hii ilionekana kwa muda mrefu tumeiachia kwa muda mrefu, na kilichonisikitisha kwa sababu nimekuwa Mkuu wa Wilaya karibuni miaka kumi, ni pale ambapo na vyombo vyetu vya dola vilipoingia humu ndani vikaanza ku-*negotiate* muda wote waliosimama tunajiuliza hivi wanafanya nini pale wakati kitu umeshatoa amri. Mimi niombe sana tukiendelea kufanya hivi wenzetu hawa watadharau na vyombo vya dola, yaani imeniumiza sana nimeona hili niliseme kabla sijachangia kitu chochote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba nizungumzie sekta ya viwanda, kwenye Jimbo langu la Kigoma Kusini tunalima michikichi, michikichi ndiyo inaleta mafuta ya mawese, lakini kinachosikitisha kwenye hii hotuba ya Mheshimiwa Rais anazungumzia dhamira yake ya kuanzisha viwanda kwenye ukurasa wa 15.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wamalaysia walikuja Kigoma kwa ajili ya kuchukua mbegu, leo Wamalaysia ndiyo wanaoongoza kuzalisha mafuta ya mawese lakini Kigoma kama Kigoma mpaka leo tumebaki kwamba tumetoa mbegu na mbegu zimekwenda Malaysia hata kama na wao walikuwa na michikichi yao walitambua fika kwamba mbegu ya Kigoma ndiyo mbegu bora, wakaipeleka Malaysia na kwenye takwimu zao wanakuambia mwaka 2011 Pato la Taifa Malaysia zao la michikichi lilikuwa ni kama zao la nne kuwaingizia mapato, *income* ile ya Taifa, na wanakwambia walipata kwenye ile *ringgit* pesa yao ile wanaita *ringgit*, *ringgit* bilioni 53 sawa na dola bilioni 16,000.8.

Lakini sisi Kigoma mpaka sasa hivi mawese yanatengenezwa na wanawake wale wa kijijini na tunatengeneza kwa ile teknolojia ya kizamani ya asili, tunachukua masufuria makubwa tunachukua katika ule mti wa mchikichi ukishatoa ngazi kuna yale yanayobaki yale ndiyo tunakoka moto, tunaweka masufuria makubwa au mapipa tunachemsha ngazi, tukimaliza tukamua, ndiyo haya mawese mnayoyaona kwenye soko la Kariakoo pale Dar es Salaam. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha sana mimi inaniuma sana nilikuwa nimeingia kwenye *website* inayozungumza masuala ya *palm oil*, nikaona kwamba Tanzania yaani sisi tumejiweka kabisa kwamba Tanzania siyo nchi ambayo iko tayari ku-*produce* mafuta ya mawese. Inasikitisha kwa sababu moja, sisi pale tuna *Lake Tanganyika*, Congo DRC, lakini hata Congo Brazzaville, Burundi, Rwanda, Zambia tuna uwezo pia wa kuwapelekea mawese, kwa sasa tu kwa teknolojia yetu hiyo ya kizamani lakini bado tunayatoa mawese Kigoma, tunayapeleka Burundi, tunayapeleka Rwanda, tunayapeleka Congo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi niombe sana hii dhamira ya Mheshimiwa Rais wetu, hebu tuombe Wizara husika ione namna ya kutuletea wawekezaji kwenye Mkoa wa Kigoma watuanzishie basi kiwanda cha mawese. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini katika mchikichi hili ni zao la mchikichi tunatoa pia sabuni, wengi mnazifahamu zile sabuni za rangi mbili ambayo ina rangi nyeupe na *blue*, zile sabuni zinatengenezwa kwa mise. Mise ni ile mbegu ya mchikichi tukishatoa mawese tunabaki na ile mbegu ya ndani ndiyo inayotengeneza sabuni. Sasa mimi niombe viwanda vya sabuni inawezekana kabisa tukavitumia pale Kigoma na angalau uchumi wa wanawake, hasa wanawake wa Kigoma ukaendelea. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini vilevile huwezi kuzungumzia viwanda bila kilimo, hapa wajumbe wengi wamezungumzia kilimo cha tumbaku. Kilichonisikitisha ni kama vile tumbaku inalimwa tu Tabora, jamani tunalima tumbaku Wilaya ya Uvinza na ndiyo maana Tarafa ya Nguruka pale taasisi ya kifedha hii ya CRDB imeona umuhimu kuja kufungua benki pale hawafungui hivi hivi. Kama wangukuwa hawapati faida wasingekuja kufungua *branch* ya CRDB pale Nguruka, wamefungua kwa sababu wanajua zao la tumbaku ndiyo zao ambalo pia linatuingizia sisi Halmashauri ya Uvinza kipato.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mpaka Disemba Halmashauri ya Uvinza, tumepata shilingi milioni 800 kwenye zao la tumbaku, ndiyo Halmashauri inayoongoza kupata ile *own source* kupitia zao la tumbaku. Kwa hiyo, mimi niombe Mheshimiwa Waziri Mwigulu anapokuja asisahau kulifuatilia na hili zao la

tumbaku hata kama hatuna Chama Kikuu ndani ya Mkoa wetu wa Kigoma. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie reli. Kwenye ukurasa wa 12 Mheshimiwa Rais amezungumzia umuhimu wa kujenga reli kwa maana ya kuboresha inayotoka Dar es Salaam, Tabora, Mwanza na Kigoma. Lakini vilevile amegusa reli ya Uvinza, kwa maana ya kutoka Uvinza, Msongati, Burundi, Isaka, Kigali, Rwanda.

Mimi niombe sana Wizara husika tusiwe tunazungumza tu maneno ambayo hayatekelezeki, niombe kweli kweli Uvinza siyo ile mnayoifahamu, maana tatizo ukisema wewe Mbunge wa Kigoma Kusini, watu wakikumbuka Mbunge aliyepita alikuwa maneno mengi humu Bungeni wanadhani tuna hali nzuri, tuna hali mbaya sana Jimbo la Kigoma Kusini. Hatuna maji, barabara hatuna, umeme wenyewe umewashwa wiki tatu zilizopita tangu uhuru, umeme kwenye Jimbo la Kigoma Kusini tulikuwa hatuna umeme. Tumewashiwa umeme kwenye Kata tatu, Kata ya Kandaga, Kata ya Kazuramimba, Kata ya Uvinza na kwa kupambana mimi kuongea na Mkurugenzi wa TANESCO Ndugu Mramba na namshukuru sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, maneno mengi hatuna maendeleo yoyote katika Jimbo la Kigoma Kusini, niombe sana Serikali iliangukie Jimbo la Kigoma Kusini kwa jicho la huruma, safari hii wananchi wa Jimbo la Kigoma Kusini wamepata Mbunge, wamepata Mbunge wa vijijini, hawajapata Mbunge wa Mataifa. (Makofi/Vigelegele)

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Kigoma Kusini na niwaambie ule upotevu na maneno mengi ya *propaganda* yanayoenezwa kule Jimboni, mimi ndiyo Mbunge wa Jimbo la Kigoma Kusini. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Ndiyo.

MBUNGE FULANI: Sema Mama.

MHE. HASNA S. K. MWILIMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, niombe sana nitawatumikia na tumeshaanza kazi nzuri, sasa hivi tunajenga zahanati karibu vijijini 20; tunaongeza madarasa kwenye shule ambazo miaka kumi shule ina darasa moja hapa mtu alikuwepo anajiita eti Mbunge wa Mataifa, Mbunge wa Dunia, Mbunge wa Dunia kwa wananchi waliokupa kura. Mimi niwaombe sana wananchi wa Jimbo langu la Kigoma Kusini kwamba niko imara nachapa kazi *propaganda* zinazoendelea Jimboni msizisikilize Mbunge wenu niko hapa, nitawafanyia kazi na Serikali yangu ya Chama cha Mapinduzi itaniunga mkono kuhakikisha tunatekeleza ilani yetu ya Chama cha Mapinduzi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie na suala moja lililozungumzwa hapa nadhani alikuwa Msigwa maana wote tumemsikia, tusiwa-criticize ma-RC na ma-DC. Bila ma-RC na ma-DC amani na utulivu kwenye maeneo yetu...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha muda wa Mzungumzani)

MHE. HASNA S. K. MWILIMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana naunga mkono hoja hotuba ya Rais. *(Makofi/Vigelegele)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa kwa mchango wako kumbuka na wengi bado tupo tunakuthamini sana. Anafuata Mheshimiwa Almas Maige, Peter Serukamba halafu tutaenda kwa Njalu.

MHE. ALMAS A. MAIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, leo nilipata mtihani mkubwa sana wa kukuamini kama ni mtemi au siyo. Lakini ulilolifanya Mheshimiwa ndani ya Bunge lako hili kama Mwenyekiti umeonyesha kweli wewe ni mtemi. Fujo iliyotokea hapa hakuhitaji busara, ilihitaji nguvu na uwezo mkubwa sana nakushukuru sana na pole sana. *(Makofi)*

Mwishoni katika shukrani zangu nimshukuru Mheshimiwa Jenista Mhagama, Waziri katika Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kutusaidia chakula cha njaa. Tulipata matatizo sana sisi mwaka huu na nilipokwenda kuwaona nashukuru sana tulipata msaada huo, haukutosha lakini si haba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya shukrani hizo chache naomba sasa nijadili hotuba ya Mheshimiwa Rais kuanzia ukurasa wa 16 mpaka 22. Mheshimiwa Rais ameongelea kuwaanda vijana kielimu, na mimi ningependa tukazanie hasa shule za ufundi *(Technical Schools)* na VETA.

Mimi ni zao la shule ya ufundi ya *Moshi Technical* na nipokwenda kuitembelea mwaka huu nikataka kulia. Shule hizi zimetoa watu wenye uwezo mkubwa sana, ma-engineer wengi waliopo sasa na wataalam wengi walipita katika vyuo hivi na shule hizi za ufundi lakini sasa hali yake imekuwa mbaya sana. Ningeomba Mheshimiwa Rais aelewe kwamba tunamuunga mkono sana katika hotuba hii, lakini vilevile ajue kwamba kuna vitu vya kufanya na shule za ufundi zipewe umuhimu wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukurasa unaofuata, Mheshimiwa Rais ameongelea kuwaandaa pia vijana kimtaji, akaongelea SACCOS vikundi vya kiuchumi vidogo vidogo lakini vyenye uwezo wa kuwezesha na mimi namuunga mkono kwa sababu mimi mpaka sasa ni *Trustee* wa NSSF kutokana na madaraka niliyonayo katika Chama cha Waajiri.

MBUNGE FULANI: Unatakiwa uachie.

MHE. ALMAS A. MAIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeshaachia lakini naongelea nilivyokuwa kwamba ni muhimu sana Mheshimiwa Rais aungwe mkono na mifuko hii yote ya hifadhi ya jamii iweze kuwasaidia hawa vijana ambao Mheshimiwa Rais ametaka kuwasaidia kwa mpango ambao mifuko hii inao na ningependa tu kuitaja ni *NSSF, PPF, PSPF* na *LAPF*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Mheshimiwa Rais ameongelea katika hotuba yake *gap* linaloonekana sasa kati ya walionacho na wasionacho, maskini na wenye nacho. Wako watu ni kweli wametoka shuleni juzi au wamefanya mchezo fulani kwa kuacha kulipa kodi au kwa njia nyingine ya udanganyifu wamekuwa matajiri sana, kwa kufanya hivyo wamefanya watu wengine wawe maskini sana. Mheshimiwa Rais limemuuma sana hilo. Kwa hiyo, anafanya kazi kubwa ya kukusanya hela na kuzipeleka Hazina ili sasa aweze kuzigawa kwa wananchi wote. Suala hili mimi naliunga mkono na ninaomba watu wote tumpongeze Mheshimiwa Rais katika suala hilo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu ajira katika ukurasa wa 16 Mheshimiwa Rais ameongelea kukuza ajira nchini ili vijana wenye uwezo wa kuajirika na uwezo wa kufanya kazi waweze kufanya kazi na hapa alikuwa anailenga sekta binafsi. Narudia tena sekta binafsi ndiyo *engine* au mhimili mkubwa sana wa kutoa ajira hapa nchini. (*Makofi*)

Lakini nao pia wamekuwa na malalamiko ya hapa na pale kwamba ziko tozo nyingi sana ambazo si za lazima ambazo pia Mheshimiwa Rais ameziongelea ziondolewe katika sheria ya 21 alizozitaja kwamba kero kwa wananchi. Tozo moja kubwa iliongelewa leo asubuhi hapa ya *Pay As You Earn*, lakini pia ningependa kuitaja kero moja ya *SDL*. Sasa hivi Tanzania inafanya tozo la asilimia tano ambalo ni kubwa sana duniani, katika nchi zinazozunguka zote tozo kubwa kabisa katika nchi za jirani hapa ni asilimia 1.2. Sisi waajiri wanatozwa kila kichwa cha mwajiriwa asilimia tano, hicho ni kiasi kikubwa sana na imefanya tusiwe *competitive* katika nchi jirani tunapoajiri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile Mheshimiwa Rais katika hotuba yake amegusa mambo ya maji, na Kanuni zinanikataza kurudia mambo yaliyoongelewa lakini ningependa kuchangia kidogo tu kwamba ule mradi wa maji kutoka Ziwa Victoria kupitia Shinyanga na Kahama unapita Makao Makuu ya Wilaya ya Uyui pale Isikizya ambako wafanyakazi wameshindwa kuhamia kwa sababu hakuna maji. Lakini vilevile mradi huu utagawa maji kilomita sita kushoto na kulia kwa barabara, tungependa mradi huu upanuliwe kuenda kilomita 25 ili kupeleka maji kwenye kituo cha afya cha Uyui Jimbo la Tabora Kaskazini na kituo kimoja tu cha afya Uyui na ambacho akifanyi kazi kwa sababu hakuna umeme na hakuna maji. (*Makofi*)

Katika suala hilo pia itasaidia kupeleka maji katika zahanati ya Ikongolo pale, kijiji cha Majengo na Kijiji cha Kanyenye. Vilevile umeme limekuwa tatizo kubwa sana katika Jimbo langu la Uyui mimi ningeomba wapiga kura wangu walionichagua walikuwa wanajua kwamba najuana na Mawaziri wengi na ni kweli hakuna Waziri humu ndani ambaye hanijui, tunajuana sana lakini hatupeani kazi kwa kujuana tunapeana kazi kwa mahitaji. Naomba Mheshimiwa Profesa Muhongo aangalie sana kupeleka umeme katika hiyo zahanati na kituo pekee cha afya pale Upuge.

Mwisho, ili niwaachie wenzangu waongee wananchi wa Uyui wanapata taabu sana na ikumbukwe kwamba Uyui ndiyo mkulima wa tatu wa tumbaku, lakini bahati mbaya sana tumbuka na sheria ile ya ushirika, ndiyo maana asubuhi nilitaka kuchangia hapa bahati mbaya sikupata nafasi. Ie Sheria ya Ushirika imetoa fursa kwa watu fulani kuwaibia wanyonge inaumiza sana, kwamba mkulima anayelima tumbaku analazimika akauze kwenye Chama cha Ushirika ambacho hakikopesheki na kama kinakopesheka kina madeni makubwa, anakatwa hela ambazo hajakopa. Mwaka jana amekatwa na mwaka huu amekatwa au wengine wamepeleka tumbaku hawalipwi chochote kwa sababu sasa wanadaiwa tumbaku ya miaka mitatu iliyopita kama vile hawana Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala hili linaumiza sana na wananchi wamekata tamaa kabisa, nafurahi nafurahi Waziri wa Kilimo anakutana na sisi kesho, mimi nimeandika *paper* ambayo inaeleza matatizo yote na itakuwa jambo la kuongelea kwenye mkutano wa kesho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko suala dogo sana lililobakia naomba Serikali ifanye juhudi kubwa kutambua au kutumbua majibu katika Vyama vya Ushirika ili vyama hivi viweze kuwatambua wafanyakazi wabaya ili wananchi waweze kuuza tumbaku na waweze kulipwa tumbaku imetusomesha sisi lakini sasa leo tumbaku imetia umaskini wazee wangu wote katika vijiji vyetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru niwaachie wenzangu waongee. ahsante sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Maige kwa kuokoa muda, Mheshimiwa Serukamba atafuata Mheshimiwa Njalu Daudi Silanga, Mheshimiwa Nyongo na baadaye Mheshimiwa Ali Seif Ungando.

MHE. PETER J. SERUKAMBA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa, nafasi na mimi niweze kuchangia Hotuba hii ya Mheshimiwa Rais. Kwanza naomba niwashukuru kwa dhati kabisa, wananchi wa Kigoma Kaskazini, kwa heshima kubwa waliyonipa, naweza kusema namuomba Mungu nisiweze kuwaangusha hata kidogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili, hotuba ya Rais ni nzuri sana. Hakika hotuba ile ilikuwa inaonesha dira ya miaka mitano. Lakini pia baada ya hotuba ile Rais ameanza kutekeleza, wazungu wanasema, *he is walking the talk*, ameanza kutekeleza aliyoyasema tarehe 20 Novemba hapa Bungeni. Sasa unaanza kuona nchi ambayo inachukia rushwa kwa vitendo. Tunaanza kuona ahadi zetu zikitekelezwa, tunaanza kuona tukielekea kwenye nchi ile ya ahadi tuliyoitarajia. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Rais anavyofanya kazi unaona Taifa letu likienda sasa kuanza kufanya kazi. Lakini wako wanazuoni wanasema, pamoja na yote, *no gain without pain and this is leadership*. Kwa hiyo, unaweza ukaona mambo yanavyokwenda, *pain* itakuwepo, lakini hatuwezi kufanikiwa bila kuwa na *pain*.

Mheshimiwa Rais ameongea mengi, mimi nitachangia machache la kwanza, maji. Mimi ninaamini kama kuna vita ya tatu ya dunia itatokea itasababishwa na maji. Tatizo la maji nchini ni kubwa sana, hasa katika Jimbo langu la Kigoma Kaskazini, Kata ya Kalinzi hatuna maji, Kata ya Mkigo hakuna maji, Kata ya Kagongo hakuna maji, Kata ya Ziwani hakuna maji, Kidahwe hakuna maji na Mayange hakuna maji. Lakini naomba nitumie nafasi hii kuishauri Serikali. Ukiangalia matatizo tunayokumbana nayo ya mazingira duniani, tunakoelekea mito mingi itaanza kukauka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ningepomba, niiombe Serikali ilifanya uamuzi mkubwa kutumia maji ya *Lake victoria*, lakini sisi tumebarikiwa tuna *Lake Victoria*, tuna *Lake Tanganyika* na tuna *Lake Nyasa*. Mimi ningeshauri Serikali, umefika wakati, waone umuhimu wa kutumia maziwa haya ili kuweza kupeleka maji katika maeneo mengi ya nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni Sheria ya Ununuzi, Mheshimiwa Rais alisema, kama kuna sheria mbaya ni Sheria ya Ununuzi, na mimi nasema sheria ile ni mbaya sana, inatumia pesa nyingi sana kama walivyosema watu wengine. Tukipitisha Bajeti mwezi wa saba, inaanza kutumika Bajeti ya Serikali, Wizara zote zikianza kufanya manunuzi, mpaka mkandarasi anaingia kazini, siku anaanza kutangaza na hapo wameenda wamefata sheria ni miezi sita, haiwezekani! Kwa hiyo, ina maana tunatumia miezi sita yote tunafanya kazi za *procurement*. Halafu wakati wanataka kuanza kutekeleza mvua ni nyingi kubwa sana nchini, kwa watu wa barabara wanajua matokeo yake pale wanasimama, kwa hiyo tunamaliza mwaka, kwa kweli kazi nyingi hazijafanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *UN System* wana kitu kinaitwa *Universal Procurement List*. Ningepomba nishauri Serikali umefika wakati na sisi tuandae *Tanzania Procurement List*. Maana yake nini, maana yake ni kwamba tunaenda kununua vitu vyote kwa *supplier* mwenyewe kwa *manufacturer* mwenyewe,

tuta-serve pesa nyingi, tutapata vitu kwa bei ambayo ni ya chini, lakini na *quality* itakuwa ni kubwa. (Makofi)

Leo hii, hii habari ya *list evaluated bidder*, inafanya bei iwe kubwa, kalamu ya shilingi 1000 tunainunua kwa shilingi 5000, mtu amefuata sheria na tumeibiwa tunaangalia iko *within the law*, ningeomba Serikali wailete sheria hii haraka sana.

Mheshimwa Mwenyekiti, lingine ni suala la *PPP*. Toka nimeingia Bungeni huu ni mwaka wa kumi naenda mwaka wa 15, tunaimba *PPP*, mpaka leo haijatekelezwa. Ningeomba niishauri Serikali, haiwezekani tukafanya maendeleo makubwa ya haraka kwa kutumia pesa za Serikali. Kama kuna mtu anadhani Serikali hii tunaweza tukafanya kwa pesa zetu wenyewe, ni tatizo kubwa. Na wenzetu *we are not inviting the will*, wenzetu wameanza.

Mheshimimiwa Mwenyekiti, ningeomba sana kwa mfano, reli, bandari, umeme, barabara, hasa barabara kubwa ya Dar es Salaam kwenda Arusha, Dar es Salaam kwenda Mwanza, Dar es Salaam kwenda Mbeya, kwa kweli kujenga barabara hizi kwa fedha zetu wenyewe hapana. Tuwape watu wajenge, waweke *road toll*, tutalipia, lakini tutapata barabara nzuri, na tutapunguza ajali. Wenzetu Malaysia wanafanya, *South Africa* wanafanya, sisi tatizo ni nini? Ningeomba Serikali walitatie tatizo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hili Tanzania tumebarikiwa sana. Tuna uchumi wa kijiografia, naombeni Serikali tumesema inatoshia, tutumieni nafasi yetu ya kijiografia, Tanzania tuko *well located* kijiographia, Tanzania Mungu ametujalia kwa sababu ya Chama chetu kuna amani na utulifu, naombeni hii amani na utulivu iwe ni *resorces* ya kuleta maendeleo. Hatuwezi kuwa kila siku tunaimba, nchi yetu ni ya amani na utulivu, mambo hayaendi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho katika hili, hatuwezi kuendelea bila *private sector*, niwaombe watu wa Serikali nimeanza kusikia *sentiments* za kuona wafanyabiashara wanatuibia, wafanya biashara ni watu wabaya, naombeni tuondoe hizi *sentiments*. Haziwezi kutupekeka popote, sungura wetu bado ni mdogo. Kama tunataka tuondoke hapa tulipo na wengine wote wamefanya lazima tuitumie *private sector*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mifugo. Tanzania Mungu ametubariki, lakini laana hii ya mifugo haitusaidii sana, ndiyo maana tunauana kila siku kwa sababu ya mifugo, ningeomba mifugo hii tuitumie vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilimo. Kilimo natamani ningekuwa na muda mrefu sana. Lakini itoshe kusema mwaka 2005 tulitumia bilioni 7.5 kwa ajili ya ruzuku, tukapata mazao *ten million tones* za mazao ya chakula. Mwaka 2015

tumetumia bilioni 299, tumepata mazao tani milioni kumi na sita. Ni *investment* tunatupa bure. Ningeomba tumefika wakati twende kwenye *commercial farming*, tusiogope, haiwezekani kila mtu alime, haliko Taifa la namna hiyo. Tunaogopa *commercial farming* umefika wakati twende kwenye *commercial farming*, itatusaidia sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho ni elimu. Naipongeza sana Serikali, inafanya kazi kubwa kwenye elimu bure, lakini mimi bado nina tatizo pamoja na elimu bure mimi nadhani umefika wakati tuunde Tume ya Elimu. Ili tuangalie matatizo yetu ya elimu, ipitie mfumo wetu wa elimu kuanzia vidudu mpaka *university*. Tuangalie watu wanaomaliza darasa la saba wameelimika? Wanaomaliza *form four* wameelimika? Wanaomaliza Chuo Kikuu wameelimika? Haiwezekani tutakuwa tuna-solve watu hawawezi kulipa *school fees* tuwatolee bure, vitabu tuwanunulie, bado hatujapata tatizo letu la mfumo wa elimu ni nini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi siyo wa kwanza, Wamarekani mwaka 1981 wakati wa Rais Reagan waligundua mfumo wao wa elimu unashindwa duniani, wakaunda *Commission* ya Elimu. Watu wote mkaangalie, wakatoa ripoti mwaka 1983 inaitwa *A Nation at Risk*, waliona Taifa lao linaenda kwenye majanga. Kwa sababu tusipokuwa na elimu bora viwanda tunapiga *story* tu hapa. Kilimo tunapiga *story*, uvuvi tunapiga *story*, kama hatuja-solve tatizo la elimu na elimu watu wetu waelimike na *you might have all the Professors* lakini hawajaelimika!

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeomba sana niishauri Serikali umefika wakati tuuungalie upya mfumo wetu, na ndiyo maana anakuja Waziri wa Elimu leo analeta *GPA*, mwingine anakuja kesho anaondoa *GPA*, kwa sababu gani hatujui tatizo letu ni nini. Hatujui kwa nini watu wanafeli, kwa hiyo mimi ningeshauri Serikali, atakuja Ndalichako leo amesema turudi kwenye *division*, Ndalichako kesho anaondoka anakuja mwingine watu wanafeli sana anajenga hoja anadhani ndiyo *solution* tunarudi kule tulikotoka. Ni kwa sababu hatuja-*diagnosis* tatizo letu la elimu nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, naunga mkono *speech* ya Rais. Nampongeza Mheshimiwa Rais, tunamuomba kila la kheri, aendelee kufanya kazi, aendelee kutumbua majipu, ninaamini Watendaji wa Serikali sasa wataanza kutekeleza wajibu wao. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Nakushukuru sana kwa mchango wako, tunaendelea kwa Mheshimiwa Njalu Daudi Silanga atafuatwa na Mheshimiwa Nyongo, baada Mheshimiwa Ally Seif Ungando.

MHE. NJALU D. SILANGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, naitwa Njalu Silanga, Mbunge wa Jimbo la Itilima, maarufu Mtemi unakotoka. Kwanza nianze kuwashukuru wapigakura wangu wa Jimbo la Itilima kwa kuweza kuniamini kuwawakilisha katika Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaunga hoja ya Mheshimiwa Rais kwa hotuba nzuri aliyozungumzia hasa inalenga vijana kupata ajira, amezungumzia suala la viwanda, nchi yetu imekuwa na viwanda vingi, viwanda vingine bado vinafanya kazi na vingine vilisha-*expire*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hotuba ya Mheshimiwa Rais wasaidizi wake wakiifuatilia vizuri, na wakitekeleza kwa kasi wanayoifanya ni imani yangu tunaweza tukatoka hapa tulipo tukapiga hatua nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapozungumzia viwanda ni lazima miundombinu yote iwe kamili, ninamshukuru Mheshimiwa Muhongo leo amejaribu kutoa ufafanuzi kuhusu mambo ya umeme. Viwanda vikubwa nchini lazima umeme uwepo saa zote, kwa sababu kiwanda kinapoendeshwa umeme ukikatika mwekezaji atakuwa na gharama kubwa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo jingine ni lazima sasa Serikali ifike muda itenge maeneo maalum kwa ajili ya viwanda, na tunapozungumza viwanda maji yawepo na barabara ziwepo za kutosha hasa kule mali ghafi inakopatikana, utakuta maeneo mengi mali ghafi zipo lakini haziwezi kufika katika sehemu husika kwa sababu ya barabara hazipitiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano, kwenye Jimbo langu ninakotoka nashukuru sana Mheshimiwa Rais amempandisha Mheshimiwa Mbarawa kuwa Waziri wa Ujenzi, alipokuja kilometa kumi tulitumia saa mbili kufika tunakokwenda, kwa kweli ni hali tete na mbaya sana. Haya maeneo yote yakishawekewa utaratibu mzuri, miundombinu ikakaa vizuri, basi katika haya yote tunayoyazungumzia, yanaweza yakatekelezwa vizuri na yakaleta matunda kwa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni kuimarisha kilimo ili viwanda tunavyovizungumza hivi viweze kuzalishwa katika maeneo husika ili mali ipatikane ya kutosha. Ukiangalia nchi yetu inatumia gharama kubwa sana hususani kwenye kipindi hiki cha njaa, lakini ukifuatilia kwa undani zaidi, utakuta ni Serikali haitekelezi wajibu wa kupeleka fedha au kuimarisha watendaji kwa maana ya Maafisa Kilimo katika maeneo husika zikaweza kuzalishwa malighafi za kutosha katika maeneo husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ukiangalia Nyanda za Kusini, utakuta mbolea inaenda muda muafaka, pembejeo zinaenda muda mufaka, lakini leo tunakotoka katika Majimbo yetu, unaweza ukakuta tunavyoongea mpaka leo hata pembejeo hazijafika katika maeneo husika, tayari mkulima yule ataathirika tu kwa namna nyingine na ataanza kulia Serikali. Basi ifike muda muafaka mambo haya yaweze kutiliwa nguvu na kufanyiwa kazi haraka iwezekanavyo, ili wananchi waweze kufaidika na kasi ya Mheshimiwa Rais.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Jimbo langu Mheshimiwa Rais alipokuwa akifanya kampeni, alitoa ahadi mbili, barabara ya kutoka Budalagujiga kwenda Mwabasabi, kwenda Nanga na akatoa ahadi ya tatizo la machungio katika vijiji vinavyoishi kando kando mwa mpakani, vijiji hivyo ni Nyantugutu, Pijulu, Mwaswale, Mwamtani na Kuyu, vyote hivyo kuna changamoto kubwa katika maeneo husika. Ningeiomba Serikali kwa ahadi ya Mheshimiwa Rais, nayo iweze kufanyiwa kazi ili wanachi hao waweze kuendelea kuamini na kasi ya utekelezaji ya awamu ya tano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunayo changamoto nyingine, kuna bwawa katika Kijiji cha Habia, limejengwa mwaka 2006. Takribani ya milioni 700 hadi 800 zimeshapotea pale, hakuna chochote kinachoendelea, ukiuliza wakandarasi walitoka Dar es Salaam, hela ile imepotea ukifika pale kwenye site unaletewa kitabu na mtu amebaki pale, kuendelea kusubiri Serikali inasema nini. Nimuombe Waziri wa Maji, jambo hili alitolee majibu, kwa sababu wananchi wa eneo hilo, walitoa eneo lao, lakini hakuna faida yoyote wanayoipata na matokeo yake watu wanapoteza maisha katika eneo lile husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niombe Serikali ya Chama cha Mapinduzi iendelee na kasi iliyonayo, kwa kutekeleza ahadi wanazosisema na kuzifanyia kazi papo kwa hapo. Nimpongeze sana Mheshimiwa Jenista Mhagama, alikuja katika Wilaya yetu, siku hiyo hiyo akaelezwa kilio cha wananchi na akatoa majibu na hivi sasa wananchi wale walipata alichokiahidi mahindi tani 400, hongera sana Mama, chapa kazi. *(Makofi)*

Ninamshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, alitembelea katika kituo chetu cha Nkoma, nadhani hatua zimeshachukuliwa na inaendelea kufanyiwa kazi, hongera sana endeleva na moto huo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Wilaya na Mkoa wetu wa Simiyu ni mpya, bado hatujaungana na Mikoa mingine kwa maana ya lami, ninaomba sasa kilometa 52 zinazotoka Bariadi kwenda Maswa - Migumbi nazo basi Mkandarasi apatikane ili wananchi waweze kuuza mazao yao kwa bei nzuri zaidi. Ukizingatia Wilaya yetu na Mkoa wetu, ni miongoni mwa Wilaya zinazolima kwa wingi sana. Mfano hivi sasa tunavyozungumza choroko zimeshaanza kuuzwa lakini barabara ni mbovu, kwa hiyo mwananchi ataendelea kupata bei za

chini. Lakini yote haya yakiwekwa vizuri tunaweza tukafanya kazi kubwa na nzuri zaidi ikawa na matunda na majawabu ya haraka zaidi iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikushukuru kwa uvumilivu uliounesha leo, kweli umedhihirisha kwamba wewe ni Mtemi, umevumilia vya kutosha na hatimaye umetoa majibu, hongera sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga hoja ya Hotuba ya Mheshimiwa Rais.

MWENYEKTI: Nakushukuru sana Mheshimiwa Silanga. Umeyasema mengine kwa niaba ya Mwenyekiti, asante sana. Tunaendelea na Mheshimiwa Stanlaus Haroon Nyongo, atafuatiwa na Mheshimiwa Ally Seif Ungando na Mheshimiwa Joseph Kasheku Musukuma ajiandae.

MHE. STANLAUS H. NYONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, asante sana. Kama ulivyonitaja mimi naitwa Stanlaus Haroon Nyongo, Mbunge wa Jimbo la Maswa Mashariki. Kwanza kabisa naomba nitoe shukrani za dhati kabisa kwa wananchi wa Wilaya Maswa na hasa Jimbo la Maswa Mashariki, kwa kuikomboa Wilaya yetu kutoka Upinzani wa Majimbo mawili, Maswa Mashariki na Magharibi. Wametupa kura nyingi, mimi na mwenzangu wa upande wa Magharibi, tumemuondoa Shibuda na Kasulumbayi aliyekuwa anajiita Yesu kwa kura nyingi ambazo hata kwenda Mahakamani walikata tamaa. Tumeshinda vizuri kwa kishindo na napenda kusema kwamba hata kura za Magufuli, Mheshimiwa Rais wetu, tumempa kura nyingi sana Wilaya yetu ya Maswa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa napenda kuungana na wenzangu wengi walivyoongea kuunga mkono hotuba nzuri kabisa ya Mheshimiwa Rais, aliyotoa tarehe 20 Novemba, hotuba hii ilikuwa imesheheni maudhui ambayo Watanzania walipenda wayasikie. Kero zilizokuwepo, ambazo zilikuwa ni wimbo kwa wenzetu wa upinzani, ndani ya hotuba ya tarehe 20 Novemba ya Mheshimiwa John Pombe Magufuli ilitoa majibu kwa kero zote zilizokuwa zinatukabili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hotuba hii ukiitazama kwa undani, ilikuwa imegawanyika katika sehemu kubwa mbili, lakini katikati kuna kiungo.

Sehemu ya kwanza ya hotuba hii ilikuwa ni matumizi makubwa, kwa maana ya ahadi zilizotolewa na Mheshimiwa Rais na ahadi zilizomo ndani ya llani ya Chama cha Mapinduzi ambayo tumeitumia kuinadi kwa wananchi na wakatuamini wakatupa Kura nyingi. Ahadi ni nyingi ambazo zimegusa matatizo ya wananchi wa Tanzania. Ukitizama kwa upande huo, kweli kabisa kuna matumizi makubwa ambayo yanahitaji pesa nyingi kuhakikisha ahadi hizi zinakamilika na wananchi wanapata yale mabaya tuliwaahidi. Katika hotuba

hii ya Meshimiwa Rais John Pombe Magufuli, upande wa pili wa hotuba unaonyesha ni jinsi gani tutapata pesa hizo, ni mikakati gani iliyopo, Serikali inaunda mikakati ipi kuhakikisha pesa zile zinapatikana na pesa zikipatikana basi ahadi hizi ziweze kukamilika. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, katikati ya mapato na matumizi kuna *barriers* ambazo zinafanya matumizi haya yasiweze kukamilika iwapo majipu aliyoyasema Mheshimiwa Rais yataendelea kuwepo. Majipu haya ndicho chanzo au kikwazo cha mapato makubwa ya nchi yetu. Jipu la kwanza alisema rushwa, jipu la pili alizungumzia mfumo mbovu, jipu la tatu akazungumza sheria mbovu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba ukubali, katika mwili wa binadamu kweli anaweza akapata majipu, kwa tukisema majipu tunazungumzia mwili wa binadamu, kuna majipu mazuri, yamekaa sehemu nzuri, mtu anaweza kavaa shati mwingine asione, lakini kuna majipu mengine yamekaa sehemu mbaya. Na kuna majipu mengine yamekaa usoni, lakini majipu mabaya ndiyo yanayoharibu hata mwenendo wa binadamu kutembea, badala ya kutembea kawaida unatembea kama bata. Mojawapo ni hili jipu la Sheria ya Ununuzi. Ukienda katika Halmashauri nyingi kuna magari hayatembe, bado mazima eti kwa sababu ya Sheria ya Ununuzi. Kipuri hakinunuliwi kwa sababu ya Sheria ya Ununuzi. Tunashukuru Mheshimiwa Rais alisema hili litakuja Bungeni, Wabunge tumsaidie na mimi ninapenda kusema kwamba Wabunge tuwe tayari kwa kumsaidia Mheshimiwa Rais kutengua sheria hii na kuirekebisha kwa manufaa ya nchi yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hicho ni kiungo. Tukianza na matumizi, kuna matumizi makubwa, kuna ahadi kubwa, hizi lazima zitekelezwe na hakuna mjadala. *Issue* hapa ni kutafuta pesa, Serikali itumie mbinu kuweza kuhakikisha kwamba tunapata pesa, tunakusanya pesa za kutosha ili tuweze kukamilisha ahadi hizo. Sasa pesa itapatikana vipi? Ndipo tunarudi kule kule kusema kwamba kama tumeamua kuwekeza kwenye viwanda, tumeamua kuwekeza kwenye kilimo ni lazima tutengeneze miundombinu, miundombinu ambayo itakuwa ni *friendly ku-invest* kwenye kilimo, *friendly ku-invest* kwenye viwanda. Tuwe na miundombinu ambayo itafanya uzalishaji wa bidhaa mbalimbali zinazotumika kila siku. Bidhaa kama *toothpick*, *tissue paper*, *napkins*, bidhaa ndogo ndogo ambazo kila siku zinatumika, tuna-*import* kutoka nchi za nje, basi iundwe miundombinu kuhakikisha kwamba na sisi tunaweza kufanya *production* kwa *cheap cost* ili tuweze kuingia kwenye *competition* ambayo itamfanya mwananchi wa kawaida aweze kununua bidhaa zetu, aache kununua bidhaa za nje.

Kwa mfano, ukitazama *General Tyre*. *General Tyre* kumbe ilizimwa tu, ilizimwa kwa sababu *production cost* ya *General Tyre* ilikuwa ni kubwa. Uki-*produce* tairi moja la *General Tyre* gharama yake ni sawa sawa na tairi nne za kutoka Malaysia. Wana-*produce* kwa *cost* ndogo, malighafi wanazo za kutosha, ile *production in technology* ni *simple* inafanya tairi inakuwa *produced* kwa *low cost*, matokeo yake inatoka nje kwenye *market* inakuwa *competitive* kwa sababu wananchi watanunua kwa bei nafuu. Lakini kwa sasa hivi *technology* ya *General Tyre*, ukifyatua tairi moja tairi lile linakuja kuuzwa laki nne halafu muuzaji ambaye ni mjasiriamali anayeuzua matairi ana tairi lingine la kutoka Malaysia linauzwa shilingi 80,000/=. Lazima mwananchi atanunua tairi ya Malaysia ataacha tairi ya *General Tyre*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, Serikali ya John Pombe Magufuli, kwa kushirikiana na Mawaziri wake, Mheshimiwa Muhongo tupelekee umeme, tutengeneze barabara hata kama ni kwa kukopa, tupelekeeni maji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisiendeleo kuongea hayo, lakini naomba niongelee kuhusu Maswa. Maswa ni Wilaya kongwe, Wilaya ya siku nyingi. Tumeomba siku nyingi tupandishiwe hadhi ya kuwa Halmashauri ya Mji kutoka Halmashauri ya Mji Mdogo, haijapandishwa. Tunaomba tupandishiwe Halmashauri ya Maswa iwe Halmashauri ya Mji. Kuna faida ya Halmashauri kuwa ya Mji, tunaomba Halmashauri ya Mji wa Maswa. Tunaomba kilometa tatu za ahadi ya Mheshimiwa Rais alizoahidi Maswa, Waziri mhusika tunaomba Maswa mtupe kilometa tatu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ziwa Victoria lipo karibu na sisi, leo nimesikia majibu ya Mheshimiwa Waziri hapa, eti tunahitaji pesa katika mradi wa kutoa maji kutoka Ziwa Victoria, tunahitaji zaidi ya bilioni 730 na zaidi, ambazo ni sawa sawa na *Euro* milioni 331. Pesa zinazotafutwa ni za wafadhili. Sijaona sehemu Serikali inasema ina mkakati wowote wa kutafuta pesa hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba Mheshimiwa Waziri mchakato wa kuleta maji Maswa ufanyike haraka iwezekanavyo. Mtuletee maji katika Wilaya zetu zote za Mkoa wa Simiyu, na wewe ni shahidi unatoka Mkoa wa Simiyu, hatuna maji Mkoa ule, tunaomba mtuletee mitambo ya maji haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile napenda kuchukua nafasi hii, kwa sababu tunakwenda kwenye viwanda, Mkoa wa Simiyu unazalisha mazao yanayotokana na mifugo. Tunaomba wawekezaji waje, kuna ngozi tunauza, ngozi ya ng'ombe inatupwa kwenye mnada ng'ombe wakishachinjwa ngozi inatupwa, inauzwa shilingi 1,000 au shilingi 800 wakati ngozi moja ya ng'ombe inatoa mikanda ya kiuno 50. Mkanda mmoja wa kiuno tunanunua shilingi 50,000 madukani, ng'ombe mmoja anatoa mikanda 50, ni sawa sawa na shilingi milioni

moja, lakini ngozi ile inatupwa kwenye minada yetu na ikiuzwa inauzwa shilingi 800/=, *it is a shame*. Ngozi ya mbuzi inauzwa shilingi 200/=. Sisi tukichinja mbuzi Mkoa wa Simiyu ngozi ya mbuzi tunatupa kule haina thamani yoyote. Tunaomba mtuletee viwanda vidogo, wawekezaji karibuni Maswa. Zaidi ya hapo naunga mkono hoja, ahsante sana kwa kunisikiliza. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nashukuru sana Mheshimiwa. Tunaendelea, Mheshimiwa Ally Seif Ungando, atafuatiwa na Mheshimiwa Joseph Kasheku Musukuma na tutaona muda kama tunaweza kumfikia Mheshimiwa Joseph Kizito Mhagama .

MHE. ALLY S. UNGANDO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ninaitwa Ally Seif Ungando, Mbunge wa Wilaya ya Kibiti. Kwanza nikupe hongera kwamba umedhihirisha kwamba katika Bunge hili wewe kweli ni Mtemi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sina budi kuwashukuru wananchi wangu wa Kibiti, na niwaahidi kwamba nitawapa ushirikiano kwa kila linaloleta maendeleo kwani hiyo ndiyo kiu ya wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuchangia hoja ya Mheshimiwa Magufuli Rais wa nchi hii, ni kipenzi wa nchi hii, kama ifuatavyo na nitaanza na ardhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mizunguko yake Mheshimiwa Rais yamekuwepo malalamiko mengi katika ardhi. Ningeomba mamlaka husika katika eneo hili wachukue hatua stahiki kwa kutoa hati za ardhi kwa haraka iwezekanavyo. Kwa hiyo nafahamu kumekuwa na migogoro mingi katika sekta hiyo na ninnaomba Waziri mwenye dhamana afanye kazi yake kuhakikisha Wilaya ya Rufiji hususan Kibiti, tunapata Afisa Ardhi Mteule.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakwenda kuchangia kuhusu kilimo. Tunafahamu sasa kwamba wananchi imefika wakati walime kilimo chenye tija, walime kilimo chenye manufaa kwani hayo ndiyo mahitaji ya wananchi. Kumekuwa na kero nyingi katika upatikanaji wa pembejeo za ruzuku. Ningeomba kuishauri Serikali badala ya kupeleka vocha vijijini watoe kodi ambazo hazina ulazima ili pembejeo zipatikane kwa bei rahisi katika maeneo husika. Nafahamu kumekuwa na malalamiko mengi kwamba vocha zikifika vijijini wananchi hawazipati kwa haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende katika migogoro ya mifugo na wafugaji. Nafahamu katika Jimbo langu kuna migogoro ya wakulima na wafugaji katika Kata ya Mtunda. Ningeomba sehemu ambayo inahusika wachukue hatua haraka iwezekanavyo. Pia ningeomba nishauri katika sehemu husika ya Kata hiyo kuundwe Kamati ya Kusuluhisha Migogoro hiyo. Tungetoa wakulima watano na wafugaji watano ili wakae kuangalia ni jinsi gani watatatua

migogoro hiyo, pindi itakaposhindikana ndipo taarifa ziende kwa DC naye achukue hatua stahiki. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunafahamu kwamba wakulima na wafugaji wanatuletea kipato katika nchi hii, lakini wafugaji naona kama wamesahaulika. Kuna kila sababu ya kuandaa ranch katika Wilaya yetu ya Kibiti na huko kwenye ranch lazima zipelekwe huduma muhimu zikiwepo majosho, vikiwemo vituo vya minada ili sehemu husika wananchi nao waone kwamba wanafaidika na ufugaji huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sehemu nyingine niende katika uuzaji wa korosho. Suala hili limekuwa na migogoro mikubwa kwamba mkulima anakatwa kodi nyingi na vyama vya msingi kiasi kwamba mkulima wa korosho anaona hana sababu ya kwenda kulima zao hilo. Ningeshauri kwamba baadhi ya kodi ambazo siyo za lazima zitolewe katika zao hilo la korosho.

Sehemu nyingine ambayo ningependa kuchangia ni katika huduma ya afya. Nafahamu kwamba Wizara husika imejipanga kuhakikisha dawa zinapatikana kwa wakati katika vituo vya afya. Lakini si dawa tu wangeangalia na maslahi ya watumishi hao. Kweli nafahamu tuna migogoro mingi, tuna madai mengi ya watumishi ambayo hawajalipwa na kwamba tunaweza tukawapelekea dawa na wakashindwa kutuhudumia ipasavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kuchangia sehemu nyingine ya kwenye viwanda. Ninafahamu Wilaya yangu ya Kibiti kuna kiwanda cha kusindika samaki, lakini kiwanda hicho kimetelekezwa, hakifanyi kazi. Kwa hiyo ningeomba pindi tutakapoamua kuunda viwanda vipya tukifufue na kiwanda hicho cha Misati. Kiwanda hicho kipo Nyamisati, umeme umekwenda lakini maji bado hayajafika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kuchangia katika miundombinu ya barabara. Tunafahamu pindi tutakapopeleka viwanda hivyo sehemu husika tupeleke na mahitaji muhimu yakiwemo barabara, maji, umeme wenye uhakika ili mwekezaji atakapokuja kuwekeza sehemu husika basi ashawishike.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo ningependa kuchangia ni ajira kwa vijana. Tunafahamu nchi yetu ina tatizo kubwa la ajira kwa vijana, ninaomba mamlaka husika itoe mikopo yenye riba nafuu kwa vijana ili waweze kujiajiri. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ningeomba vyo vyetu vya VETA kijana anapohitimu apewe mtaji wa kuanzia maisha, badala ya kusubiria ajira ili ajiajiri mwenyewe hiyo itakuwa chachu ya kumletea kipato na familia yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sehemu nyingine ambayo ningependa kuchangia ni katika ukusanyaji wa mapato wa Halmashauri. Nafahamu kwamba sasa hivi Halmashauri nyingi zimefunga mfumo wa kimashine, ningeomba TAMISEMI wafutilie kwa karibu mno kuhakikisha kwamba mapato ya Halmashauri hayapotei. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kuchangia katika michezo. Nafahamu sasa hivi mpira ni ajira. Naamini katika Wilaya zetu tungetoa kipaumbele kwa kujenga viwanja vya kisasa, wananchi wanaweza wakajijiri wenyewe kupitia sekta hiyo ya michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Nakushukuru sana mtani wangu kwa mchango wako mzuri. Tunaendelea kwa Mheshimiwa Joseph Kasheku Musukuma.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Naomba niwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Geita kwa kuniamini, kunipa kura nyingi nami ninaahidi sitawaangusha. Naomba kuchangia kwa haraka sana hotuba ya Mheshimiwa Rais.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tunatoka kwenye maeneo ya madini. Katika kura ambazo tumezipata katika Mkoa wa Geita na nina hakika kwamba Mkoa wangu wa Geita mimi ni Mwenyekiti pale, tukifeli sana ni namba tatu kwenye nchi hii kwenye ushindi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, asilimia kubwa ya wananchi waliotuamini ni wachimbaji wadogo wadogo na ndiyo sera ambayo tulizunguka nayo kuomba kura za Mheshimiwa Rais na pia kuomba kura za Wabunge, ukizingatia Geita pia ilikuwa sehemu kubwa sana ya Kambi ya Upinzani kwenye Kanda yetu ya Ziwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye eneo hili la madini, toka mwaka 2005 Mheshimiwa Jakaya Kikwete anaingia madarakani mpaka ameondoka wananchi wa Geita wanadanganywa. Na kwa mara ya pili Mheshimiwa Kikwete amekuja na Mheshimiwa Muhongo kwenye ziara. Tumezunguka naye, tukafika Nyarugusu Mheshimiwa Rais aliahidi kurudisha eneo la *STAMICO* kwa wachimbaji wadogo wadogo, ndani ya miezi miwili, mbele ya Profesa lakini baada ya hapo hatukuona utekelezaji wowote. Tulifuatilia ofisi ya Mheshimiwa Muhongo, bahati mbaya aliondolewa kwenye eneo lile, wanasema suala hili haliwezekani kwa sababu wawekezaji (*shareholders*) wa eneo lile wako Ulaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakuomba sana imefika wakati sasa tusidanganywe tena na Mheshimiwa Profesa Muhongo tunakuombea, kwa vile

na wewe umepita kwenye changamoto ya kuchaguliwa umeona maswali yanavyokuwa kule kwa wananchi, tunaomba suala hili ulitie kwenye akili zako, hatutaki tena kudanganywa! Amekuja Rais ameahidi miezi miwili, amekuja Mheshimiwa Kinana akaahidi wiki mbili, Mheshimiwa Simbachawene akapiga simu tupeleke watu kwa nguvu. Hatukutaka hivyo kwa sababu sisi ni viongozi.

Kwa hiyo, ninachoomba suala hili watu wameshaahidiwa, hatutaki tena kudanganywa. Kwanza limeshikiliwa na vigogo wa CCM, kwa nini tunaendelea kumkumbatia mtu mmoja tunatesa watu milioni tano. Kwa hiyo, nilikuwa naomba suala hili Mheshimiwa Profesa kama hulijui tukusaidie *documents*, tunazo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini suala la pili, hapo hapo kwenye madini. Unafahamu changamoto kubwa ya Mji wa Geita. Tunashukuru juzi kidogo umefunguka ukatuachia *magwangala*, lakini hatujaridhika! *Magwangala* ni sehemu ndogo sana. Tunahitaji kuwa na maeneo ya wachimbaji wa kati kwa sababu *Magwangala* ni ya watu wa hali ya chini wanaoakota wanapata shilingi 700,000/= hadi milioni.

MWENYEKITI: Mheshimiwa *magwangala* ni nini?

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, *magwangala* ni miambataka, *waste mine* bado hujaelewa Mheshimiwa? Maarufu kama *magwangala*. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba sasa maeneo ambayo tumeshakaa tukakutumia tunayaomba maeneo ya Nyamatagata na Samina uyarudishe kwa wananchi, kwa sababu sheria inasema baada ya miaka mitano wachimbaji wadogo tupewe eneo, lakini wataalam wako wanatupeleka tofauti, wanakwenda kutupatia maeneo tunachimba visima hatupati dhahabu wakati dhahabu ya kwenye magoti iko kwenye maeneo hayo. Sasa kwa sababu tuko wote humu ndani, usipotusaidia mimi kila siku nitawaka na wewe mpaka kitaeleweka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini sehemu ya pili ninaomba sana katika suala la maliasili. Maliasili ni tatizo kwenye Wilaya ya Geita na Mkoa mzima wa Geita, kwa bahati mbaya au nzuri nimepangwa kwenye Kamati ile. Mimi sijasomea misitu lakini naielewa kwa sababu nimetokea misituni. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna sintofahamu. Mimi mwenyewe kijiji nilichoza miaka ya 1960 tukapangwa kijiji mwaka 1974, juzi ilipoanza bomoa bomoa ya Dar es Salaam kimehamishwa kigingi kutoka porini kimekuja kuwekwa nyumbani tulipozaliwa na wakati kijiji kina watu na kimetoa watu

wakubwa sasa. Sielewi hii sintofahamu kwenye Baraza la Mawaziri kwa sababu wanakaa wanapanga sehemu za kufanyia kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii sintofahamu ya bomoa bomoa wengine wanabomoa Dar es Salaam, wengine wanafukuza watu maporini, wengine wanabomoa Mwanza huko, naomba kuuliza, hawa wataalam hili suala la bomoa bomoa, mimi mwenyewe naomba niseme wazi siungi mkono suala la kubomoa, na ninaamini kwamba linaumiza tu watu maskini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitoe mfano kwa Mkoa wa Mwanza, ukienda Mwanza nyumba za eneo la Ghana pale nyumba zote zimewekwa alama ya "X" ziko kwenye mto unaopita Kirumba kuingia Ziwani pale, lakini wakati huo huo Serikali imetoa kibali kujenga BOT ghorofa 12 hatua tatu tu kutoka kwenye mto, ukienda kituo cha polisi na *custom* ya Mwanza iko Ziwani. Sasa tunaipeleka wapi nchi hii na hawa wataalam wetu wanaotoa amri huku na huku wanatekeleza vitu vingine?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niombe sana kwamba eneo hili la maliasili sisi tunatoka misituni tumeshaleta maombi Wizarani kwamba kama tulikuwa na hekta 15,000 za pori kwa nini tusipewe hekta 7,000? Kwa sababu wakati mnatupa tunatunza hekta 15,000 tulikuwa na wakazi 57,000 leo tuko 300,000 mnatulazimisha tukae kwenye heka 5 haiwezekani! Tunakaa kila siku tunapigana na polisi mpaka lini? Nimuombe Waziri mwenye dhamana aliziangatie hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini lingine ni suala la kilimo. Kwenye upande wa Idara ya Kilimo ninamuomba Mheshimiwa Waziri Mwigulu ukae na wataalam wako. Nataka nikuhakikishie ni wezi wa hatari. Kwa nini nasema hivyo? Mfano Wilaya ya Geita tumeletewa tani 5,300, watu wetu wamepewa vibali wakaenda kulipa Shinyanga, ukishalipa Shinyanga unapewa siku saba. Ukitoka Geita kwenda Shinyanga siku moja, kwenda Sumbawanga siku nne lori linatumia siku nne, kupanga foleni kupakia ni siku tatu. Mtu amepakia lori moja anaambiwa kibali kimeisha, halafu kwenu huku mnaonesha mmeshatoa mahindi, wanayauza tena kwa mtu mwingine, tunaomba ulifuatilie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia suala la afya, Mheshimiwa Waziri Ummy Mwalimu ulikuja na Makamu wa Rais, ukadanganywa hospitali nzuri, ukapambwa, sisi hatutaki majengo tunataka dawa. Ile ilikuwa ni bosheni (*fake*) ya kusafisha mgodi wa dhahabu unaotuibia pale Geita. Tunaomba sasa ufanye *follow up* ya kuja kuangalia, hakuna chochote, watu wanakuja kufaidi majengo na vitanda hakuna dawa, tunaomba uje uangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Kitwanga kama yuko humu, ninakuomba sana Mheshimiwa Waziri hebu buni mbinu nyingine ya

kuwakamata hawa boda boda. Kauli yako ulivyotoa ukienda vituo vyote nchi hii vimejaa bodaboda hatuna ujanja mwingine wa kuweza kuwakusanya hao bodaboda na kuwatambua au kuzitambua, kwa sababu hata wale ambao hawana makosa nao wanaombwa hela, tunaomba uliangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la kiwanda, Mheshimiwa Mwijage, umejipapambanua vizuri sana lakini naomba nikwambie wataalam wako wanakudanganya wana-copy na ku- paste. Unasema tunafungua Kiwanda cha Juice Morogoro. Tanzania hatuna matunda ya kutengeneza juice hapa. Mimi ni mwathirika nimedanganywa na wataalam wako, tumenunua kiwanda, tumeleta wataalam wenye mashine wanatuambia matunda yetu mananasi na maembe ni matunda ya kutengeneza dawa za kienyeji! (Kicheko)

Wataalam wako wame-copy maembe ya Uarabuni wanatuambia yanafaa kwenye viwanda vya Tanzania. Hebu jaribu siku moja ukachukue mti mmoja kila chungwa moja linaladha tofauti, unatengenezaje hiyo juice! Unaongeza pilipili au unatengeneza kitu gani waambie wataalam wako wafanye utafiti na uchunguzi wa kina wasikufanye ukajipambanua hapa watu tunakushangaa. Hatuna matunda, matunda yetu haya yameenda Italy kufanyiwa test yanaonekana ni matunda ya kutengeza dawa za kienyeji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana akina Ndodi mnapambana nao nao huko, na akina nani huyu aliyekamatwa na Mheshimiwa Kigwangalla, hatuna matunda ya juice. Hebu leo tengeneza juice ya mananasi, ukiiacha siku ya kwanza, siku ya pili unapata pombe ya kienyeji. (Kicheko)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana kuwashauri wataalam wetu watumie muda mwingi sana kufanya utafiti wa kina kumshauri Rais vinginevyo mtahamasisha watu wafungue viwanda halafu mnakutana na vitu vya ajabu, tunaingia mikopo ya mabenki hatutalipa tutatangazwa kwenye magazeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho, nilizungumza juzi watu wakanicheka sana. Suala la mirungi, mimi siyo mlaji lakini nasema tujifunze Kenya mirungi inasindikizwa na bunduki na jeshi, sisi huku tunaiita mihadalati. Na nikuambie pamoja na kuzuia haihitaji kuwa na Usalama wa Taifa wala Polisi. Sasa hivi tuzunguke Dodoma hapa, hapa wanakula na usalama tunao, Tanga wanakula, Dar es Salaam wanakula.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru ahsante sana. (Makofi/Kicheko)

MWENYEKITI: Tuendeleo, muda wenyewe...

MBUNGE FULANI: Hongera sana.

MWENYEKITI: Muda hauko rafiki na sisi, kwa leo ndiyo tunafikia hapo. Ninawashukuru sana kwa kazi nzuri tuliyoifanya jioni hii. Endapo hali hii itaendelea kesho wafuatao ndiyo wako kwenye orodha itakayoenda kuandaliwa kwa mtiririko mzuri. Mheshimiwa Joseph Kizito Mhagama, Mheshimiwa Mary Pius Chatanda, Mheshimiwa Mwanne Ismail Mchemba, Mheshimiwa Mendrad Lutengano Kigola, Mheshimiwa Augustino Manyanda Masele, Mheshimiwa Mariam Nassoro Kisangi na Mheshimiwa Richard Philip Mbogo. Nadhani tutakuwa tumeenda vizuri kwa kuanza.

Waheshimiwa Wabunge, kuna tangazo la kiutawala. Tangazo hili ni zuri sana, Kampuni ya Uwekezaji ya UTT inawakaribisha Waheshimiwa Wabunge wafike nyuma ya Jengo la Utawala karibu na Jengo la Habari ili kupata maelezo ya shughuli zinazofanywa na taasisi hiyo. Viongozi wa Taasisi hiyo wamekuwepo tangu jana wataendelea na kuwepo hapa sisi mpaka tarehe 29 Januari. Kwa hiyo ukiipata taarifa hii mfikishie na mwenzako.

Waheshimiwa Wabunge, wale ambao tumenufaika na mtindo huu wa *empowerment* nawashauri mfike. Ilipokuwa inaanzishwa tulibahatika Serikali ilitupatia ruzuku, na wale ambao tulikuwa na uwezo kidogo kipindi kile tuliwezeshwa nakumbuka kwa shilingi 70/= kwa kila kipande. Lakini leo thamani ya kipande hicho imepanda sana. Siwapigii tarumbeta, lakini ndiyo ukweli, *empowerment* kwa Watanzania mojawapo ni hii.

Waheshimiwa Wabunge, sasa baada ya kusema hayo nadhani tumekaa vizuri ya kwangu yalikuwa ni hayo, sijapewa taarifa yoyote, nadhani kama ipo basi *caucus*, jengo lenyewe ni hapa hapa, karibuni.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, naahirisha shughuli za Bunge hadi kesho saa tatu asubuhi.

(Saa 1.40 Usiku Bunge liliahirishwa mpaka siku ya Alhamis, Tarehe 28 Januari, 2016, Saa Tatu Asubuhi)